

**DOLNY
ŚLĄSK**

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Identyfikacja
i delimitacja obszarów
wzrostu i obszarów
problemowych
w województwie
dolnośląskim (cz. 1)

Studia nad rozwojem Dolnego Śląska

nr 1 | 50 | 2012

ISSN 1508-7573
Wrocław, czerwiec 2012

www.umwd.dolnyslask.pl

**DOLNY
ŚLĄSK**

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Studia nad rozwojem Dolnego Śląska

nr 1 | 50 | 2012

Identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu
i obszarów problemowych
w województwie dolnośląskim (cz. 1)

ISSN 1508-7573

Wrocław, czerwiec 2012

www.umwd.dolnyslask.pl

„Studia nad rozwojem Dolnego Śląska”
są wydawane przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Skład i nadzór nad przygotowaniem redakcyjnym czasopisma:
Wydział Koordynacji Polityki Regionalnej w Departamencie Rozwoju Regionalnego UMWD.

Numer zawiera materiały będące częścią raportu pt. „Identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu i obszarów problemowych w województwie dolnośląskim” przygotowanego przez Urząd Statystyczny we Wrocławiu na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego w ramach procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do roku 2020

Wrocław 2012

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego
ul. Wybrzeże Słowackiego 12-14
50-411 Wrocław

Wersje elektroniczne „Studiów nad rozwojem Dolnego Śląska” są dostępne na stronie
www.umwd.pl

Skład, druk i oprawa
Agencja Wydawnicza ARGi sc
ul. Żegiestowska 11
50-542 Wrocław
www.argi.pl

Szanowni Państwo !

Skuteczne zarządzanie rozwojem Dolnego Śląska jest szczególnie istotne w obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej Polski i Europy. Szanse rozwojowe, wynikające z przyszłej perspektywy finansowej Unii Europejskiej oraz aktualizacja Strategii Rozwoju Dolnego Śląska, wymagają precyzyjnego określenia wewnętrznych zasobów i konkurencyjności naszego regionu.

W odpowiedzi na te potrzeby Urząd Statystyczny we Wrocławiu przygotował, na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, raport pt.: „Identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu i obszarów problemowych w województwie dolnośląskim”. Znajdą w nim Państwo analizy m.in.: potencjału demograficznego, kapitału intelektualnego i społecznego, spójności społecznej, potencjału gospodarczego i infrastruktury technicznej, środowiska naturalnego, innowacyjności i rynku pracy naszego regionu. Wnioski z przeprowadzonych badań ułatwią precyzyjny wybór kierunków działań publicznych na Dolnym Śląsku pod względem tematycznym i terytorialnym.

Mam przyjemność zaprezentować Państwu pierwszy w tym roku numer „Studiów nad rozwojem Dolnego Śląska”, który zawiera analizę społecznej części potencjału województwa dolnośląskiego, zawartą w raporcie Urzędu Statystycznego. Warto się z nią zapoznać.

Zapraszam do lektury.

Rafał Jurkowlaniec

Marszałek
Województwa Dolnośląskiego

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
WPROWADZENIE	5
I. METODOLOGIA BADANIA	7
1. ZAKRES PRZEDMIOTOWY I PODMIOTOWY BADANIA. ŹRÓDŁA DANYCH	9
2. ETAPY ANALIZY DANYCH	11
II. ZRÓŻNICOWANIE WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO W RAMACH BADANYCH ZAKRESÓW TEMATYCZNYCH	23
1. POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY / ZAGROŻENIA DEMOGRAFICZNE	25
2. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA / PROBLEMY SPOŁECZNE	42
3. KAPITAŁ INTELEKTUALNY I SPOŁECZNY	74

WPROWADZENIE

Prezentowany raport przedstawia wyniki przeprowadzonych badań statystycznych „Identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu i obszarów problemowych w województwie dolnośląskim”, zrealizowanych na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego zgodnie z umową o dzieło nr DG-P/271/12 z dnia 13 lutego 2012 r. Wykonanie niniejszego badania jest częścią działań podejmowanych przez województwo dolnośląskie w celu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. oraz planowania strategicznego Dolnego Śląska i wyznaczenia obszarów strategicznej interwencji.

Celem analizy jest określenie zróżnicowania stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów województwa dolnośląskiego, przy identyfikacji jednostek zajmujących w rankingu najlepsze pozycje (relatywnie lepiej rozwinięte powiaty – potencjalne obszary wzrostu) i zajmujących najłabsze pozycje (jednostki peryferyjne – potencjalne obszary problemowe) z zastosowaniem taksonomicznych miar rozwoju. Podstawą obliczenia taksonomicznych mierników rozwoju jest zaproponowany finalny zestaw wskaźników diagnostycznych, obliczonych na podstawie danych gromadzonych przez resort statystyki publicznej, powstały w wyniku przeprowadzonej obiektywnej weryfikacji znacznie obszerniejszego wstępnego zestawu wskaźników. Taksonomiczne mierniki rozwoju – wskaźniki syntetyczne umożliwią określenie cech charakterystycznych wyróżnionych obszarów wzrostu i obszarów problemowych.

Na potrzeby niniejszego raportu przyjęto, iż poziom rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów zależy od potencjałów oraz barier rozwojowych występujących w zakresie sytuacji demograficznej (zagrożeń demograficznych), jakości środowiska naturalnego, wyposażenia jednostki w infrastrukturę techniczną, aktywności gospodarczej (potencjału gospodarczego), rozwoju innowacyjności, efektywnej działalności przedsiębiorstw, wprowadzania nowych rozwiązań, sytuacji na rynku pracy (adaptacyjności zasobu pracy), aktywności w życiu społecznym.

Przez obszary wzrostu i obszary problemowe rozumie się wydzielone przestrzennie obszary administracyjne lub funkcjonalne, które cechują się specyficznym zestawem uwarunkowań i cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych, decydujących o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych (możliwych do aktywowania) endogenicznych potencjałów rozwojowych, do których może być adresowana odpowiednia interwencja publiczna

Kolejnym celem analizy jest wskazanie dla danej jednostki terytorialnej – powiatu – mocnych i słabych stron (potencjałów rozwojowych i barier wzrostu) w ramach każdego wyróżnionego zakresu tematycznego na bazie obliczonych w ramach każdego zakresu tematycznego syntetycznych mierników rozwoju.

Istotnym, końcowym etapem przeprowadzonej analizy wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów – borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi, a także identyfikację i delimitację poszczególnych obszarów wzrostu tj. wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów – wyróżniających się pozytywnie na tle pozostałych ze względu na swoją specyfikę.

Raport składa się z uwag metodologicznych, obszernej części analitycznej oraz aneksu tabelarycznego zawierającego zestawienie wartości finalnych diagnostycznych wskaźników dla powiatów.

W uwagach metodologicznych zaprezentowano przyjęte metody analizy danych, w szczególności tworzenia wskaźników syntetycznych, podziału powiatów na grupy oraz wyznaczania skupisk jednorodnych powiatów.

Część analityczna została podzielona na rozdziały odpowiadające określonym zakresom tematycznym. W każdym z nich przedstawiono taksonomiczne miary rozwoju umożliwiające ranking powiatów ze względu na opisywany aspekt.

Analizę zamyka przedstawienie wyników symulacji analizy skupień jednorodnych grup jednostek terytorialnych – powiatów.

Raport uzupełniono dwoma rozdziałami wprowadzającymi. W jednym przedstawiono sytuację społeczno-gospodarczą województwa dolnośląskiego na tle kraju i pozostałych województw.

Drugi rozdział prezentuje województwo dolnośląskie na tle sąsiadujących regionów przygranicznych Niemiec i Czech.

.

METODOLOGIA BADANIA

1 | ZAKRES PRZEDMIOTOWY I PODMIOTOWY BADANIA. ŹRÓDŁA DANYCH

Celem przeprowadzonej analizy jest identyfikacja i delimitacja obszarów wzrostu oraz obszarów problemowych w województwie dolnośląskim w ujęciu przestrzennym.

Koncepcji obszarów problemowych jest wiele i różnorodne są kryteria ich identyfikacji i delimitacji¹. Mając na uwadze wyzwania rozwojowe kraju w perspektywie do 2030 r.², specyfikę endogenicznych potencjałów rozwoju społeczno-gospodarczego Dolnego Śląska, a także dostępność danych źródłowych w przekroju powiatowym, badaniem objęto następujące zakresy tematyczne:

- potencjał demograficzny/ zagrożenia demograficzne
- środowisko naturalne/ochrona środowiska
- potencjał infrastruktury technicznej
- potencjał gospodarczy/struktura gospodarki
- innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw
- rynek pracy/ adaptacyjność zasobów pracy
- kapitał intelektualny i społeczny
- spójność społeczna/ problemy społeczne.

W ramach każdego zakresu tematycznego wyróżniono aspekty (grupując wskaźniki), które umożliwiają bardziej szczegółowe scharakteryzowanie zróżnicowania wewnątrzwojewódzkiego pod względem badanego zakresu tematycznego, a ponadto są niezbędne ze względu na przyjętą metodologię (wyznaczanie wag). Taka analiza umożliwia, dla każdego aspektu danego zakresu tematycznego, wyznaczenie jednostek terytorialnych o dużym potencjale rozwojowym oraz jednostek borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi.

Na potrzeby analizy przyjęto następującą definicję obszarów wzrostu i obszarów problemowych:

Przez obszary wzrostu i obszary problemowe rozumie się wydzielone przestrzennie obszary administracyjne lub funkcjonalne, które cechują się specyficznym zestawem uwarunkowań i cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych, decydujących o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych (możliwych do aktywowania) endogenicznych potencjałów rozwojowych, do których może być adresowana odpowiednia interwencja publiczna. Koncepcja obszarów wzrostu i obszarów problemowych opiera się na powiązaniu ze sobą dwóch podstawowych elementów:

1. występowanie określonych barier i/lub potencjałów rozwojowych;
2. lokalizacja w przestrzeni.

Zasadniczą wartością wynikającą z wyznaczenia obszarów wzrostu i obszarów problemowych powinno być lepsze zaadresowanie i poprawa efektywności interwencji publicznej prowadzonej w ramach polityki rozwoju regionu.

Źródło: Urząd Marszałkowski, Wrocław

¹ Por. m.in. Rakowska J., Wojewódzka-Wiewiórska A. *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce – stan i perspektywy rozwoju w kontekście powiązań funkcjonalnych*. Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Warszawa, 2010,

² Por. raporty: *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, pod red. M.Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, 2011, *Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych*. Przewodnik, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2011, *Średniookresowa Strategia rozwoju Kraju - Strategia Rozwoju Kraju 2020.: Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki, Strategia Rozwoju Kapitału ludzkiego, Strategia rozwoju kapitału społecznego, Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz*”, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2009.

Wyznaczenie obszarów wzrostu i obszarów problemowych ma na celu stworzenie warunków umożliwiających ukierunkowanie interwencji publicznej tematycznie i terytorialnie (geograficznie) za pomocą optymalnie dobranych narzędzi.

Celami przeprowadzonej analizy są ponadto :

- określenie stopnia zróżnicowania rozwoju społeczno – gospodarczego jednostek terytorialnych (mając na uwadze zaproponowane wskaźniki diagnostyczne charakteryzujące wyróżnione zakresy tematyczne)
- określenie dla danej jednostki terytorialnej poziomu rozwoju oraz syntetycznej pozycji jednostki na tle pozostałych; wyróżnienie jednostek zajmujących w rankingu najlepsze pozycje (relatywnie lepiej rozwinięte powiaty) i zajmujących najgorsze pozycje (jednostki peryferyjne) – dla każdego z przyjętych do badania ośmiu zakresów tematycznych przy zastosowaniu taksonomicznego miernika rozwoju
- wskazanie dla danej jednostki terytorialnej – mocnych i słabych stron (potencjałów rozwojowych i barier wzrostu)
- identyfikacja i delimitacja poszczególnych obszarów problemowych, tj. wyróżnienie skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi, a także identyfikacja i delimitacja poszczególnych obszarów wzrostu, tj. wyróżnienia skupisk jednorodnych grup jednostek terytorialnych wyróżniających się pozytywnie na tle pozostałych ze względu na swoją specyfikę
- określenie cech charakterystycznych wyróżnionych obszarów wzrostu i obszarów problemowych.

Wymienione zakresy tematyczne opisywane są za pomocą cech, których wartości liczbowe mają postać wskaźników, co umożliwia porównanie jednostek terytorialnych różnej wielkości. Wartości wskaźników dotyczą w zasadzie 2010 r., a jedynie w przypadku braku danych za 2010 r. – najbardziej aktualnych.

Podmiotem niniejszego badania są powiaty województwa dolnośląskiego (czwarty poziom Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych NTS-4), zgodnie z podziałem terytorialnym określonym w ustawie z dnia 24 VII 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz. U. nr 96, poz. 603).

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. w województwie dolnośląskim było 26 powiatów ziemskich oraz 3 powiaty grodzkie, tj. miasta na prawach powiatu: Jelenia Góra, Legnica i Wrocław.

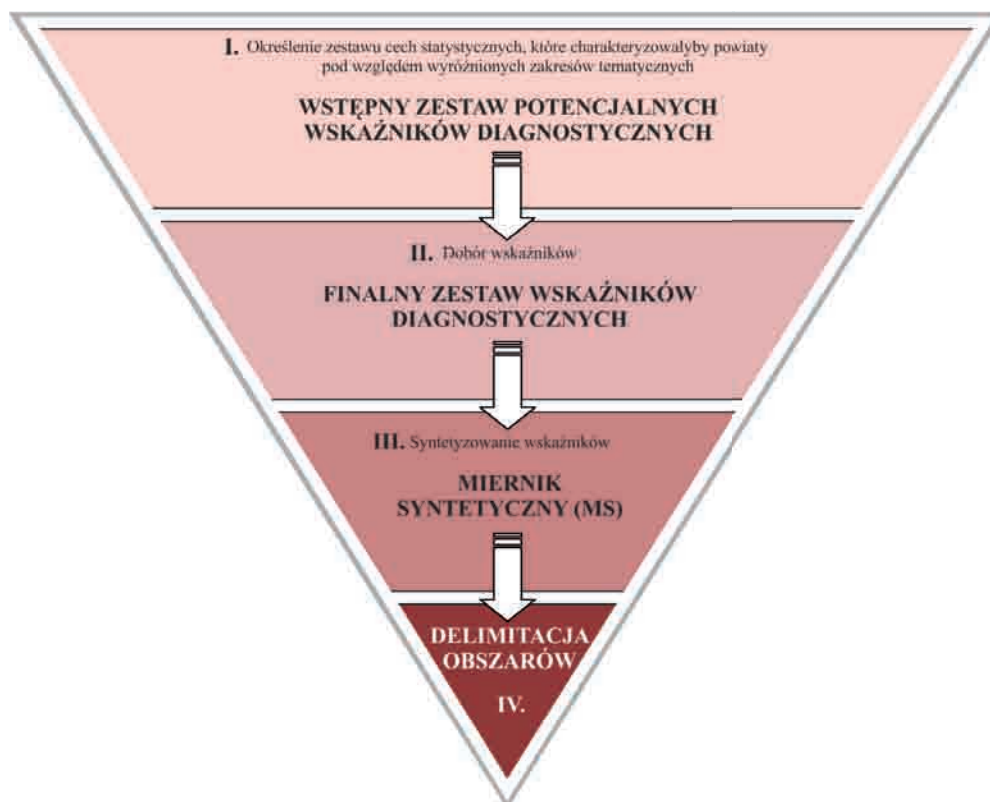
Źródłem danych empirycznych w analizie są informacje gromadzone przez resort statystyki publicznej (w tym głównie sprawozdawczość bieżąca) publikowane m.in. w rocznikach statystycznych, biuletynach, kwartalnikach oraz udostępniane na stronie internetowej GUS. Ponadto, skorzystano z danych pozastatystycznych i dotyczyło to wskaźników istotnych z punktu widzenia przeprowadzonego badania, a nie zbieranych bezpośrednio przez statystykę (dane Wydziału Polityki Społecznej Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu, Oddziału Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad we Wrocławiu, Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei, Zakładów Linii Kolejowych we Wrocławiu, Opolu i Wałbrzychu, Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu).

2 | ETAPY ANALIZY DANYCH

Analiza zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzona jest poprzez:

- podanie wartości liczbowej każdej z cech (wskaźnika diagnostycznego) dla danego powiatu w wybranym momencie czasowym, co umożliwi szczegółową analizę w ramach każdego z badanych zakresów tematycznych
- syntetyzowanie informacji dostarczanych przez cechy zaliczone do jednego zakresu tematycznego i uzyskanie syntetycznej oceny powiatu na tle innych
- łączenie powiatów w grupy (skupienia) charakteryzujące się zbliżonymi wartościami wskaźników diagnostycznych.

Wykres 1. Etapy delimitacji obszarów wzrostu oraz obszarów problemowych

Źródło: Opracowanie własne.

I Etap

Dobór cech, które możliwie wyczerpująco i trafnie charakteryzowałyby analizowane zjawiska, wyróżnione zakresy tematyczne i aspekty potencjału rozwojowego jednostek terytorialnych – powiatów. Zakres przedmiotowy przeprowadzonej analizy wynika głównie z merytorycznej ich ważności oraz dostępności danych statystycznych. Z tak dobranych cech statystycznych utworzono **wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych**.

Wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych:

Potencjał demograficzny/zagrożenia demograficzne

Stan i rozmieszczenie ludności

- Gęstość zaludnienia (w osobach na km²)
- Współczynnik przyrostu rzeczywistego (w ‰)
- Współczynnik urbanizacji (w ‰)

Struktura ludności

- Udział dzieci w ogólnej liczbie ludności (w ‰)
- Współczynnik młodości demograficznej (w ‰)
- Współczynnik starości demograficznej
- Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym
- Obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym

Ruch naturalny

- Współczynnik płodności kobiet
- Standaryzowany współczynnik zgonów
- Współczynnik przyrostu naturalnego

Ruch wędrowniczy

- Współczynnik salda migracji (migracji netto)
- Współczynnik odpływu migracyjnego
- Mobilność przestrzenna - obrót migracji na 1000 ludności

Środowisko naturalne/ochrona środowiska

Zanieczyszczenia powietrza

- Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia gazowe na 1 km² (w tonach)
- Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych - zanieczyszczenia pyłowe na 100 km² (w tonach)
- Udział zanieczyszczeń pyłowych powietrza zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w zakładach szczególnie uciążliwych w ogólnej wielkości wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych (w ‰)

Zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gleb

- Odsetek nieoczyszczanych ścieków w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania (odprowadzonych do wód lub do ziemi) – w ‰
- Przepustowość dobową komunalnych i przemysłowych oczyszczalni na 1000 ludności (w m³/dobę)
- Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni gruntów ogółem

Odpady uciążliwe dla środowiska

- Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w ciągu roku na 1 km² (w tonach)
- Odpady komunalne zmieszane (bez odpadów zebranych selektywnie) zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca (w kg)

Walory środowiska przyrodniczego

- Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w ‰)
- Liczba mieszkańców miast na 1 ha parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej ogólnodostępnej

Potencjał infrastruktury technicznej

Infrastruktura wodociągowa

- Długość sieci rozdzielczej wodociągowej w km na 100 km²
- Udział ludności korzystającej z sieci rozdzielczej wodociągowej w ogólnej liczbie ludności (w %)

Infrastruktura kanalizacyjna

- Długość sieci kanalizacyjnej w km na 100 km²
- Udział ludności korzystającej z sieci rozdzielczej kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności (w %)

Infrastruktura gazowa

- Długość czynnej sieci gazowej w km na 100 km²
- Udział ludności korzystającej z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (w %)

Infrastruktura drogowa

- Długość dróg o nawierzchni twardej w km na 100 km²
- Odsetek dróg o nawierzchni twardej ulepszonej (w %)

Infrastruktura kolejowa

- Długość linii kolejowych eksploatowanych w km na 100 km²

Potencjał gospodarczy/struktura gospodarki

Produkcja przemysłowa/produktywność pracy

- Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (ceny bieżące) w zł
- Produkcja sprzedana przemysłu na 1 pracującego w przemyśle (w zł)

Budownictwo

- Liczba oddanych mieszkań do użytkowania na 1000 ludności
- Udział gruntów przekazanych inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe w ogólnej powierzchni gruntów w zasobach gmin (w %)
- Produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 mieszkańca (w zł)
- Produkcja sprzedana budowlano-montażowa na 1 pracującego w budownictwie (w zł)

Nakłady inwestycyjne

- Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca (w zł)

Kapitał zagraniczny

- Liczba spółek z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców
- Udział kapitału zagranicznego w ogólnej wartości kapitału podstawowego spółek z takim kapitałem (w%)
- Wartość kapitału zagranicznego spółek na 10 tys. mieszkańców (w zł)

Rolnictwo

- Udział podmiotów zarejestrowanych w sektorze rolniczym w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów (w %)
- Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (w %)

Sektor usług

- Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w sekcjach: handel i naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja w w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
- Udział spółek handlowych w ogólnej liczbie jednostek zarejestrowanych w rejestrze REGON (w %)

Turystyka

- Wskaźnik gęstości bazy noclegowej

- Wskaźnik funkcji turystycznej
- Liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności
- Wskaźnik poziomu rozwoju bazy noclegowej
- Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w %

Finanse jednostek samorządu terytorialnego

- Dochody jednostek samorządu terytorialnego z tytułu udziału w podatkach dochodowych od osób prawnych i fizycznych na 1 mieszkańca (w zł)
- Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego w wydatkach ogółem (w %)
- Otrzymane przez jednostki samorządu terytorialnego środki finansowe na programy i projekty UE w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w zł)

Innowacyjność i efektywność przedsiębiorstw

Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle

- Udział jednostek innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w %)
- Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle przypadające na innowacyjne przedsiębiorstwo, które poniosło nakłady (ceny bieżące; w tys. zł)
- Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2008-2010 w przychodach netto ze sprzedaży ogółem (w %)
- Udział przedsiębiorstw przemysłowych wykorzystujących komputery (duże, minikomputery, mikrokomputery) do sterowania i regulacji procesami technologicznymi w przedsiębiorstwach ogółem (w %)

Efektywność przedsiębiorstw (niefinansowych)

- Odsetek przedsiębiorstw wykazujących zysk netto (w %)
- Wskaźnik rentowności obrotu netto (w %)
- Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na 1 przedsiębiorstwo (w tys. zł)
- Wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności

Rynek pracy/adaptacyjność zasobów pracy

Rynek pracy - zatrudnienie

- Liczba pracujących na 100 osób w wieku 15 lat i więcej
- Udział pracujących w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie pracujących

Praca w warunkach zagrożenia

- Udział zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 100 osób pracujących
- Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy na 1000 osób pracujących

Rynek pracy - zasoby rejestrowanego bezrobocia

- Stopa rejestrowanego bezrobocia
- Udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów w ogólnej liczbie bezrobotnych
- Udział zarejestrowanych bezrobotnych poprzednio pracujących w ogólnej liczbie bezrobotnych

Płynność rynku pracy

- Wskaźnik płynności rynku pracy

- Saldo bezrobocia na 100 nowo zarejestrowanych bezrobotnych
- Przeciętna liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych przypadająca na 1 ofertę pracy zgłoszoną w ciągu roku

Efektywność systemu pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej

- Liczba bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach w zakresie aktywnego poszukiwania pracy oraz zajęciach aktywizacyjnych w przeliczeniu na 100 wyrejestrowanych bezrobotnych
- Odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w trakcie lub po ukończeniu stażu albo programu przygotowania zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych, którzy ukończyli staż albo program przygotowania zawodowego w (%)
- Liczba bezrobotnych, którzy po skorzystaniu z aktywnych form pomocy bezrobotnych zarejestrowali się po raz kolejny w przeliczeniu na 100 bezrobotnych nowo zarejestrowanych

Wynagrodzenia

- Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w zł)
- Wskaźnik zróżnicowania decylogowego przeciętnych wynagrodzeń brutto

Kapitał intelektualny i społeczny

Kwalifikacje siły roboczej

- Odsetek pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym w liczbie pracujących ogółem (w %)
- Odsetek przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników oraz specjalistów w ogólnej liczbie pracujących (w %)

Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)

- Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część humanistyczna; w pkt.)
- Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza; w pkt.)
- Zdawalność matur w liceach ogólnokształcących – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)
- Zdawalność matur w liceach profilowanych – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)

Nauka języków obcych

- Liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów
- Liczba uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów

Kapitał społeczny- społeczeństwo obywatelskie

- Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców
- Frekwencja w wyborach samorządowych – 2010 (w %)

Kondycja zdrowotna społeczeństwa

- Liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży
- Leczeni w poradniach zdrowia psychicznego na 10 tys. ludności
- Współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)
- Liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory na 100 tys. ludności
- Liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności
- Różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w roku badanym i roku wcześniejszym

Spójność społeczna/problemy społeczne

Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

- Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lat i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata
- Udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)
- Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych/liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym (w %)
- Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym

Trudne warunki mieszkaniowe

- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców
- Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)

Zagrożenie ubóstwem materialnym

- Udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie
- Wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców

Bezpieczeństwo publiczne

- Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności
- Udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w %)
- Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 10 tys. mieszkańców
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 10 tys. mieszkańców

Dostęp do usług publicznych

- Liczba położnych na 10 tys. kobiet w wieku 15-49 lat
- Liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. mieszkańców
- Przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca
- Liczba dzieci przebywających (w ciągu roku) w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lat
- Liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-5 lat
- Liczba szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat
- Liczba seansów w kinach na 1000 ludności

Niepełnosprawność

- Liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych
- Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności

W analizie szczególnie zwrócono uwagę na wskaźniki przyjmujące ekstremalne wartości, a więc takie, które świadczą o wyjątkowo korzystnej sytuacji (potencjał rozwojowy) albo przeciwnie -- wyjątkowo niekorzystnej sytuacji (bariery wzrostu).

Klasyczną miarą charakteryzującą empiryczny obszar zmienności badanego wskaźnika, np. zróżnicowania przestrzennego w przekroju powiatowym jest rozstęp, czyli różnica między wartością maksymalną a minimalną, tj. dla danego roku t

$$R^t = x_{\max}^t - x_{\min}^t, \text{ gdzie}$$

$x_{\max}^t, x_{\min}^t$, oznaczają ekstremalną (odpowiednio maksymalną, minimalną) wartość wskaźnika w powiatach w roku t .

Z uwagi na fakt, iż rozstęp nie daje informacji o zróżnicowaniu poszczególnych wartości cechy w zbiorowości, skorzystano z współczynnika zmienności, V_s^t który oznacza, jaki procent przeciętnej wartości danej cechy stanowi jej przeciętne zróżnicowanie. Uwzględniając niejednorodność powiatów pod względem liczby ludności, powierzchni, dla badanego okresu t , współczynnik zmienności V_s^t obliczono jako iloraz odchylenia standardowego s^t i wartości ważonej średniej arytmetycznej wskaźnika $\bar{x}^t$ (równego przeciętnej wartości wskaźnika w województwie), na podstawie wzoru:

$$V_s^t = \frac{s^t}{\bar{x}^t} \cdot 100\% .$$

Dla każdego i -tego powiatu ($i=1, 2, \dots, 29$) i badanego roku t ważoną średnią arytmetyczną $\bar{x}^t$ z wagami w_i^t oraz odchylenie standardowe s^t przedstawić można w postaci:

$$\bar{x}^t = \sum_{i=1}^n w_i^t \cdot \bar{x}_i^t = \bar{x}_{\text{woj}}^t, \quad s^t = \sqrt{\sum_{i=1}^n w_i^t \cdot (\bar{x}_i^t - \bar{x})^2}, \text{ gdzie}$$

$\bar{x}_i^t$ – wartość wskaźnika w i -tym powiecie w roku t ,

$\bar{x}_{\text{woj}}^t$ – przeciętna wartość wskaźnika w województwie w roku t ,

w_i^t – waga dla i -tego powiatu w roku t , która równa się udziałowi liczby osób danej kategorii (ew. powierzchni) w ogólnej liczbie osób danej kategorii (ew. w ogólnej powierzchni) w województwie.

II. Etap

Utworzenie **finalnego zestawu wskaźników diagnostycznych**.

Ze zbioru potencjalnych wskaźników diagnostycznych, wykorzystując klasyczny współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym V_s , dokonano eliminacji cech charakteryzujących się niskim zróżnicowaniem. Przyjęto, że zbyt słabymi właściwościami diagnostycznymi odznaczają się cechy, dla których współczynnik zmienności jest mniejszy od wartości progowej wynoszącej 10%.

Kolejnym kryterium doboru cech do analizy było ich słabe skorelowanie. W niniejszej analizie przyjęto arbitralnie³ w przekroju powiatowym progowy poziom współczynnika korelacji równy 0,7. Zatem, dla każdego wyróżnionego aspektu badawczego obliczono współczynniki korelacji wszystkich par potencjalnych zmiennych i wybrano taki zestaw zmiennych, dla których współczynniki korelacji przyjmowały wartości niższe od przyjętej wartości progowej.

W wyniku przeprowadzonej procedury eliminacji wskaźników nieistotnych, tj. takich dla których współczynnik zmienności był mniejszy niż 10% i/lub współczynnik korelacji był większy niż 0,7, otrzymano **finalny zestaw wskaźników diagnostycznych**, który jest bazą dalszej analizy, tj. obliczenia dla każdego zakresu tematycznego syntetycznego miernika rozwoju, a na jego podstawie dokonanie delimitacji obszarów. W analizie zaprezentowano w ośmiu tablicach wartości dla typu cech.

III. Etap

Konstrukcja miernika syntetycznego

- 1. Określenie charakteru przyjętych do badania cech diagnostycznych** – podział cech na stymulanty oraz destymulanty. Pod pojęciem stymulant rozumie się cechy, których wysokie war-

³ W analizach statystycznych zwykle przyjmuje się, że wartość współczynnika korelacji Pearsona z przedziału [0,7; 0,9) świadczy o znaczącej zależności korelacyjnej między zmiennymi.

tości wskazują na wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, świadczą o wysokich potencjałach rozwojowych, istotnych przewagach konkurencyjnych. Destymulantami są cechy, których wysokie wartości mogą hamować rozwój społeczno-gospodarczy, świadczą o występowaniu barier rozwojowych. Pożądane są, zatem niskie wartości tych cech.

Wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych wraz z określeniem charakteru wskaźnika (S – stymulanta, D – destymulanta) – jego definicji z krótkim uzasadnieniem wyboru przedstawiono w rozdziałach 3.1 – 3.8.

2. Normalizacja cech – wskaźników diagnostycznych

Dla każdego z przyjętych do badania zakresu tematycznego oraz dla każdego powiatu, na podstawie finalnego zestawu cech – wskaźników diagnostycznych - dokonano normalizacji cech. Wymaga ona znajomości wartości ekstremalnych (minimum i maksimum) poszczególnych cech i stosuje się ją w celu:

- sprowadzenia wartości poszczególnych wskaźników do wzajemnej porównywalności, co oznacza w praktyce ujednoczenie różnorodnych jednostek miary poszczególnych wskaźników oraz ujednoczenie rzędów wielkości wskaźników,
- ujednoczenia charakteru zmiennych (przekształcenia wszystkich zmiennych do postaci stymulant),
- sprowadzenia ujemnych wartości poszczególnych wskaźników do wartości dodatnich,
- zastąpienia zróżnicowanych zakresów zmienności wskaźników zakresem ujednoczonym (np. przedziałem [0, 1]).

W przypadku cech o charakterze stymulant zastosowano przekształcenie według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{x_{ij}^t - \min\{x_{ij}^t\}}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}},$$

a w przypadku cech o charakterze destymulant – według wzoru:

$$Z_{i,j}^t = \frac{\max\{x_{ij}^t\} - x_{ij}^t}{\max\{x_{ij}^t\} - \min\{x_{ij}^t\}},$$

gdzie:

x_{ij}^t – wartość j -tego wskaźnika diagnostycznego ($j = 1, \dots, n$; n – liczba wskaźników) dla i -tego powiatu ($i = 1, \dots, 29$) w okresie t ,

$\min\{x_{ij}^t\}$ – minimalna wartość j -tego wskaźnika w powiatach w okresie t ,

$\max\{x_{ij}^t\}$ – maksymalna wartość j -tego wskaźnika w powiatach w okresie t .

W wyniku normalizacji otrzymano wskaźniki, $Z_{i,j}^t$ które przyjmują wartości z przedziału [0,1], przy czym wartość 1 otrzymuje jednostka (powiat), dla której cecha przyjmuje wartość maksymalną, natomiast wartość 0 - jednostka (powiat), dla której cecha przyjmuje wartość minimalną.

3. W ramach każdego wyróżnionego zakresu tematycznego – **przypisanie unormowanym wskaźnikom diagnostycznym wag**, określającym skalę ważności poszczególnych wskaźników danego aspektu.

Wagi wskaźników zależą od wagi przypisanej wyróżnionym aspektom w ramach poszczególnych zakresów tematycznych i wagi przypisanej wskaźnikom w ramach aspektów. Z uwagi na wiele polemik dotyczących metod formalno-statystycznych określania wag dla zmiennych diagnostycznych przypisano jednakowe znaczenie każdemu aspektowi (niezależnie od liczby zmiennych charakteryzujących poszczególne aspekty) – $1/m_k$ oraz jednakowe znaczenie każdej zmiennej w ramach poszczególnych aspektów – $1/n_{mk}$, czyli dla j -tego wskaźnika diagnostycznego w k -tym zakresie waga ma postać:

$$w_{jk} = \frac{1}{m_k \cdot n_{mk}}, \text{ gdzie}$$

m_k – liczba wyróżnionych aspektów w ramach danego zakresu tematycznego,

$k = 1, \dots, 8$ (1–potencjał demograficzny/ zagrożenia demograficzne, 2–środowisko naturalne/ ochrona środowiska, 3–potencjał infrastruktury technicznej, 4–potencjał gospodarczy/ struktura gospodarki, 5–innowacyjność i efektywność działalności przedsięwzięcia, 6–rynek pracy/adaptacyjność zasobów pracy, 7–kapitał intelektualny i społeczny, 8–spójność społeczna/problemy społeczne),

n_{mk} – liczba wskaźników diagnostycznych w m -tym aspekcie i k -tym zakresie.

4. Obliczenie miernika syntetycznego – dla każdego i -tego powiatu w ramach każdego k -tego zakresu tematycznego według wzoru:

Dodatkowo, zgodnie z powyższą metodologią w ramach k -tego zakresu tematycznego dla każ-

$$MS_{ik}^t = \sum_{j=1}^{m_k \cdot n_{mk}} w_{jk} Z_{ijk}^t$$

dego $m_{k\text{-tego}}$ aspektu policzono cząstkowe mierniki syntetyczne i -tego powiatu, przypisując $MS_{im_k}^t$ jednakowe znaczenie każdej cesze, tj. wagę równą $1/n_{mk}$.

Cząstkowy miernik syntetyczny ma postać:

$$MS_{im_k}^t = \sum_{j=1}^{n_{mk}} \frac{1}{n_{mk}} Z_{ijm_k}^t$$

Mierniki syntetyczne dla poszczególnych k -tych zakresów tematycznych MS_{ik}^t oraz mierniki cząstkowe $MS_{im_k}^t$ dla każdego $m_{k\text{-tego}}$ aspektu przyjmują wartości z przedziału $[0, 1]$. Ogólnie, im wyższa wartość miernika taksonomicznego, tym dany powiat charakteryzuje się wyższym poziomem badanego zjawiska.

5. Podział jednostek terytorialnych (powiatów) na podstawie poziomu wartości miernika syntetycznego na 4 grupy. Wykorzystano do tego metodę trzech średnich⁴. Punktem wyjścia tej metody klasyfikacji jest zbiór powiatów uporządkowanych według malejących wartości mierników rozwoju, dla których policzono średnią arytmetyczną $\overline{MS}$. Dla powiatów, w których mierniki rozwoju były większe niż obliczona średnia $\overline{MS}$, policzono kolejną średnią $\overline{MS}_1$. Podobnie – dla powiatów dla których mierniki rozwoju były mniejsze niż średnia $\overline{MS}$ z wszystkich, policzono średnią $\overline{MS}_2$. Zbiór powiatów został podzielony na 4 rozłączne grupy:

- I grupa (wysoki poziom – powiaty wysoko rozwinięte) – miernik $\overline{MS}_i > \overline{MS}_1$,
- II grupa (średni poziom) – miernik $\overline{MS}_i$ w przedziale $\overline{MS} < \overline{MS}_i \leq \overline{MS}_1$,
- III grupa (niski poziom) – miernik $\overline{MS}_i$ w przedziale $\overline{MS}_1 < \overline{MS}_i \leq \overline{MS}$,
- IV grupa (bardzo niski poziom) – miernik $\overline{MS}_i \leq \overline{MS}_2$,

gdzie: $\overline{MS}$ – średnia arytmetyczna miernika, $\overline{MS}_i$ – wartość miernika dla i -tego powiatu.

Ponadto, wyróżniono w grupie I jednostki plasujące się w rankingu na pierwszych trzech miejscach – **obszary wzrostu** oraz jednostki zajmujące w grupie IV ostatnie 3 miejsca, czyli przyjmujące najniższe wartości wskaźników, które nazywamy **obszarami problemowymi**. W przypadku gdy grupa I lub IV zawierała mniej niż trzy elementy (powiaty) wówczas odpowiednio obszar wzrostu/obszar problemowy zawierał wszystkie elementy danej grupy, tj. 1 lub 2 powiaty.

⁴ Por. min. E. Nowak, *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów gospodarczych*, PWE, Warszawa, 1999, s. 92-94.

Delimitacja – wyznaczenie skupisk jednorodnych powiatów, charakteryzujących się zbliżonym poziomem wskaźników diagnostycznych (unormowanych) pod względem analizowanych zakresów tematycznych – analiza skupień (metoda K -średnich).

Podstawą zgrupowania powiatów w skupienia – rozłączne obszary $O_1, \dots, O_K$ (takie, aby każdy powiat był jednoznacznie przypisany tylko do jednego skupienia O_K) i otrzymania typologii tych obszarów, stanowiły obliczone dla każdego aspektu w ramach zakresów tematycznego cząstkowe mierniki syntetyczne MS_{im}^t i odległości d_{ij}^t między każdą parą powiatów (i -tego, j -tego), w szczególności powiatów należących do różnych skupień:

$$d_{ij}^t = \sqrt{\sum_{m=1}^{41} (MS_{im}^t - MS_{jm}^t)^2}$$

gdzie

m – łączna liczba aspektów; $m = 1, \dots, 41$ (1–stan i rozmieszczenie ludności, 2–struktura ludności, ..., 40–ograniczony dostęp do usług publicznych, 41– niepełnosprawność)

Ponadto, w ramach każdego K -tego skupienia (O_K) zostały obliczone odległości d_{io}^t między każdym i_K -tym powiatem z tego skupienia a środkiem ciężkości skupienia, opisanym średnimi wartościami cząstkowych mierników syntetycznych:

$$d_{io}^t = \sqrt{\sum_{m=1}^{41} (MS_{im}^t - \overline{MS}_m^t)^2}$$

gdzie

$$\overline{MS}_m^t = \sum_{i=1}^{n_K} \frac{1}{n_K} MS_{im}^t,$$

n_k – liczba powiatów w K -tym skupieniu.

Dobór powiatów do odpowiednich skupień opiera się na minimalizacji łącznej sumy kwadratów odległości powiatów do środków ciężkości odpowiednich K -skupień:

Ogólnie, przy pomocy metody K -średnich⁵ w ramach analizy zostało utworzonych K skupień powiatów

$$\sum_{k=1}^K \sum_{i=1}^{n_k} (d_{io}^t)^2.$$

– K rozłącznych obszarów⁶, w możliwie największym stopniu różniących się od siebie (badając dla każdego skupienia średnie unormowanych cząstkowych mierników syntetycznych MS_{im}^t oraz maksymalizując zmienności między skupieniami) oraz możliwie homogenicznych wewnątrz, tj. w każdym skupieniu w możliwie największym stopniu podobnych (poprzez minimalizację zmienności wewnątrz skupień na podstawie odległości każdego miernika z danego skupienia do wyznaczonej średniej). Zgodnie z przyjętą metodą, powiaty w każdym wyróżnionym skupieniu tworzącym charakterystyczny obszar, są jednocześnie:

- w możliwie największym stopniu do siebie podobne pod względem wybranych zakresów tematycznych i aspektów w ramach zakresów,
- maksymalnie różne od pozostałych skupień.

⁵ Por.m.in. *Ekonometria. Metody i analiza problemów ekonomicznych*, pod red. K. Jajugi, Wyd. AE Wrocław 1998 s. 33, J. Dziechciarz, *Ekonometria – metody, przykłady, zadania*, PWE, Wrocław 2003, s. 275 oraz podręcznik elektroniczny programu Statistica.

⁶ Liczba obszarów zostanie ostatecznie ustalona po przeprowadzeniu symulacji na danych empirycznych.

Otrzymano więc typologię dolnośląskich powiatów składającą się z *K*-skupień – obszarów, która jest odzwierciedleniem zróżnicowania regionalnego międzypowiatowego województwa. Typologię podzielono dodatkowo na dwie kategorie:

- obszary relatywnie lepiej rozwinięte, dla których priorytetem powinien być przede wszystkim rozwój o **charakterze polaryzacyjnym**,
- tereny peryferyjne pod względem ekonomicznym oraz przestrzennym, dla których optymalną ścieżką rozwoju wydaje się być **rozwój dyfuzyjny** – oparty na realizacji wewnętrznych potencjałów oraz absorpcji rezultatów wzrostu wypracowanych w ramach względnie silniejszych ośrodków rozwojowych.

Analizę statystyczną obszarów wzrostu i obszarów problemowych w układzie powiatowym przeprowadzono dodatkowo diagnozą sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego na tle kraju i pozostałych województw, w tym w szczególności województw sąsiadujących.

Ponadto, w wybranych aspektach tematycznych rozwoju społeczno-gospodarczego zaprezentowano województwo dolnośląskie na tle sąsiadujących regionów przygranicznych.

**ZRÓŻNICOWANIE WOJEWÓDZTWA
DOLNOŚLĄSKIEGO W RAMACH BADANYCH
ZAKRESÓW TEMATYCZNYCH**

1 | POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY / ZAGROŻENIA DEMOGRAFICZNE

W niniejszym raporcie potencjał demograficzny przedstawiono za pomocą wybranych cech demograficznych charakteryzujących stan i rozmieszczenie ludności, strukturę ludności, ruch naturalny oraz ruch wędrowniczy. Szczególnie uwypuklono te wskaźniki, które mogą wskazać na zróżnicowanie przemian demograficznych w poszczególnych powiatach, a także mogą służyć do identyfikacji negatywnych zjawisk (zagrożeń demograficznych).

W układzie przestrzennym umożliwiają one:

- monitorowanie procesów demograficznych wpływających na sytuację społeczno-ekonomiczną województwa, co pozwala na dostosowanie polityki społecznej (w tym określenie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej) do skutków zachodzących zmian i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom,
- określenie stopnia zróżnicowania rozwoju demograficznego powiatów, pod względem wartości wyróżnionych grup wskaźników charakteryzujących stan liczebny i rozmieszczenie ludności, strukturę ludności, ruch naturalny i ruch migracyjny,
- identyfikację obszarów wyróżniających się najlepszą sytuacją pod względem potencjału demograficznego oraz obszarów, w których miejsce mają niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego procesy depopulacyjne (ubytek liczby ludności), utrzymująca się w czasie nadwyżka zgonów nad urodzeniami żywymi, odpływ migracyjny, starzenie się społeczeństwa, w tym starzenie się potencjalnych zasobów siły roboczej.

Tabela 1.1. Potencjał demograficzny/zagrożenia demograficzne – wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
1.1. Stan i rozmieszczenie ludności			
1.1.1. Gęstość zaludnienia	Liczba mieszkańców przypadająca na 1 km ² powierzchni (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	S	Jedna z najczęściej stosowanych w badaniach demograficznych charakterystyk rozmieszczenia ludności.
1.1.2. Współczynnik przyrostu rzeczywistego (w ‰)	Wyrażona w promilach zmiana liczby ludności w ciągu roku (tj. różnica między dwoma stanami ludności na początek i koniec badanego roku w porównaniu do stanu na początku roku).	S	Umożliwia określenie rocznego tempa wzrostu/ubytku ludności oraz monitorowanie procesów depopulacyjnych.
1.1.3. Współczynnik urbanizacji (w ‰)	Udział ludności miejskiej w ludności ogółem (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	S	Im większy stopień urbanizacji tym większe możliwości rozwoju działalności usługowej. Zróżnicowane regionalnie ze względu na stopień urbanizacji i związany z nią poziom koncentracji ludności na obszarach miejskich jest jedną z przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności. Wskaźnik ten umożliwia monitorowanie rozwoju liczebnego mieszkańców miast.
1.2. Struktura ludności			
1.2.1. Udział dzieci w ogólnej liczbie ludności	Udział dzieci w wieku 0 - 14 lat w ogólnej liczbie ludności (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	S	Charakteryzuje teraźniejszy i przyszłościowy potencjał demograficzny - młodość społeczeństwa.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
1.2.2. Współczynnik młodości demograficznej	Liczba dzieci w wieku 0 - 14 lat przypadająca na 100 osób w wieku 65 lat i więcej (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	S	Charakteryzuje teraźniejszy i przyszłościowy potencjał demograficzny - młodość społeczeństwa. Dysproporcje w udziałach dzieci (w wieku 0-14 lat) i osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) warunkują tempo zmian ludności oraz kształtowanie się przyszłościowych trendów płodności i umieralności.
1.2.3. Współczynnik starości demograficznej	Udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	D	Charakteryzuje przyszłościowy potencjał demograficzny - starzenie się społeczeństwa w wyniku wzrostu udziału osób starszych. Starzenie się ludności wpływa w istotnym stopniu na rynek pracy, wydajność i wzrost gospodarczy, a także na ochronę socjalną i finanse publiczne.
1.2.4. Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym	W ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat) udział osób wieku 50 lat i więcej, czyli kobiet w wieku 50-59 lat i mężczyzn w wieku 50-64 lata (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	D	Prezentuje strukturę populacji osób charakteryzujących się zdolnością do pracy, tj. potencjalnych zasobów siły roboczej zasilających rynek pracy. W szczególności wskazuje na zjawisko starzenia się zasobów pracy.
1.2.5. Obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym (tj. mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (według faktycznego miejsca zamieszkania, stan w dniu 31 XII).	D	Wskazuje na dysproporcję w udziałach ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Stopniowe zwiększanie się wartości tego współczynnika świadczy również o starzeniu się społeczeństwa oraz o zwiększonym obciążeniu demograficznym potencjalnych zasobów siły roboczej osobami, które mogą zasilać zasoby biernych zawodowo.
1.3. Ruch naturalny. Reprodukacja ludności			
1.3.1. Współczynnik płodności kobiet	Liczba urodzeń żywych w badanym okresie przypadająca na 1000 kobiet w wieku rozrodczym, tj. w wieku 15-49 lat (według stałego miejsca zamieszkania matki, stan w dniu 30 VI).	S	Płodność kobiet jest jednym z ważniejszych czynników warunkujących przebieg procesu repro-dukcyjności ludności, możliwości wzrostu liczby ludności.
1.3.2. Standaryzowany współczynnik zgonów	Oznacza, w przeliczeniu na 1000 ludności liczbę zgonów, które wystąpiłyby w danej populacji, gdyby struktura wieku była taka sama, jak struktura wieku populacji wzorcowej przyjętej do badania (dla województwa ogółem) przy przyjęciu cząstkowych współczynników zgonów badanej populacji (stan na 30 VI, według stałego miejsca zameldowania).	D	Charakterystyka natężenia umieralności uwzględniająca różnice w strukturze wiekowej ludności.
1.3.3. Współczynnik przyrostu naturalnego	Wielkość przyrostu naturalnego (tj. różnicy między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym roku) do liczby ludności (stan na 30 VI według stałego miejsca zameldowania) w przeliczeniu na 1000 ludności.	S	Charakteryzuje możliwości wzrostu liczby ludności związane z naturalną, biologiczną reprodukcją ludności i jest wynikiem kształtowania się charakterystyk natężenia urodzeń i zgonów.
1.4. Ruch wędrownkowy			
1.4.1. Współczynnik salda migracji (migracji netto)	Iloraz salda migracji na pobyt stały w ciągu roku do liczby ludności zameldowanej na pobyt stały w dniu 30 VI danego roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Saldo migracji jest to różnica (ujemna lub dodatnia) pomiędzy napływem (zameldowaniami) i odpływem (wymeldowaniami z pobytu stałego) ludności.	S	Migracje ludności obok przyrostu naturalnego są czynnikiem kształtującym stan liczebny ludności. W szczególności, dodatnie saldo migracji netto może świadczyć o atrakcyjności danej jednostki terytorialnej, szerokim dostępem do rozmaitych usług oraz rozwiniętej infrastrukturze społecznej, dobrej sytuacji na rynku pracy. Umożliwia identyfikację obszarów wyludniających się.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
1.4.2. Współczynnik odpływu migracyjnego	Współczynnik odpływu migracyjnego – liczba ludności opuszczająca daną jednostkę administracyjną – powiat (wymeldowania z pobytu stałego do innej jednostki w kraju lub za granicę) przypadająca na 1000 osób według stałego miejsca zamieszkania (stan w dniu 30 VI).	D	Wzrost odpływu ludności może świadczyć o pogorszeniu się warunków życia.
1.4.3. Mobilność przestrzenna – obrót migracji na 1000 ludności	Suma wszystkich osób migrujących – napływ i odpływ migracyjny łącznie w przeliczeniu na 1000 ludności (według stałego miejsca, stan w dniu 30 VI).	S	Elastyczny rynek pracy wymaga mobilności przestrzennej – gotowości i możliwości podejmowania pracy poza miejscem zamieszkania. Obrót migracji wewnętrznych (ruchliwość ludności) może świadczyć o przestrzennej mobilności.

W wyniku przeprowadzenia procedury doboru wskaźników ze wstępnego zestawu potencjalnych wskaźników diagnostycznych, wyeliminowano zmienne:

- charakteryzujące się małym zróżnicowaniem (wykorzystując klasyczny współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym), tj.: udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym, współczynnik płodności kobiet,
- będące nośnikiem podobnych lub bardzo zbliżonych informacji (wykorzystując klasyczny współczynnik korelacji Pearsona jako miarę podobieństwa), tj.: udział dzieci w wieku w wieku 0-14 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności, współczynnik starości demograficznej, obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym.

Pozostałe cechy, po wyeliminowaniu nieistotnych z punktu widzenia przyjętych założeń, utworzyły finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:

Stan i rozmieszczenie ludności

- gęstość zaludnienia (w osobach na 1 km²)
- współczynnik przyrostu rzeczywistego (w ‰)
- współczynnik urbanizacji (w ‰)

Struktura ludności

- współczynnik młodości demograficznej

Ruch naturalny. Reprodukacja ludności

- standaryzowany współczynnik zgonów
- współczynnik przyrostu naturalnego

Ruch wędrowniczy

- współczynnik salda migracji (migracji netto)
- współczynnik odpływu migracyjnego
- mobilność przestrzenna - obrót migracji na 1000 ludności

Stan i rozmieszczenie ludności

Mierniki rozwoju umożliwiające ranking powiatów pod względem różnic w stanie i rozmieszczeniu ludności obliczono na podstawie gęstości zaludnienia, stopnia urbanizacji oraz współczynnika przyrostu rzeczywistego ludności, tzn. wskaźników, które są podstawą wielu analiz demograficznych, charakteryzujących zasoby ludnościowe.

Współczynnik gęstości zaludnienia jest jedną z najczęściej stosowanych w badaniach demograficznych charakterystyk rozmieszczenia przestrzennego ludności. Według stanu w dniu 31 XII 2010

r. w przeliczeniu na 1 km² powierzchni województwa dolnośląskiego przypadają przeciętnie 144 osoby. Najwyższą gęstością zaludnienia charakteryzowały się miasta na prawach powiatu: Wrocław (2162 osób/km²), Legnica (1846 osób/km²) i Jelenia Góra (769 osób/km²) oraz powiaty: wałbrzyski (769 osób/km²), dzierzoniowski (216 osób/km²) i świdnicki (2155 osób/km²), należące do najsilniej zurbanizowanych powiatów w województwie. Najniższa gęstość zaludnienia przypadła na powiaty: górowski (49 osób/km²), milicki (52 osoby/km²) i lwówecki (67 osób/km²).

Jedną z przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności jest zróżnicowane regionalne ze względu na stopień urbanizacji i związany z nim poziom koncentracji ludności na obszarach miejskich. Poza 3 miastami na prawach powiatu mieszkańcy miast dominowali w ogólnej liczbie mieszkańców w 15 powiatach, a mieszkańcy wsi – w 10 powiatach. W jednym powiecie – złotoryjskim odnotowano zbliżone liczby mieszkańców w miastach i na wsi.

Według stanu z końca 2010 r. w 6 powiatach przeszło dwie trzecie ludności stanowiła ludność miejska, tj.: wałbrzyskim – 88,8%, dzierzoniowskim – 81,3%, głogowskim – 77,0%, lubińskim – 76,0%, świdnickim – 69,6% oraz zgorzeleckim – 68,3%. Na przeciwległym biegunie znalazły się powiaty z podregionu wrocławskiego, w których ponad dwie trzecie ludności mieszkało na wsi (wrocławski – 85,1%, średzki – 82,3%, milicki – 67,9% i strzeliński – 67,1%). Zatem, średnio na 100 mieszkańców powiatu wrocławskiego przypadało 15 mieszkańców miast oraz 85 – wsi, podczas gdy w powiecie wałbrzyskim – 89 mieszkańców miast i 11 – wsi.

Współczynnik przyrostu rzeczywistego wskazuje, iż spośród 29 powiatów w 12 wystąpił w 2010 r. (w porównaniu do sytuacji sprzed roku) wzrost liczby mieszkańców, w tym największy w powiecie wrocławskim – o 3082 osoby (o 2,8%) i trzebnickim – o 768 osób (o 1,0%). Spadek liczby mieszkańców wystąpił natomiast w 13 powiatach, w tym największy w powiecie wałbrzyskim – o 1388 osób (o 0,8%) i w m. Jeleniej Górze – o 541 osób (0,6%). W 4 powiatach (strzelińskim, jaworskim, wołowskim oraz złotoryjskim) w końcu 2010 r. stan liczby ludności utrzymał się na poziomie roku poprzedniego.

Pod względem cząstkowego miernika dotyczącego stanu i rozmieszczenia ludności powiaty charakteryzowały się znacznym zróżnicowaniem – współczynnik zmienności wyniósł 49,0%. Najwyższe wartości mierników wystąpiły we Wrocławiu – miejsce 1 oraz Legnicy i Jeleniej Górze. Dla pozostałych 26 powiatów miernik rozwoju w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności kształtował się na poziomie poniżej wartości 0,4. Spośród nich szczególnie wyróżniały się powiaty: oławski, głogowski i wrocławski. Warto tu dodać, iż 16 powiatów nie osiągnęło ¼ poziomu wzorcowego, przy czym najniższymi wartościami miernika charakteryzowały się powiaty: ząbkowicki, strzeliński i milicki.

W tabl. 1.2 przedstawiono wyodrębnione metodą trzech średnich grupy powiatów według poziomu wartości miernika w aspekcie stanu i struktury ludności.

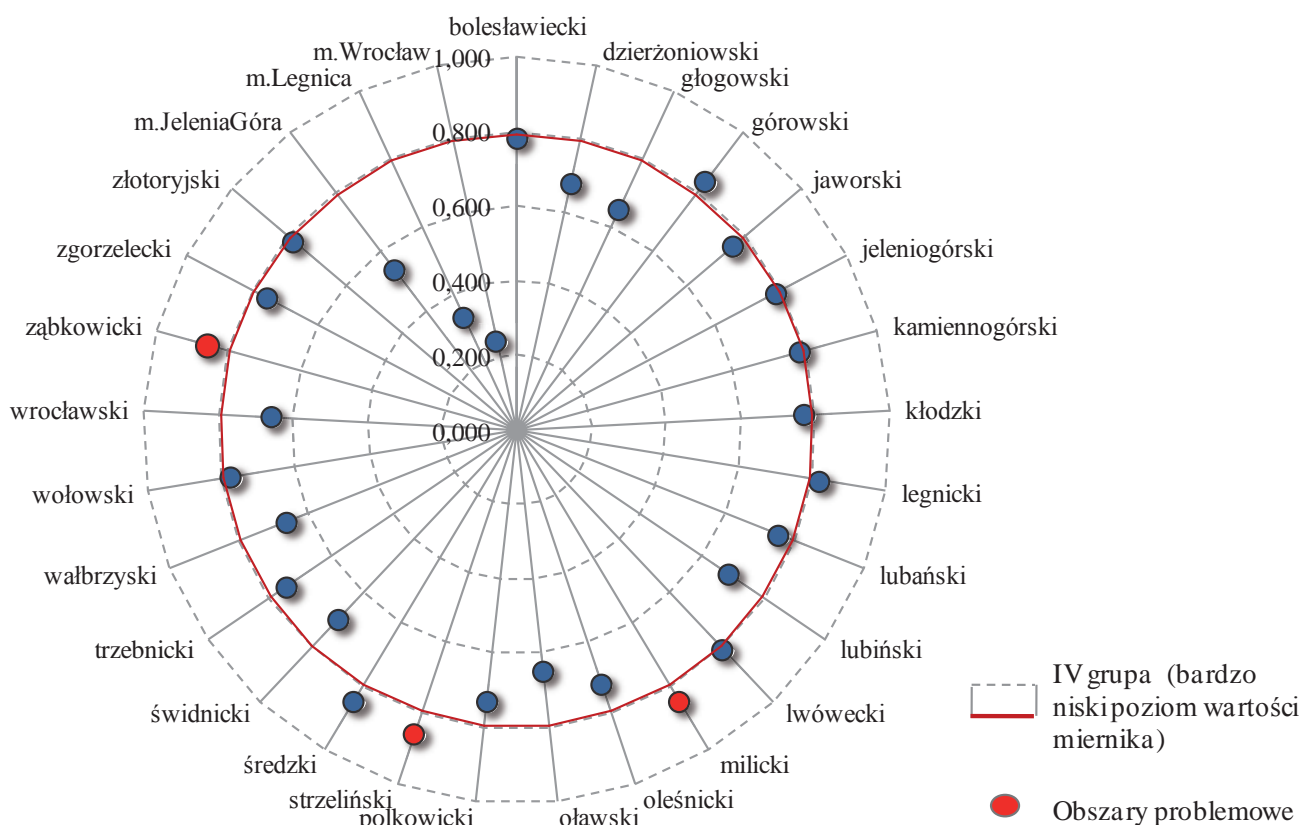
Tabela. 1.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – stan i rozmieszczenie ludności

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław	4. oławski	12. polkowicki	23. lwówecki
2. m. Legnica	5. głogowski	13. trzebnicki	24. legnicki
3. m. Jelenia Góra	6. wrocławski	14. zgorzelecki	26. górowski
	7. wałbrzyski	15. lubański	25. średzki
	8. dzierzoniowski	16. jaworski	27. milicki
	9. lubiński	17. kłodzki	28. strzeliński
	10. świdnicki	18. wołowski	29. ząbkowicki
	11. oleśnicki	19. złotoryjski	
		20. bolesławiecki	
		21. jeleniogórski	
		22. kamiennogórski	
[0,407; 0,752]	[0,281; 0,407]	[0,205; 0,281]	[0,205; 0,141]

Na wysoką wartość miernika rozwoju powiatów (I grupa), tj. m. Wrocławia, m. Legnicy i m. Jeleniej Góry wpływ miał przede wszystkim miejski charakter powiatów oraz wysoka gęstość zaludnienia, a w przypadku powiatów dodatni roczny przyrost rzeczywisty ludności. Przewaga m. Wrocławia w porównaniu do pozostałych miast na prawach powiatu wynikała z dysproporcji w wartościach miernika gęstości zaludnienia.

Do grupy IV o bardzo niskim poziomie wartości miernika rozwoju zaliczono 7 powiatów, które charakteryzowały się głównie niskim stopniem urbanizacji oraz niską gęstością zaludnienia (m.in. średzki, strzeliński, milicki), czy też jednym z najwyższych ubytków ludności – wysokim, ujemnym przyrostem rzeczywistym (ząbkowicki).

Rys. 1.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności to powiaty: **ząbkowicki, strzeliński i milicki**.

Ponadto, zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju mają powiaty średzki i górowski, które formalnie zaliczono do grupy III.

Niski poziom urbanizacji oraz utrzymujący się ujemny przyrost rzeczywisty (szczególnie w powiecie ząbkowickim, strzelińskim oraz górowskim) może prowadzić do wyludniania się tych obszarów.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności objął 3 miasta na prawach powiatów: **Wrocław, Legnica, Jelenia Góra**.

Miasta te skupiały 28,5% ogółu mieszkańców województwa dolnośląskiego.

Struktura ludności

Mierniki rozwoju umożliwiające ranking powiatów pod względem różnic w strukturze ludności obliczono na podstawie struktury wiekowej, gdyż warunkuje ona tempo zmian ludności oraz kształtowanie się przyszłościowych trendów płodności i umieralności, ma znaczenie także dla wielu sfer życia społeczno-ekonomicznego. Umożliwia m.in. określenie wielkości i struktury konsumpcji dóbr i usług, odpowiedniego poziomu infrastruktury, służby zdrowia, odpowiedniej liczby szkół, przedszkoli, żłobków.

Dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, ważnym czynnikiem jest struktura wiekowa potencjalnych zasobów siły roboczej zasilających rynek pracy, tj. osób w wieku produkcyjnym (w tym odsetek osób w wieku 50 lat i więcej). Istotnym czynnikiem charakteryzującym przyszłościowy potencjał demograficzny jest liczba dzieci w wieku 0-14 lat przypadająca na 100 osób w wieku 65 lat i więcej, którą interpretuje się także jako liczbę wnuków przypadającą na 100 dziadków lub babć (współczynnik młodości demograficznej).

Według stanu z końca 2010 r. spośród 29 powiatów w 5 odnotowano mniej dzieci (wnucząt) niż osób starszych (dziadków/babć), należały do nich: m. Jelenia Góra (72 dzieci w wieku 0-14 lat na 100 osób w wieku 65 lat), m. Wrocław (77 dzieci), powiat wałbrzyski (81 dzieci), dzierzoniowski (89 dzieci) oraz kłodzki (93 dzieci). Najmłodszym społeczeństwem okazali się mieszkańcy powiatów: polkowickiego (164 dzieci), głogowskiego (160) i wrocławskiego (155).

Częstkowy miernik rozwoju w aspekcie struktury ludności charakteryzował się, podobnie jak w przypadku miernika w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności, znacznym zróżnicowaniem (50,1%).

Na miejscu pierwszym pod względem wartości miernika rozwoju plasował się powiat polkowicki, drugim powiatem pod tym względem był powiat głogowski, a trzecim wrocławski. Najniższe noty uzyskały: Jelenia Góra, Wrocław oraz powiaty wałbrzyski i dzierzoniowski, w przypadku których częściowy miernik w aspekcie struktury ludności nie osiągnął 0,2 poziomu wzorcowego. Pozostałe miasto na prawach powiatu, tj. Legnica plasowało się na 23 lokacie.

Tabela. 1.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – struktura ludności

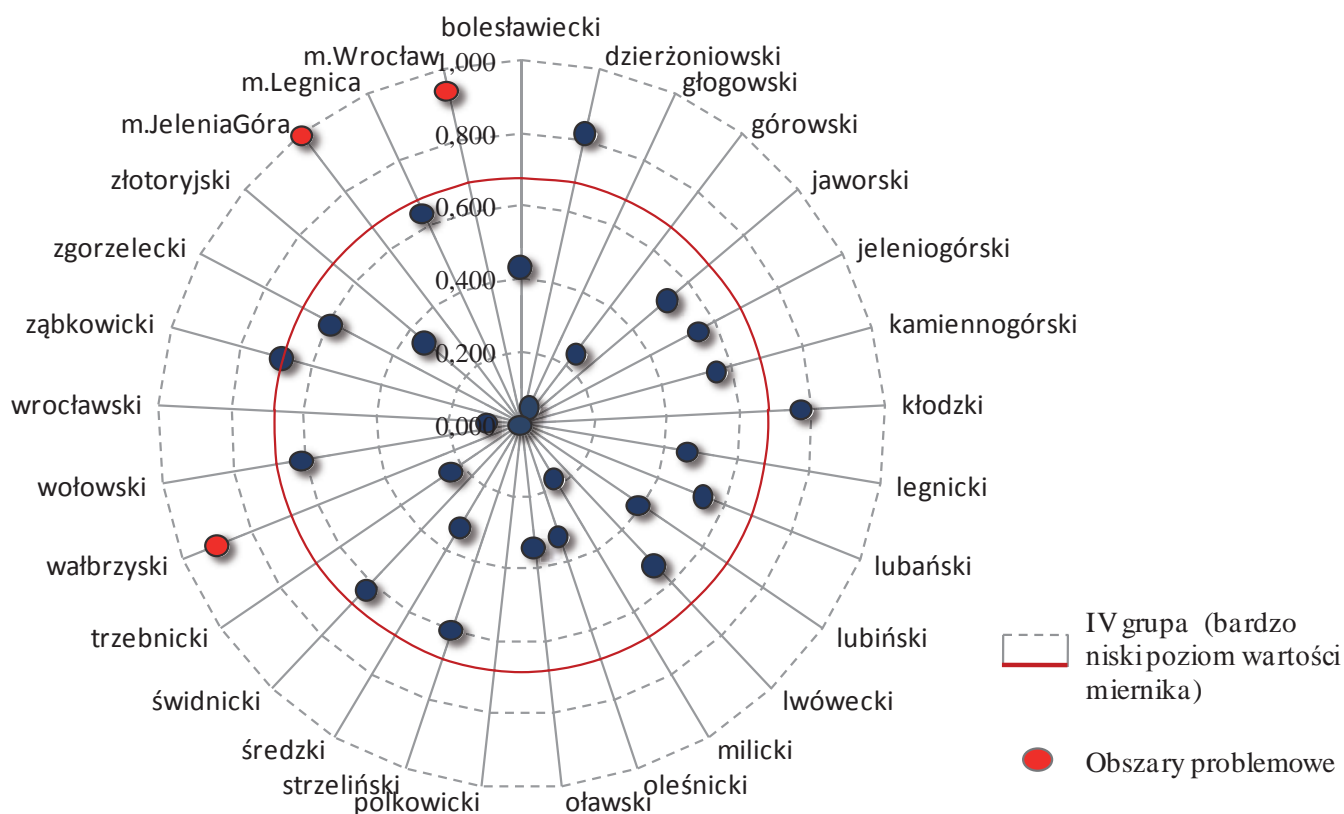
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. polkowicki	7. oleśnicki	14. jaworski	23. m. Legnica
2. głogowski	8. średzki	15. lwówecki	24. ząbkowicki
3. wrocławski	9. oławski	16. lubański	25. kłodzki
4. milicki	10. złotoryjski	17. jeleniogórski	26. dzierzoniowski
5. trzebnicki	11. lubiński	18. kamiennogórski	27. wałbrzyski
6. górowski	12. bolesławiecki	19. zgorzelecki	28. m. Wrocław
	13. legnicki	20. strzeliński	29. m. Jelenia Góra
		21. wołowski	
		22. świdnicki	
(0,737; 1,000]	(0,507; 0,737]	(0,320; 0,507]	[0,000; 0,320]

Do wyodrębnionej metodą trzech średnich grupy o wysokim poziomie zaklasyfikowano 6 powiatów, które wyróżniały się na tle pozostałych jednostek najwyższą liczbą dzieci w wieku 0-14 lat w porównaniu do liczby osób starszych w wieku 65 lat i więcej.

Grupę o bardzo niskim poziomie miernika (IV) tworzyły miasta na prawach powiatu oraz powiaty leżące w południowo-wschodniej części województwa: wałbrzyski i dzierzoniowski (wyróżniające się znacznym stopniem urbanizacji) i przygraniczne kłodzki, ząbkowicki. I tak, na przykład we Wrocławiu i Jeleniej Górze średnio na 4 babcie/dziadków przypadało 3 wnucząt, podczas gdy w powiatach polkowickim, głogowskim i wrocławskim – średnio na 2 babcie/dziadków przypadało 3 wnucząt.

Rys. 1.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie struktury ludności, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie struktury ludności to: **m. Jelenia Góra, m. Wrocław i powiat wałbrzyski.**

Stopniowy spadek liczebności dzieci i utrzymujący się wzrost liczebności osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) może prowadzić do pogłębiania się procesu starzenia się społeczeństwa.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie struktury ludności objął powiaty: **polkowicki, głogowski i wrocławski.**

Korzystna struktura ludności ma znaczący wpływ na przyszłościowy potencjał ludnościowy.

Ruch naturalny

W analizie ruchu naturalnego podstawowe znaczenie mają charakterystyki zmian natężenia urodzeń i zgonów (przyrostu naturalnego), w wyniku których następuje odtwarzanie liczby i struktury ludności według wieku (i płci) – reprodukcja ludności. Ponieważ na kształtowanie się natężenia reprodukcji, a w szczególności umieralności ludności wpływ ma struktura wiekowa, stąd zaproponowano do analizy standaryzowany współczynnik zgonów, przyjmując dla każdego powiatu stałą strukturę wieku (i różne, charakterystyczne cząstkowe współczynniki zgonów).

W województwie dolnośląskim odnotowano w 2010 roku nadwyżkę zgonów nad urodzeniami – przyrost naturalny był ujemny. W przeliczeniu na 1000 ludności przyrost naturalny kształtował się na poziomie minus 0,1, czyli średnio na każde 10000 ludności przypadał 1 zgon nadwyżki nad liczbą urodzeń. Analizując zróżnicowanie przestrzenne przyrostu naturalnego w układzie powiatów, można wyróżnić 16 jednostek, w których roczna liczba urodzeń nie tylko kompensowała roczną liczbę zgo-

nów, lecz także dała nadwyżkę nad roczną liczbą zgonów - przyrost naturalny był dodatni. W przeliczeniu na 1000 ludności najwyższy (dodatni) przyrost naturalny wystąpił w powiatach: głogowskim (4,5), wrocławskim (4,0) i polkowickim (2,7). W 13 powiatach odnotowano, podobnie jak w skali całego województwa, ujemny przyrost naturalny. Najniższa wartość współczynnika przyrostu naturalnego wystąpiła w Jeleniej Górze i w powiecie wałbrzyskim (po minus 3,8), oraz w powiecie kłodzkim (minus 3,1).

Przyjmując stałą strukturę wiekową w każdym powiecie zaobserwowano, iż wśród powiatów dolnośląskich wyróżnia się pas potencjalnej wysokiej umieralności obejmujący przygraniczne powiaty na południu województwa, takie jak: wałbrzyski (11,3), jeleniogórski (11,4) i kłodzki (11,4). Ponadto, wysokie natężenie umieralności wystąpiło w dwóch sąsiadujących powiatach polkowickim (11,8) i legnickim (11,5). Najniższa wartość standaryzowanego współczynnika zgonów (najniższa potencjalna umieralność) wystąpiła we Wrocławiu (8,6). Relatywnie niską umieralnością wyróżniały się także sąsiadujące z Wrocławiem powiaty wrocławski (9,6), lubański (9,6) i głogowski (9,5).

Cząstkowy miernik rozwoju w aspekcie ruchu naturalnego przyjmował wartości od 0,086 (wałbrzyski) do 0,859 (głogowski). Zmienność kształtowała się na poziomie 44,8%, czyli niższym niż w przypadku mierników stanu i rozmieszczenia oraz struktury ludności. Dla 17 powiatów miernik ten przyjmował wartości poniżej ½ wartości wzorcowej. Dystans między powiatem wałbrzyskim, plasującym się na ostatnim miejscu, a powiatem głogowskim wynosił 0,773, czyli aby osiągnąć porównywalny poziom z przodującym powiatem, cząstkowy miernik rozwoju w aspekcie ruchu naturalnego dla powiatu wałbrzyskiego musiałby zwiększyć się dziesięciokrotnie.

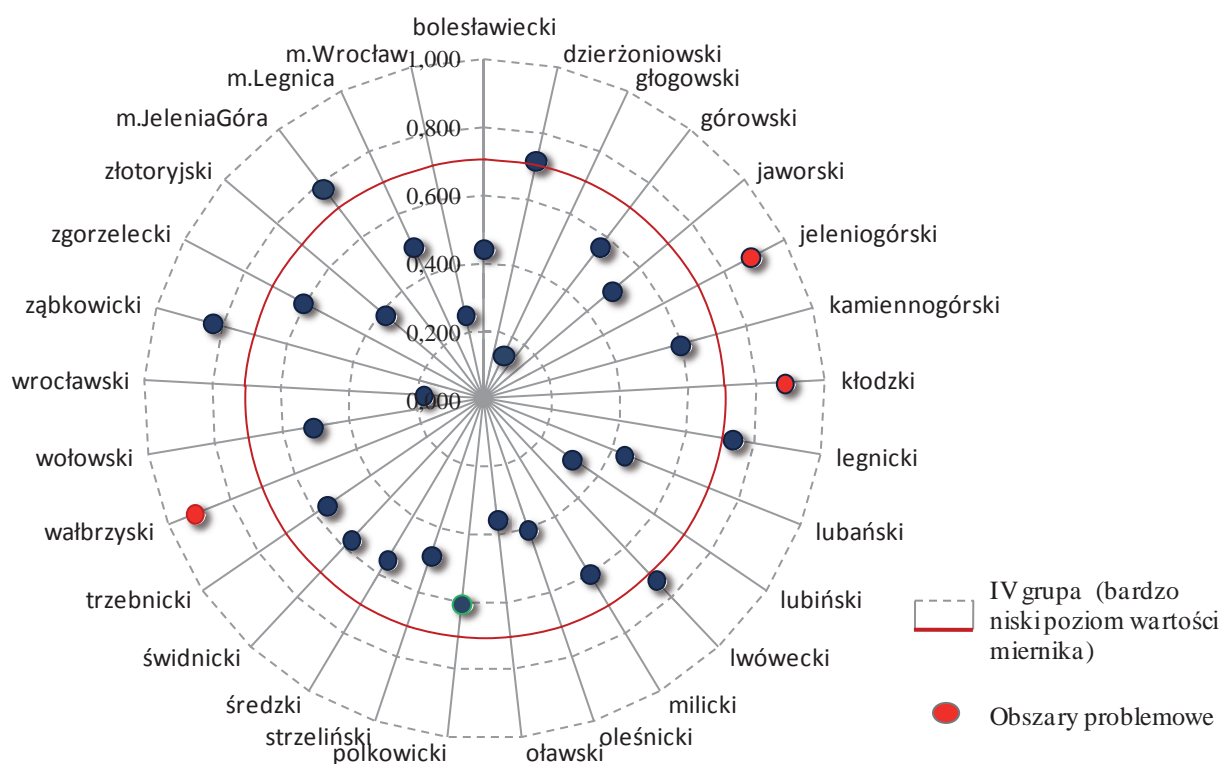
Tabela. 1.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – ruch naturalny

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. głogowski	7. oleśnicki	14. średzki	23. lwówecki
2. wrocławski	8. lubański	15. górowski	24. legnicki
3. m. Wrocław	9. bolesławiecki	16. trzebnicki	25. m. Jelenia Góra
4. lubiński	10. strzeliński	17. świdnicki	26. ząbkowicki
5. oławski	11. jaworski	18. milicki	27. kłodzki
6. złotoryjski	12. m. Legnica	19. kamiennogórski	28. jeleniogórski
	13. wołowski	20. zgorzelecki	29. wałbrzyski
		21. polkowicki	
		22. dzierzoniowski	
[0,612; 0,859]	[0,612; 0,448]	[0,295; 0,448]	[0,089; 0,295]

Grupę I o wysokim poziomie wartości miernika w aspekcie ruchu naturalnego stanowiło 6 powiatów, w tym leżące w północno-zachodniej części województwa głogowski i lubiński oraz Wrocław i sąsiadujące z nim wrocławski oraz oławski. Powiaty te odznaczały się dodatnim przyrostem naturalnym oraz relatywnie niskim natężeniem umieralności (przy uwzględnieniu tylko zmiennych cząstkowych współczynników zgonów i stałej struktury wieku).

Do IV grupy o bardzo niskim poziomie należało 7 powiatów, spośród których 6 to pas przygranicznych powiatów w południowo-wschodniej części województwa (ząbkowicki, kłodzki, wałbrzyski, jeleniogórski, m. Jelenia Góra, lwówecki). Cechą wspólną tej grupy powiatów był ujemny przyrost naturalny oraz relatywnie wysokie natężenie umieralności (przy uwzględnieniu tylko zmiennych cząstkowych współczynników zgonów i stałej struktury wieku).

Rys. 1.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie ruchu naturalnego ludności, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie ruchu naturalnego ludności to powiaty: **wałbrzyski, jeleniogórski i kłodzki**.

Utrzymujący się wysoki poziom umieralności oraz ujemny przyrost naturalny może wpływać hamująco na reprodukcję ludności i przyczyniać się do wyludniania się tych obszarów.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie ruchu naturalnego ludności objęły 3 powiaty: **głogowski, wrocławski i m. Wrocław**.

Relatywnie niskie natężenie umieralności oraz utrzymujący się dodatni przyrost naturalny ma pozytywny wpływ na reprodukcję ludności – odtwarzanie liczby i struktury ludności według wieku.

Ruch wędrowniczy

Kolejnym czynnikiem determinującym potencjał demograficzny jest ruch wędrowniczy, to znaczy przemieszczanie się ludności związane ze zmianą stałego miejsca zamieszkania lub miejsca czasowego pobytu. Ruch wędrowniczy wpływa bezpośrednio na rozwój ludności, powodując względnie trwałe zwiększenie bądź zmniejszenie liczebności populacji, a także wpływając na jej rozmieszczenie. Szczególnie duże znaczenie ma saldo ruchu wędrowniczego, stanowiące różnicę między liczbą osób, które przybyły do powiatu na stałe a liczbą osób, które wyjechały.

Wielkość i kierunek migracji oraz ich natężenie zależą od wielu przyczyn, wśród których najczęściej wymienia się przyczyny o charakterze ekonomicznym (np. podjęcie pracy, poprawa sytuacji materialnej).

W 2010 r. w województwie dolnośląskim wystąpiło dodatnie saldo migracji na pobyt stały, co oznacza, że liczba zameldowanych na pobyt stały w ciągu roku – napływ (z innych województw i zagranicy) przekroczyła liczbę osób wymeldowanych z pobytu stałego w tym okresie – odpływ (do innych woje-

wództw i za granicę). Liczba ludności województwa w wyniku migracji stałych (wewnętrznych i zagranicznych) zwiększyła się w 2010 r. o 1385 osób, co dawało w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców 4 osoby nadwyżki zameldowań na pobyt stały nad liczbą wymeldowań z pobytu stałego.

Liczba osób zameldowanych na pobyt stały w ciągu roku przekraczała liczbę wymeldowanych z pobytu stałego (dodatnie saldo migracji) w 10 powiatach: wrocławskim, trzebnickim, średzkim, legnickim, oławskim, jeleniogórskim, Wrocławiu i oleśnickim, wołowskim i milickim, tj. głównie w powiatach sąsiadujących z trzema miastami na prawach powiatu. Szczególnie wyróżnić można powiat wrocławski (średnio 236 osób nadwyżki zameldowań nad wymeldowaniami na 10 tys. ludności) oraz średzki i trzebnicki (odpowiednio 63 i 85 osób nadwyżki zameldowań nad wymeldowaniami na 10 tys. ludności). Ubytek ludności z tytułu migracji (ujemne saldo migracji) odnotowano w 19 powiatach, przy czym największe rozmiary ujemnego salda migracji wystąpiły w zgorzeleckim (minus 44 osoby), wałbrzyskim (minus 40), głogowskim i lubińskim (po minus 39).

Wymieniony już wcześniej, atrakcyjny pod względem napływu migracyjnego powiat wrocławski odznaczał się także największą ruchliwością ludności – obrót migracji wewnętrznych wynosił 48 osób na 1000 ludności, natomiast najmniejszą ruchliwość zaobserwowano w Jeleniej Górze – 23 migrantów (przybywających i wyjeżdżających z miejsca zamieszkania) na 1000 ludności.

Spośród 29 dolnośląskich powiatów, szczególnie wyróżniającymi się obszarami o znacznym odpływie migracyjnym skutkującym ubytkiem ludności z tytułu ruchów migracyjnych były powiaty: m. Jelenia Góra (na 10 tys. mieszkańców przypadało 129 osób, które wymeldowały się z pobytu stałego z tego powiatu do innego), lubiński (106 wymeldowań), m. Legnica i jeleniogórski (po 105 wymeldowań).

Uzyskane wartości cząstkowych mierników rozwoju dotyczące ruchu wędrownego wskazują, że najbardziej atrakcyjnymi regionami dla migrantów były powiaty: wrocławski, trzebnicki i oławski.

W przypadku 22 powiatów miernik rozwoju w aspekcie ruchu wędrownego kształtował się na poziomie poniżej ½ wartości wzorcowej, w tym najniższe noty uzyskały Jelenia Góra i Legnica oraz powiaty lubiński i wałbrzyski. Spośród miast na prawach powiatu szczególnie wyróżniał się Wrocław (8. lokata).

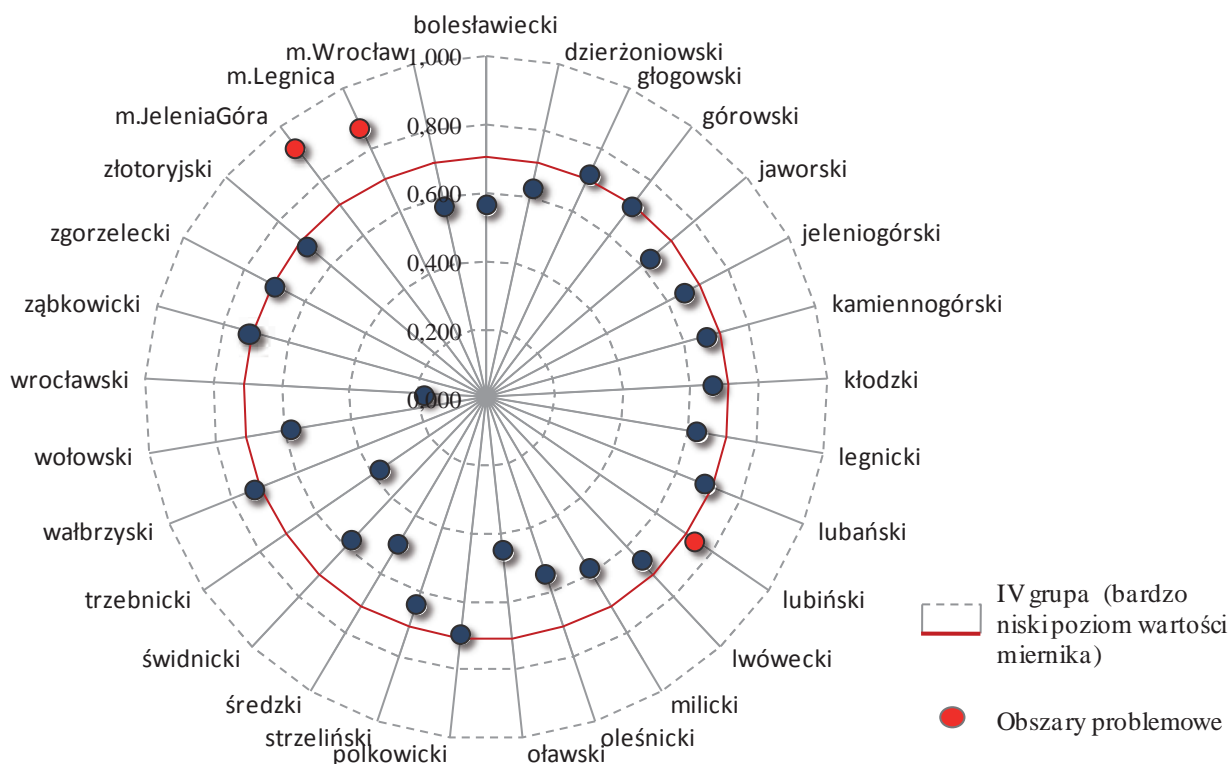
Tabl. 1.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – ruch wędrowny

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. wrocławski	5. oleśnicki	12. dzierżoniowski	23. górowski
2. trzebnicki	6. bolesławiecki	13. jaworski	24. ząbkowicki
3. oławski	7. świdnicki	14. strzebiński	25. głogowski
4. średzki	8. m. Wrocław	15. jeleniogórski	26. wałbrzyski
	9. wołowski	16. kłodzki	27. lubiński
	10. milicki	17. lwówecki	28. m. Legnica
	11. legnicki	18. kamiennogórski	29. m. Jelenia Góra
		19. złotoryjski	
		20. lubański	
		21. polkowicki	
		22. zgorzelecki	
[0,495; 0,819]	[0,370; 0,495]	[0,293; 0,370]	[0,077; 0,293]

Cechą charakterystyczną powiatów z I grupy (wrocławskiego, trzebnickiego, oławskiego i średzkiego) o wysokim poziomie miernika były wysokie współczynniki dodatniego salda ruchu migracyjnego, na który wpływ miał duży napływ ludności spoza powiatów, szczególnie znaczny napływ migracyjny z położonego w sąsiedztwie Wrocławia (rozwój strefy podmiejskiej, tzw. zjawisko suburbanizacji). Warto dodać, iż we Wrocławiu pomimo znacznego odpływu ludności, utrzymała się nadwyżka zameldowań na pobyt stały nad wymeldowaniami z pobytu stałego.

Ostatnia (IV) grupa o bardzo niskim poziomie miernika cząstkowego obejmowała powiaty, dla których rejestrowano najniższe (ujemne) saldo ruchów migracyjnych. Niskie wartości miernika były wynikiem m.in. w przypadku Jeleniej Góry i Legnicy wysokiego, na tle pozostałych powiatów, odpływu migracyjnego (szczególnie do strefy podmiejskiej – powiatów jeleniogórskiego i legnickiego) oraz niskiego napływu migracyjnego, nie rekompensującego odpływu.

Rys. 1.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie ruchu wędrownego, ludności z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie ruchu wędrownego to: **m. Jelenia Góra, m. Legnica i powiat lubiński.**

Ponadto, z uwagi na zbliżoną wartość cząstkowego miernika rozwoju wyróżnić można powiat wałbrzyski.

W powiatach tych miały miejsce niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego procesy depulacyjne – ubytek liczby ludności, spowodowany znacznym utrzymującym się w pewnym okresie odpływem ludności (m. Jelenia Góra, m. Legnica i powiat lubiński) oraz niewielkim napływem ludności (wałbrzyski).

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie ruchu wędrownego obejmowały powiaty: **wrocławski, trzebnicki i oławski** – powiaty rozwojowe, atrakcyjne do zamieszkania, przyciągające ludność na swoje terytorium.

Zróźnicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych

W oparciu o zaproponowany finalny zestaw wskaźników diagnostycznych, z uwzględnieniem wag wskaźników (zależnych od wag przypisanych aspektom i wag przypisanych wskaźnikom w ramach aspektów) policzono dla każdego powiatu syntetyczny miernik rozwoju w zakresie potencjału demograficznego. Otrzymane wartości syntetycznego miernika rozwoju zawierały się w przedziale od 0,190 do 0,721 (zmiennosc kształtowała się na poziomie 29,9%). W rankingu powiatów na pierwszym miejscu pod względem potencjału demograficznego plasował się powiat wrocławski, a na ostatnim - m. Jelenia Góra. Pozostałe miasta na prawach powiatu zajmowały odpowiednio 6. lokatę (m. Wrocław) i 13. lokatę (m. Legnica).

Na wartość syntetycznego miernika rozwoju w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych miały wpływ wartości wskaźników z wszystkich aspektów tego zakresu, tj. charakteryzujących stan i rozmieszczenie ludności, strukturę ludności, ruch naturalny i ruch wędrownkowy. Najbardziej zróżnicowane były powiaty pod względem struktury ludności (współczynnik zmienności wyniósł 50,1%), następnie stanu i rozmieszczenia ludności (49,0%), a najmniej pod względem ruchu wędrownkowego (37,1%).

Wykorzystując metodę trzech średnich, podobnie, jak w przypadku analizowanych szczegółowo wcześniej wyróżnionych aspektów, w odniesieniu do potencjału demograficznego dokonano klasyfikacji powiatów według wartości syntetycznego miernika rozwoju, wyodrębniając cztery grupy poziomu wartości. Najbardziej liczne były grupy obejmujące powiaty o średnich i niskich wartościach miernika (łącznie 17 powiatów). Grupa I o wysokich wartościach miernika obejmowała 6 powiatów (wrocławski, głogowski, oławski, trzebnicki, oleśnicki i Wrocław). Na wysoką pozycję powiatu wrocławskiego w zakresie potencjału demograficznego wpłynęły szczególnie wysokie wartości wskaźników w aspekcie ruchu wędrownkowego (m.in. znacznego, dodatniego salda ruchu migracyjnego) i w aspekcie ruchu naturalnego (dodatni przyrost naturalny).

Grupa IV o bardzo niskim poziomie wartości miernika liczyła również 6 powiatów (dzierzoniowski, jeleniogórski, ząbkowicki, kłodzki, wałbrzyski i m. Jelenia Góra). Odległe miejsca w rankingu powiatów spowodowane były bardzo niskimi właściwościami wszystkich wskaźników w badanych aspektach: ruchu naturalnego – wałbrzyski (29. lokata), jeleniogórski (28.), kłodzki (27.) i struktury ludności – m. Jelenia Góra (29.), wałbrzyski (27.), ruchu migracyjnego - m. Jelenia Góra (29.), wałbrzyski (26.), a także w aspekcie stanu i rozmieszczenia ludności – powiat ząbkowicki (29.).

Do obszarów problemowych w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych zaklasyfikowano grupę sąsiadujących ze sobą powiatów przygranicznych, w południowo-wschodniej części województwa: **m. Jelenią Górę, powiaty wałbrzyski i kłodzki**. Z uwagi na zbliżoną do powiatu kłodzkiego wartość cząstkowego miernika rozwoju zaliczyć można powiat ząbkowicki.

W powiatach tych utrzymujące się niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego procesy depopulacyjne mogą stanowić barierę rozwojową. Cechą charakterystyczną wyodrębnionego obszaru jest:

- ✓ ubytek liczby ludności, spowodowany ujemnym przyrostem naturalnym (stosunkowo znaczną umieralnością), ujemnym saldem ruchów migracyjnych (relatywnie dużym natężeniem odpływu migracyjnego – m. Jelenia Góra, relatywnie słabym natężeniem napływu – powiat wałbrzyski), zaobserwowanym odpływem ludności (m. Jelenia Góra, m. Legnica i powiat lubiński) oraz niewielkim napływem ludności (wałbrzyski),
- ✓ niekorzystna struktura wiekowa świadcząca o postępującym starzeniu się mieszkańców – zdecydowana nadwyżka osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) nad dziećmi (w wieku 0-14 lat).

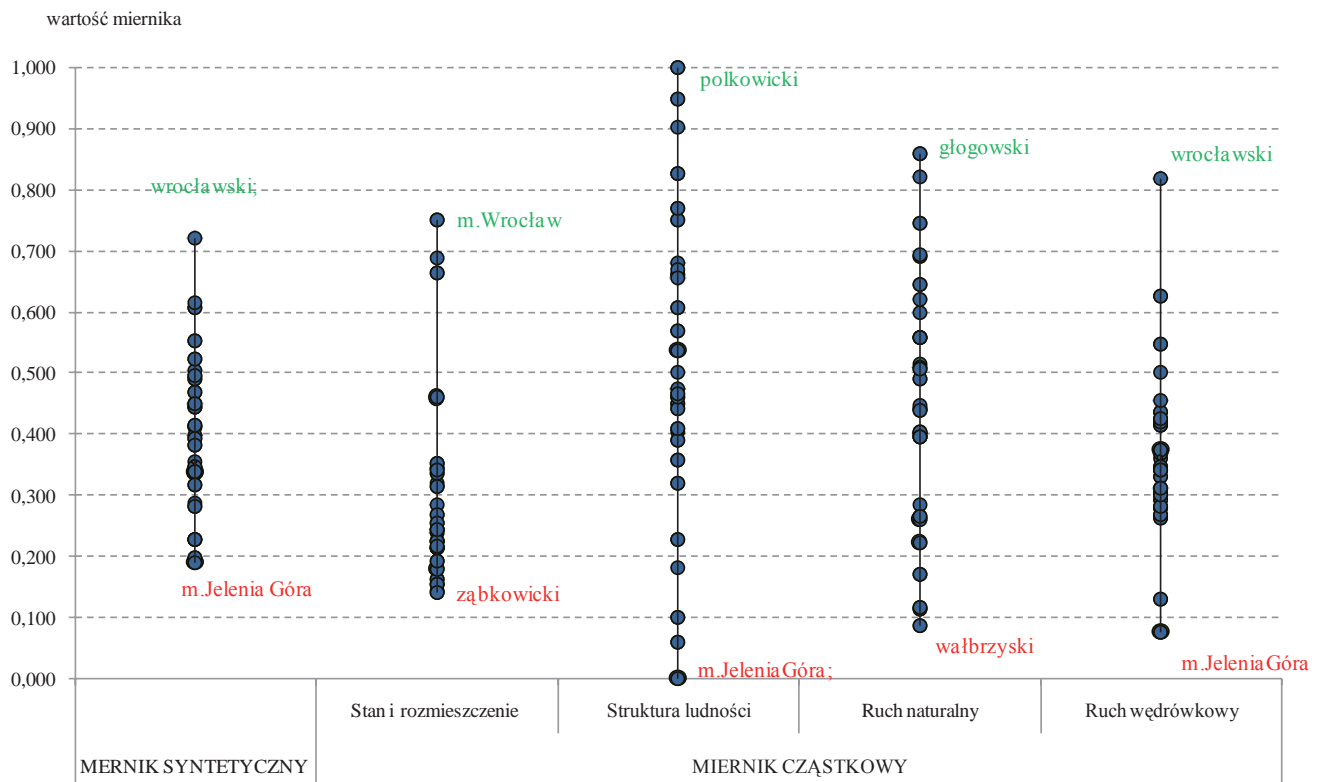
Obszary wzrostu w zakresie potencjału demograficznego/zagrożeń demograficznych obejmują powiaty: **wrocławski i oławski** leżące w otoczeniu Wrocławia oraz **głogowski** – leżący w północno-zachodniej części województwa.

Mocną stroną tych powiatów (potencjałami rozwojowymi w sferze uwarunkowań demograficznych) jest:

- ✓ dodatni przyrost naturalny (relatywnie na tle pozostałych powiatów niskie natężenie umieralności),
- ✓ dodatnie saldo ruchów migracyjnych, w tym duży napływ migracyjny, szczególnie z pobliskiej aglomeracji – m. Wrocławia (powiat wrocławski i oławski),
- ✓ korzystna struktura wiekowa świadcząca o młodości społeczeństwa (mająca wpływ na przyszłościowy potencjał ludnościowy) – zdecydowanie mniej osób starszych (w wieku powyżej 64 lat) niż dzieci (w wieku 0-14 lat) – powiat głogowski.

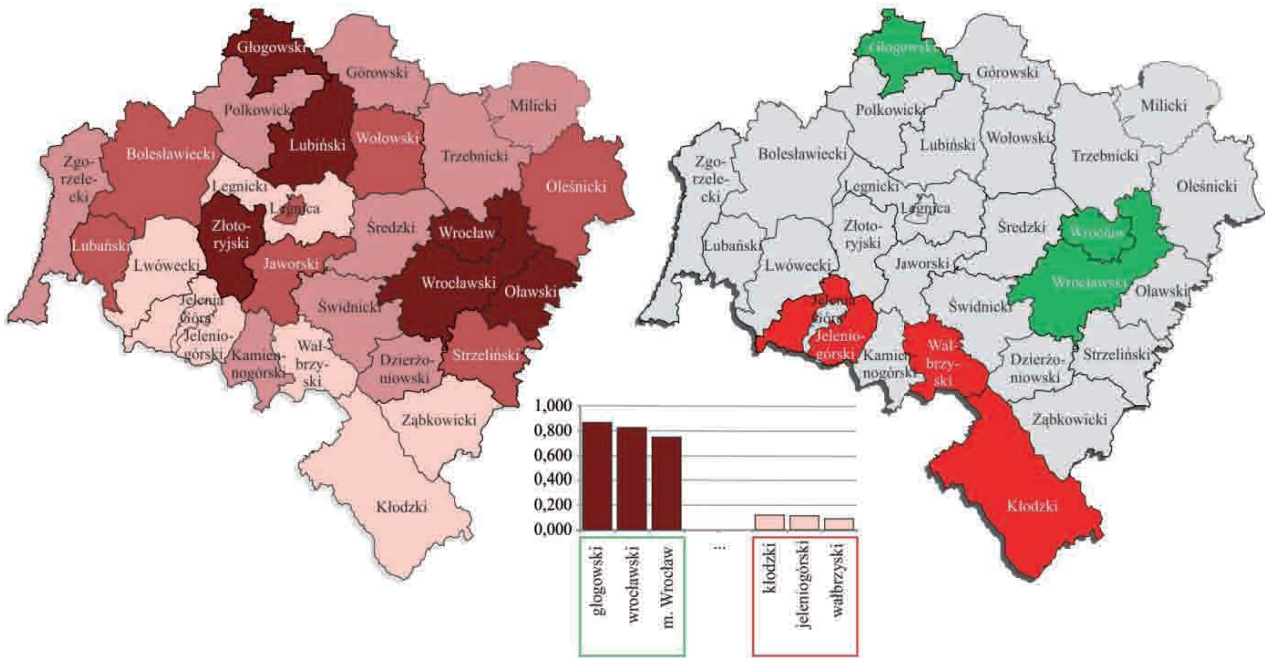
Obszar ten ma potencjał rozwojowy, przyciągający ludność na swoje terytorium, co świadczy o atrakcyjności tego obszaru, zarówno do zamieszkania, jak i pod względem możliwości podjęcia pracy.

Rys. 1.5. Zróżnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału demograficznego/ zagrożenia demograficznego oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

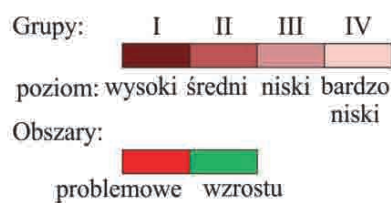
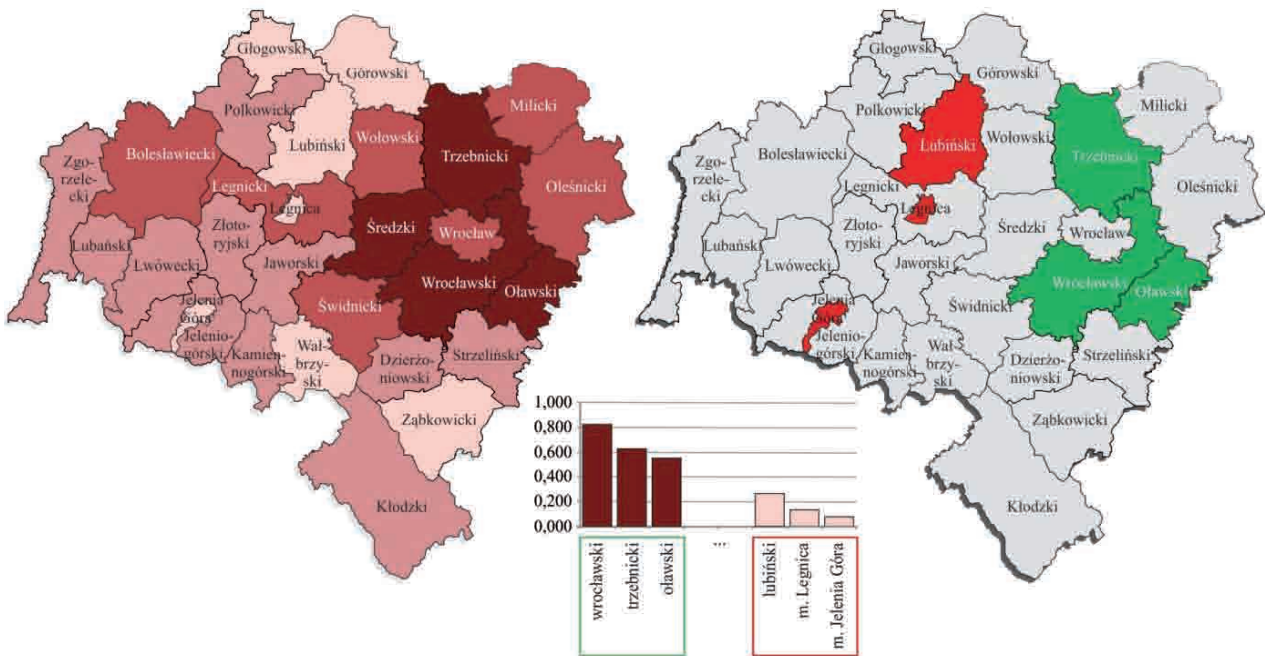

Rys. 1.6. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach potencjału demograficznego / zagrożeń demograficznych

Ruch naturalny

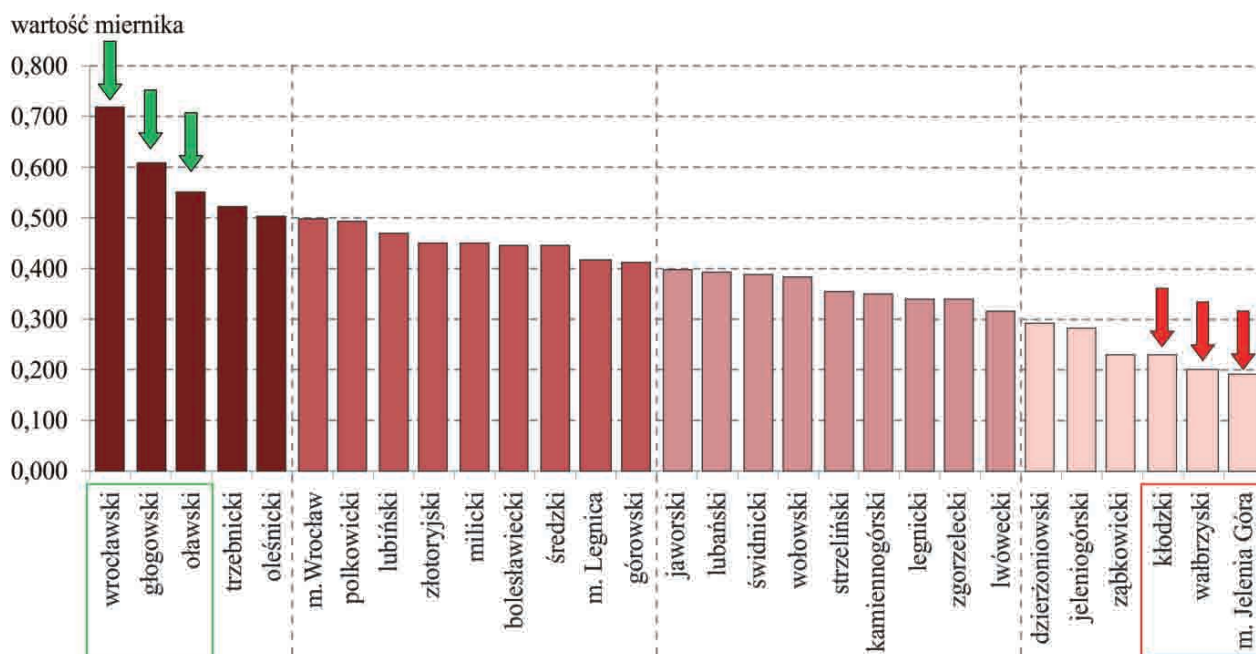
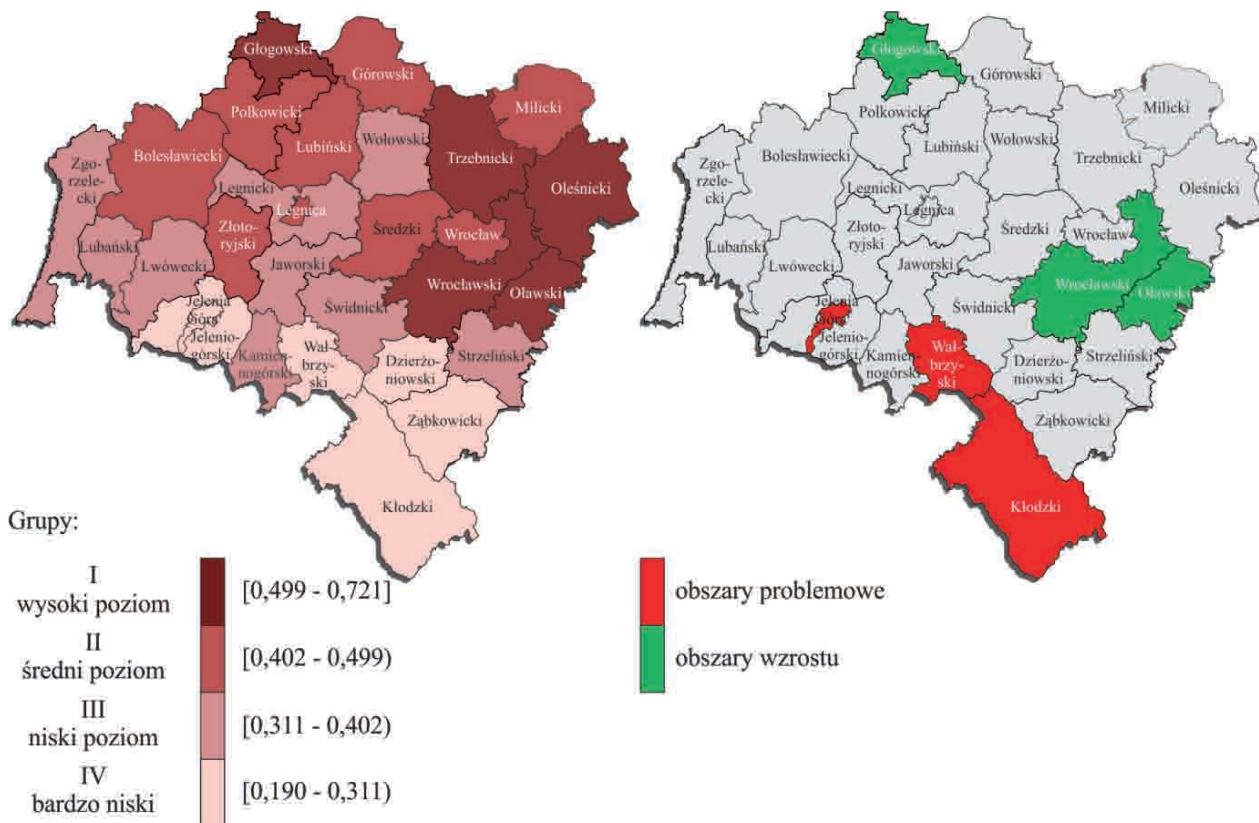

Ruch wędrowkowy

Rys.1.7. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie potencjału demograficznego, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabela. 1.6. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie potencjału demograficznego/ zagrożeń demograficznych

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY		MERNIKI CZĄSTKOWE							
			stan i rozmieszczenie ludności		struktura ludności		ruch naturalny		ruch wędrowkowy	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
Wrocławski	0,721	1	0,342	6	0,903	3	0,822	2	0,819	1
Głogowski	0,608	2	0,345	5	0,948	2	0,859	1	0,280	25
Oławski	0,552	3	0,353	4	0,662	9	0,645	5	0,548	3
Trzebnicki	0,523	4	0,256	13	0,771	5	0,440	16	0,626	2
Oleśnicki	0,505	5	0,284	11	0,679	7	0,599	7	0,456	5
m. Wrocław	0,495	6	0,752	1	0,059	28	0,746	3	0,424	8
Polkowicki	0,492	7	0,268	12	1,000	1	0,395	21	0,303	21
Lubiński	0,468	8	0,314	9	0,608	11	0,690	4	0,262	27
Złotoryjski	0,451	9	0,216	19	0,655	10	0,621	6	0,313	19
Milicki	0,449	10	0,153	27	0,827	4	0,403	18	0,415	10
Bolesławiecki	0,444	11	0,215	20	0,568	12	0,558	9	0,436	6
Średzki	0,444	12	0,156	26	0,669	8	0,448	14	0,502	4
m. Legnica	0,415	13	0,664	2	0,358	23	0,508	12	0,129	28
Górowski	0,412	14	0,162	25	0,752	6	0,441	15	0,292	23
Jaworski	0,398	15	0,239	16	0,474	14	0,510	11	0,369	13
Lubański	0,394	16	0,243	15	0,462	16	0,558	8	0,311	20
Świdnicki	0,386	17	0,306	10	0,379	22	0,433	17	0,424	7
Wołowski	0,382	18	0,225	18	0,392	21	0,490	13	0,421	9
Strzeliński	0,356	19	0,144	28	0,404	20	0,514	10	0,361	14
Kamienogórski	0,347	20	0,213	22	0,442	18	0,401	19	0,331	18
Legnicki	0,338	21	0,178	24	0,538	13	0,261	24	0,375	11
Zgorzelecki	0,338	22	0,245	14	0,409	19	0,395	20	0,302	22
Lwówecki	0,316	23	0,194	23	0,465	15	0,266	23	0,341	17
Dzierżoniowski	0,288	24	0,321	8	0,180	26	0,284	22	0,369	12
Jeleniogórski	0,281	25	0,213	21	0,451	17	0,114	28	0,347	15
Ząbkowicki	0,228	26	0,141	29	0,320	24	0,170	26	0,283	24
Kłodzki	0,228	27	0,225	17	0,228	25	0,118	27	0,342	16
Wałbrzyski	0,198	28	0,336	7	0,102	27	0,086	29	0,269	26
m. Jelenia Góra	0,190	29	0,459	3	0,000	29	0,223	25	0,077	29
Podstawowe parametry statystyczne:										
wartość maksymalna	0,721	29	0,752	29	1,000	29	0,859	29	0,819	29
wartość minimalna	0,190	1	0,141	1	0,000	1	0,086	1	0,077	1
zmienność w %	29,9	x	49,0	x	50,1	x	44,8	x	37,1	x

Tabela 1.7. Potencjał demograficzny / zagrożenia demograficzne – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Stan i rozmieszczenie ludności			Struktura ludności	Ruch naturalny			Ruch wędrówkowy	
	gęstość zaludnienia (w osobach na 1 km ²)	przyrostu rzeczywistego (w ‰)	urbanizacji	młodości demograficznej	zgonów (standaryzowany)	przyrostu naturalnego	salda migracji (migracji netto)	odpływu migracyjnego	mobilność przestrzenna – obrót migracji na 1000 ludności
Powiaty:									
bolesławiecki	68,4	0,1	49,2	124,2	10,2	1,1	-0,6	7,1	29,4
dzierżoniowski	215,7	-0,4	81,3	88,7	10,5	-2,6	-1,5	6,5	21,8
głogowski	198,0	0,1	77,0	159,1	9,5	4,5	-3,9	10,1	31,4
górowski	49,1	-0,2	41,7	141,0	11,0	1,5	-3,1	8,8	26,3
jaworski	88,7	0,0	56,4	115,6	10,2	0,3	-0,6	6,5	20,9
jeleniogórski	101,9	0,1	46,5	113,4	11,4	-3,0	3,9	10,5	30,7
kamiennogórski	114,6	-0,4	58,9	112,7	10,4	-0,8	-3,7	7,7	25,6
kłodzki	99,0	-0,5	64,9	93,0	11,4	-3,1	-2,4	7,0	22,4
legnicki	72,3	0,3	33,6	121,4	11,5	-0,3	3,4	9,5	29,6
lubański	130,5	-0,3	63,0	114,5	9,6	-0,5	-2,8	8,5	26,1
lubiński	147,6	-0,1	76,0	127,8	9,8	2,5	-3,9	10,6	31,6
lwówecki	66,3	-0,2	50,8	114,8	10,9	-1,9	-0,5	8,3	25,6
milicki	51,9	0,1	32,1	147,9	11,2	1,3	0,1	6,0	22,1
oleśnicki	99,5	0,3	59,2	134,4	10,4	2,4	0,7	6,2	26,0
oławski	139,2	0,8	63,8	132,8	10,2	2,6	5,3	6,2	29,3
polkowicki	79,2	0,2	59,4	163,8	11,8	2,7	-1,0	10,2	30,6
strzeliński	70,5	0,0	32,9	109,2	10,2	0,5	-0,8	7,5	24,2
średzki	71,7	0,7	17,7	133,5	10,8	1,0	6,3	7,3	28,7
świdnicki	214,8	-0,1	69,6	106,9	10,3	-0,7	-0,1	5,7	21,8
trzebnicki	78,0	1,0	37,2	142,8	10,9	1,2	8,5	6,1	32,6
wałbrzyski	346,0	-0,8	88,8	81,4	11,3	-3,8	-4,0	7,2	18,3
wołowski	70,1	0,0	52,7	108,0	10,0	-0,5	0,6	6,4	23,6
wrocławski	102,1	2,8	14,9	154,9	9,6	4,0	23,6	9,6	48,4
ząbkowicki	85,1	-0,6	44,8	101,4	11,1	-2,9	-3,0	9,0	26,0
zgorzelecki	110,2	-0,5	68,3	109,7	10,6	-0,5	-4,4	8,8	28,3
złotoryjski	78,8	0,0	50,1	132,1	10,0	1,7	-1,7	8,7	25,9
Miasta na prawach powiatu:									
Jelenia Góra	769,3	-0,6	100,0	72,1	10,4	-3,8	-2,6	12,9	23,2
Legnica	1845,7	-0,3	100,0	105,0	10,1	0,0	-2,8	10,5	18,3
Wrocław	2161,7	0,1	100,0	77,5	8,6	0,3	1,1	11,0	42,7
Podstawowe parametry statystyczne:									
wartość maksymalna	2161,7	2,8	100,0	163,8	11,8	4,5	23,6	12,9	48,4
wartość minimalna	49,1	-0,8	14,9	72,1	8,6	-3,8	-4,4	5,7	18,3
średnia wojewódzka	144,3	0,0	70,1	104,1	10,1	-0,1	0,5	8,7	30,0
zmienność (w %)	189,4	x	35,9	24,8	9,6	x	x	27,2	45,0

2 | SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA / PROBLEMY SPOŁECZNE

Spójność społeczna – w rozumieniu Rady Europy – to posiadana przez społeczeństwo zdolność zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji. Społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do tych wspólnych celów metodami demokratycznymi¹.

Wzrost spójności społecznej polega na zmniejszaniu różnic w wykorzystaniu kapitału ludzkiego (społecznego) pomiędzy poszczególnymi obszarami, m.in. na zmniejszaniu zjawiska wykluczenia społecznego.

W badaniu przyjęto, że o poziomie wykluczenia społecznego w powiatach świadczą wybrane wskaźniki odnoszące się m.in. do osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, osób posiadających złe warunki mieszkaniowe (w tym bezdomni), zagrożonych ubóstwem materialnym (z powodu niskiego dochodu), osób mających utrudniony dostęp do usług publicznych (m.in. dostępność do edukacji przedszkolnej, do leczenia otwartego, itp), osób niepełnosprawnych oraz do poziomu bezpieczeństwa publicznego.

Ważnym źródłem informacji umożliwiającą monitorowanie problemów społecznych są dane o udzielonych, przez ośrodki pomocy społecznej, potrzebującym rodzinom świadczeń społecznych z powodu ubóstwa, bezdomności, niepełnosprawności oraz przemocy w rodzinie, alkoholizmu czy narkomanii.

Tabela 2.1. Spójność społeczna/ problemy społeczne - wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
<i>8.1. Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy</i>			
8.1.1. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lat i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata	Dotyczy zarejestrowanych bezrobotnych, którzy do dnia zastosowania wobec nich usług lub instrumentów rynku pracy nie ukończyli 25 roku życia (stan w dniu 31 XII).	D	Świadczy o trudnej sytuacji młodzieży wkraczającej na rynek pracy.
8.1.2. Udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu (łącznie z osobami z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych (stan w dniu 31 XII).	D	Brak kwalifikacji zawodowych jest istotną barierą do pokonania przez osoby bezrobotne w poszukiwaniu pracy.
8.1.3. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	Osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 24 miesięcy.	D	Długi czas pozostawania w zasobach bezrobotnych jest istotną barierą w poszukiwaniu pracy; może prowadzić do wykluczenia społecznego.
8.1.4. Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym	Osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.	D	Długotrwale bezrobotni w wyniku długotrwałego wyłączenia z życia zawodowego tracą motywację do podejmowania prób poprawy swojej sytuacji, a przez to stają się bierni. Długotrwałe pozostawanie poza rynkiem pracy prowadzi do wykluczenia społecznego.

¹ Europejski Komitet Spójności Społecznej. Zrewidowana strategia spójności społecznej zatwierdzona przez Komitet Ministrów 31.03.2004 r., Strasburg, 2004, <http://www.coe.org.pl>.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.2.Trudne warunki mieszkaniowe			
8.2.1. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców ¹	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu bezdomności, braku miejsca stałego pobytu, domu. Osoba bezdomna - niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i niezameldowana na pobyt stały, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.	D	Charakteryzuje jeden z najbardziej jaskrawych przejawów wykluczenia społecznego, z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb (domu). Jako współwystępujące z bezdomnością wymienia się najczęściej takie problemy społeczne jak: alkoholizm, przestępczość, narkomania, dezintegrację rodziny, choroby psychiczne, obniżenie poziomu rozwoju intelektualnego, przemoc w rodzinie, prostytucję, żebractwo, zespół nabytej bezradności, kalectwo i zaniedbane leczenie różnorodnych schorzeń.
8.2.2. Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań w %	Informacje o zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania dotyczą mieszkań, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Dane nie obejmują lokali zbiorowego zamieszkania (hoteli pracowniczych, domów studenckich i internatów, domów opieki społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkałych (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i in.).	D	Świadczy o ograniczonym dostępie ludności do urządzeń sanitarno-technicznych.
8.3.Zagrożenie ubóstwem materialnym			
8.3.1. Udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, które przepracowały cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób. W X 2010 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło w województwie 3529,13 zł).	D	Świadczy o braku możliwości zaspokojenia (ze względu na problemy finansowe) potrzeb uznanych w warunkach europejskich za podstawowe.
8.3.2. Przeciętna wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)	Informacje o zaległościach w opłatach za mieszkanie obejmują dane o liczbie głównych lokatorów zalegających z bieżącymi opłatami za mieszkanie, z wydzieleniem lokatorów zalegających 3 miesiące i dłużej, oraz dane o łącznej sumie zaległości z tytułu nieuiszczonych opłat, ustalone według stanu w dniu 31 XII 2009 r.	D	Informacja o poziomie zadłużenia gospodarstw domowych pozwala monitorować podatność na ryzyko i zagrożenie ubóstwem, a co za tym idzie wykluczeniem społecznym.
8.3.3. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców ¹ Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne (świadczenia pieniężne i niepieniężne) z powodu ubóstwa	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne (świadczenia pieniężne i niepieniężne) z powodu ubóstwa.	D	Świadczy o stopniu zubożenia społeczeństwa. Charakteryzuje natężenie zjawiska ubóstwa materialnego, biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojonych podstawowych potrzeb (żywność, opał, schronienie, leki i leczenie i odzież).
8.4.Bezpieczeństwo publiczne²			
8.4.1. Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności	W przeliczeniu na 1000 ludności (faktycznie zamieszkałej, stan w dniu 30 VI) liczba stwierdzonych w ciągu roku przestępstw, tj. zdarzeń, co do których w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że są przestępstwami. na podstawie statystyki policyjnej.	D	Świadczy o zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców – kryminogenności. Umożliwia identyfikację obszarów charakteryzujących się problemem przestępczości.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.4.2. Udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w %)	Do przestępstw o charakterze kryminalnym zaliczono m.in. przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (zabójstwa, bójki i pobicia, śmierć kobiety w wyniku aborcji, nieumyślne spowodowanie śmierci, uszczerbek na zdrowiu,) przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, kradzież rozbójniczą, wymuszenie rozbójnicze, przywłaszczenie, nadużycie telefonu, oszustwo, oszustwo komputerowe, niszczenie lub uszkodzenie mienia, zabór cudzego pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia, kradzież leśną, paserstwo).	D	Świadczy o zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców – kryminogenności. Wskaźnik pokazuje jaki odsetek przestępstw stwierdzonych stanowią przestępstwa o największej szkodliwości społecznej.
8.4.3. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności	Wskaźnik obliczany jest jako iloraz liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych i liczby ludności (w przeliczeniu na 100 tys. osób). Ofiary śmiertelne wypadków drogowych obejmują kierowców i pasażerów zmotoryzowanych pojazdów, rowerzystów jak i pieszych. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu wypadku lub w ciągu 30 dni od dnia wypadku.	D	Świadczy o zagrożeniu bezpieczeństwa mieszkańców w komunikacji drogowej.
8.5. Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie¹			
8.5.1. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 10 tys. mieszkańców	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu alkoholizmu.	D	Świadczy o skali zjawiska alkoholizmu.
8.5.2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu narkomanii.	D	Świadczy o skali zjawiska narkomanii, zarówno wśród dorosłych jak i dzieci oraz młodzieży.
8.5.3. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 10 tys. mieszkańców	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu przemocy w rodzinie. Pojęcie przemocy w rodzinie obejmuje wszelkie odmiany złego traktowania tych członków w rodzinie, którzy nie są w stanie się bronić. Przemoc domowa może być zarówno skutkiem, jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie.	D	Świadczy o skali zjawiska przemocy w rodzinie, poważnego zaburzenia w funkcjonowaniu rodzin, mogącego mieć tragiczne konsekwencje (np. trwałe okaleczenia, zabójstwa).
8.6. Dostęp do usług publicznych			
8.6.1. Liczba położnych na 10 tys. kobiet w wieku 15-49 lat	Dane o pracownikach medycznych obejmują osoby pracujące w wymiarze pełnego etatu, w wymiarze godzin przekraczającym pełny etat oraz w niepełnym wymiarze godzin w stosunku do czasu pracy określonego obowiązującymi przepisami dla danego rodzaju pracy, w przypadku jeśli ta praca ma dla nich charakter podstawowy; osoby te niezależnie od wymiaru czasu pracy są liczone raz. Położne wykazano łącznie z osobami odbywającymi staż. Przez położną należy również rozumieć też położnego.	S	Świadczy o dostępności do leczenia otwartego dla kobiet.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.6.2. Liczba lekarzy specjalistów ¹ na 10 tys. mieszkańców	Dane o lekarzach specjalistach pracujących w publicznych i niepublicznych zakładach opieki zdrowotnej, indywidualnych i grupowych praktykach lekarskich, stacjach sanitarno-epidemiologicznych, stacjach krwiodawstwa, oddziałach pogotowia ratunkowego; bez personelu medycznego zatrudnionego w AM we Wrocławiu. Lekarzy wykazano łącznie z osobami odbywającymi staż. Dane o specjalistach dotyczą lekarzy i lekarzy dentyistów posiadających tytuł specjalisty w odpowiedniej dziedzinie medycyny zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 2005 r. (stan w dniu 31 XII).	S	Świadczy o dostępności do leczenia specjalistycznego, które szczególnie jest niezbędne w razie wystąpienia powszechniejszych problemów ze zdrowiem. Dostęp do usług medycznych jest jednym z mierników charakteryzujących jakość życia.
8.6.3. Przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca	Pod pojęciem porad lekarskich rozumie się świadczenie zdrowotne udzielone w warunkach ambulatoryjnych lub domowych przez lekarza, lekarza dentyistę, psychologa.	S	Świadczy o dostępności do leczenia otwartego.
8.6.4. Liczba dzieci przebywających w żłobkach (w ciągu roku) na 100 dzieci w wieku 0-3 lat	Liczba dzieci w wieku 0-3 lat przebywających w żłobkach na 100 dzieci w tej samej grupie wieku (stan w dniu 31 XII). Żłobek - jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisana do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta.	S	Świadczy o dostępności do opieki nad małym dzieckiem. Lepszy dostęp do żłobków, opieki nad dzieckiem umożliwia matkom powrócić na rynek pracy.
8.6.5. Liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-5 lat	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na 100 dzieci w tej samej grupie wieku. W obliczeniach nie uwzględnia się dzieci w placówkach przy zakładach opieki zdrowotnej (stan w dniu 31 XII).	S	Wskaźnik ten jest najpowszechniejszą miarą poziomu rozwoju edukacji przedszkolnej. Edukacja przedszkolna stanowi dobrą podstawę dalszego kształcenia, a dobry start szkolny decyduje o dalszych losach edukacyjnych dziecka i sukcesie szkolnym.
8.6.6. Liczba szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat	W publikacji ujęto szkoły (łącznie ze specjalnymi) dla dzieci i młodzieży - ponadgimnazjalne (licea ogólnokształcące, uzupełniające licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika oraz technika uzupełniające).	S	Świadczy o dostępności do edukacji ponadgimnazjalnej. Wykształcenie jest wyznacznikiem poziomu życia i jest postrzegane jako warunek umożliwiający podniesienie jakości życia.
8.6.7. Liczba seansów w kinach na 1000 ludności	Informacje o kinach dotyczą działalności kin ogólnie dostępnych, tj. powołanych do publicznego udostępniania filmów w formie projekcji na seansach filmowych, bez względu na rodzaj stosowanego nośnika filmu.	S	Aktywność ludności w życiu kulturalnym.
8.7. Niepełnosprawność			
8.7.1. Liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych	Oferta pracy (wolne miejsce pracy i miejsce aktywizacji zawodowej) oznacza zgłoszenie przez pracodawcę do powiatowego urzędu pracy co najmniej jednego wolnego miejsca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w określonym zawodzie lub specjalności w celu uzyskania pomocy w znalezieniu odpowiedniego pracownika albo miejsca aktywizacji zawodowej, przyjętego do realizacji, takiego jak staż, przygotowanie zawodowe dorosłych, praca społecznie użyteczna (stan w dniu 31 XII).	S	Świadczy o dostępie do rynku pracy dla osób niepełnosprawnych.

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
8.7.2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności ¹	Łączna liczba rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu niepełnosprawności.	D	Niepełnosprawni to grupa osób, szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne. Obecność w gospodarstwie domowym osoby niepełnosprawnej jest czynnikiem zwiększającym ryzyko zagrożenia ubóstwem ² .

¹ Dane Wydziału Polityki Społecznej Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego

² Dane Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu

W wyniku przeprowadzenia procedury doboru wskaźników w odniesieniu do wstępnego zestawu potencjalnych wskaźników diagnostycznych, stwierdzono, iż wszystkie zaproponowane zmienne diagnostyczne istotnie różnicują potencjał rozwojowy powiatów w zakresie spójności społecznej/probleatów społecznych (klasyczny współczynnik zmienności oparty na odchyleniu standardowym przyjmował wartości większe od 10%).

Wylimitowano natomiast dwie zmienne będące nośnikami podobnych lub bardzo zbliżonych informacji (wykorzystując klasyczny współczynnik korelacji Pearsona jako miarę podobieństwa). Należały do nich : liczba położnych na 10 tys. kobiet w wieku 15-49 lat oraz liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-5 lat.

Pozostałe zmienne, po wylimitowaniu tych dwóch, nieistotnych z punktu widzenia przyjętych założeń, utworzyły finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:

Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

- liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lat i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata
- udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)
- udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)

Trudne warunki mieszkaniowe

- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców
- udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)

Zagrożenie ubóstwem materialnym

- udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie
- przeciętna wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców

Bezpieczeństwo publiczne

- liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności
- udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w %)
- ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 10 tys. mieszkańców
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 10 tys. mieszkańców

Dostęp do usług publicznych

- liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. mieszkańców
- przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca
- liczba dzieci przebywających (w ciągu roku) w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lat

- liczba szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat
- liczba seansów w kinach na 1000 ludności

Niepełnosprawność

- liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych
- liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności

Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

Jednym z ważniejszych, współczesnych problemów społecznych, a także ekonomicznych i politycznych jest zjawisko bezrobocia, a przede wszystkim problem osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. W niniejszym opracowaniu do takiej grupy osób zaliczono zarejestrowaną bezrobotną młodzież (w wieku 24 lata i mniej) już nieuczącą się, a wkraczającą na rynek pracy, bezrobotnych bez żadnych formalnie stwierdzonych kwalifikacji zawodowych oraz bezrobotnych o długim czasie pozostawania w rejestrach urzędów pracy (24 miesiące i więcej). Wymienione zbiorowości osób mają najczęściej największe problemy ze znalezieniem zatrudnienia, cechuje je zazwyczaj najniższa aktywność zawodowa. Dlatego też, zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, dla tej szczególnej grupy bezrobotnych mogą być stosowane specjalne programy aktywizacji zawodowej (np. programy szkoleń, stażu, przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych).

Natężenie zjawiska bezrobocia osób w wieku do 25 roku życia, tj. osób, które nie kontynuują nauki, nie są nigdzie zatrudnione i nie wykonują żadnej pracy zarobkowej, ale są zdolne do pracy i deklarują chęć jej podjęcia, lecz z różnych powodów, nie znajdują faktycznego zatrudnienia, odpowiadającego ich aspiracjom czy wymaganiom finansowym charakteryzuje wskaźnik - liczba zarejestrowanych bezrobotnych w tej grupie wiekowej w przeliczeniu na liczbę osób w wieku 18-24 lata.

W województwie dolnośląskim, podobnie jak w skali całego kraju i w pozostałych województwach, w zbiorowości osób w wieku do 25 roku życia, na tle innych grup wiekowych odnotowano największy udział zarejestrowanych bezrobotnych. W końcu 2010 r. średnio na 100 osób w wieku produkcyjnym poniżej 25 roku życia przypadało na Dolnym Śląsku 10 zarejestrowanych bezrobotnych. W przekroju dolnośląskich powiatów wskaźnik ten charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem. Osoby młode (do 25 lat) szczególnie miały problemy ze znalezieniem pracy w takich powiatach jak górowski i złotoryjski, w których średnio wśród 100 osób młodych było odpowiednio po 20 i 18 zarejestrowanych bezrobotnych. Najniższe udziały bezrobotnych figurujących w rejestrach odpowiednich urzędów pracy w ogólnej liczbie osób w wieku poniżej 25 lat odnotowano w m. Wrocławiu (3,1) i w powiecie wrocławskim (3,9), a także w pozostałych miastach na prawach powiatu, Jeleniej Górze i Legnicy (6,5 i 6,3).

Czas pozostawania w zasobach bezrobotnych oraz zdobyte zawodowe kwalifikacje są ważnymi czynnikami wpływającymi na sytuację bezrobotnych na rynku pracy oraz na skuteczność w poszukiwaniu zatrudnienia. Im dłuższy czas pozostawania bez pracy, tym mniejsza elastyczność zawodowa oraz stopniowa dezaktualizacja dotychczasowych kwalifikacji zawodowych i tym mniejsze szanse na znalezienie stałego zatrudnienia (opuszczenie zasobów bezrobotnych). Długotrwałe bezrobocie może stać początkiem marginalizacji społecznej.

W przekroju powiatowym stwierdzono znaczne zróżnicowanie przestrzenne pod względem struktury zarejestrowanych bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy, szczególną uwagę zwracają dysproporcje w udziałach bezrobotnych z grup o najdłuższym okresie poszukiwania pracy – 24 miesiące i więcej. Wśród powiatów najbardziej korzystną strukturą bezrobotnych, tj. najniższymi odsetkami poszukujących pracy powyżej 24 miesięcy charakteryzował się powiaty lubiński (2,9%) i świdnicki (4,1%) a następnie m. Legnica i powiat bolesławiecki (po 5,3%). Warto tu dodać, iż wymienione powiaty wyróżniały się, ponadto najwyższymi wskaźnikami odpływu bezrobotnych. Natomiast, z uwagi na relatywnie znaczne odsetki osób o najdłuższym czasie pozostawania bez pracy (powyżej 12 miesięcy), na ostatnich lokatach plasowały się powiaty: milicki (15,6%), m. Wrocław (15,8%) i wołowski (16,2%).

W województwie dolnośląskim, podobnie jak w kraju, bezrobocie dotyczyło przede wszystkim osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, m.in. osób z niskim wykształceniem, osób bez odpowiedniego dyplomu potwierdzającego wyuczony zawód, czy bez stażu pracy, bez doświadczenia zawodowego, braku odpowiednich kwalifikacji, dopasowanych do aktualnych potrzeb rynku pracy.

Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych udział osób nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych kształtował się wśród powiatów od 19,5% (milicki) do 36,1% (polkowicki).

Pod względem cząstkowego miernika w aspekcie – osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, powiaty charakteryzowały się znacznym zróżnicowaniem (współczynnik zmienności wyniósł 32,8%), na co wpływ miały dysproporcje w natężeniu bezrobocia wśród młodzieży oraz odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy 24 miesiące i więcej. W rankingu dolnośląskich powiatów pod względem wartości cząstkowego miernika pierwsze miejsca zajmowały m. Legnica (0,850) i powiat świdnicki (0,747). Pozostałe miasta na prawach powiatu, Jelenia Góra (z wartością miernika równą 0,632) zajmowała 6. miejsce, a Wrocław – 13. miejsce. Aby pokonać ten dystans i osiągnąć poziom porównywalny z Legnicą plasującą się na miejscu pierwszym, miernik rozwoju dla Jeleniej Góry musiałby zwiększyć się o 26,7%, a dla Wrocławia – o 39,9%.

Najniższe noty w rankingu powiatów uzyskały powiaty: wołowski (0,140), złotoryjski (0,211) i kłodzki (0,265).

Tabela 2.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Legnica	6. m. JeleniaGóra	15. lwówecki	25. górowski
2. świdnicki	7. głogowski	16. milicki	26. polkowicki
3. lubiński	8. trzebnicki	17. jeleniogórski	27. kłodzki
4. bolesławiecki	9. średzki	18. dzierzoniowski	28. złotoryjski
5. strzeliński	10. zgorzelecki	19. wałbrzyski	29. wołowski
	11. oleśnicki	20. oławski	
	12. kamiennogórski	21. lubański	
	13. m.Wrocław	22. jaworski	
	14. legnicki	23. wrocławski	
		24. ząbkowicki	
[0,629; 0,850]	[0,496; 0,629]	[0,371; 0,496]	[0,140; 0,371]

Zdecydowanie najmniej liczne były grupy powiatów o wysokich i bardzo niskich wartościach miernika cząstkowego.

Wyodrębniona grupa I – o wysokich wartościach cząstkowego miernika, świadczących o relatywnie najmniejszym problemie z występowaniem zbiorowości osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, obejmowała 5 powiatów. Do grupy tej należały m.in. m. Legnica oraz powiaty świdnicki i lubiński, wyróżniające się znacznym stopniem uprzemysłowienia i zurbanizowania, korzystną sytuacją na rynku pracy (wysokie noty pod względem wskaźników charakteryzujących popytową stronę rynku pracy), a w szczególności niskim natężeniem bezrobocia wśród młodzieży oraz niskimi odsetkami osób poszukujących pracy powyżej 2 lat.

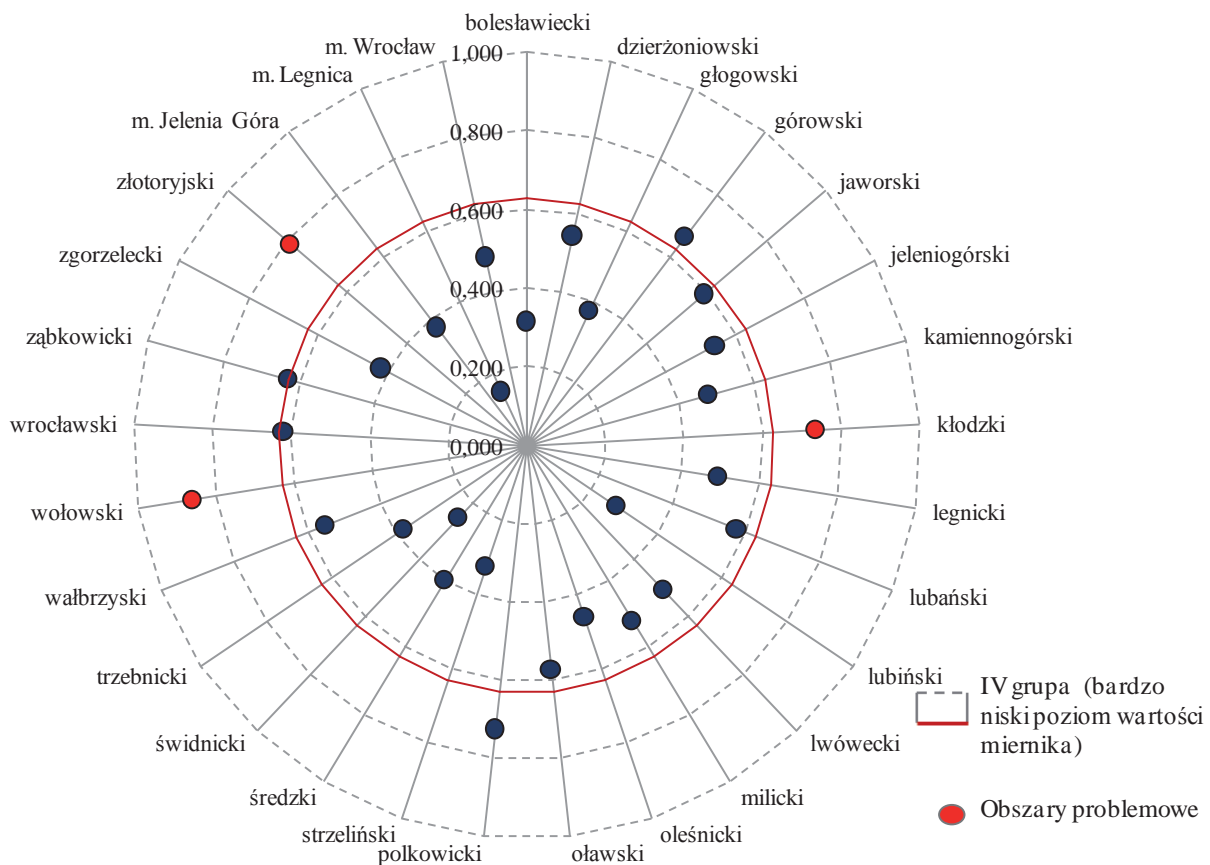
Pozostałe miasta na prawach powiatu, Jelenia Góra oraz Wrocław zostały przyporządkowane do grupy II o średnim poziomie miernika. W miastach tych analizowana zbiorowość osób z trudną sytuacją na rynku pracy stanowiła problem o przeciętnym znaczeniu w tym aspekcie.

Grupa IV – o bardzo niskim poziomie cząstkowego miernika, świadczącym o relatywnie bardzo złej, problemowej sytuacji w zakresie wyróżnionej zbiorowości zarejestrowanych bezrobotnych, liczyła

również 5 jednostek. Do grupy tej zostały zaklasyfikowane głównie jednostki słabo uprzemysłowione, takie jak powiat wołowski z sąsiadującym górowskim, w północno-centralnej części województwa oraz powiat kłodzki i złotoryjski. Jednostki te wyróżniały się wysokim natężeniem bezrobocia wśród młodzieży oraz znacznymi udziałami bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 2 lat. W powiecie wołowskim i złotoryjskim średnio co 6. osoba w wieku 24 lata i mniej nie miała pracy i za pośrednictwem urzędów pracy poszukiwała zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, a w kłodzkim – co 7. osoba (w województwie – co 10. osoba).

W ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych średnio w powiecie wołowskim co 6. bezrobotny pozostawał bez pracy ponad 24 miesiące, w złotoryjskim i kłodzkim - średnio co 7. bezrobotny, a w powiecie lubińskim – co 35 (w województwie – co 10. bezrobotny).

Rys. 2.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy to powiaty: **wołowski, złotoryjski i kłodzki**.

Utrzymujący się w tym obszarze wysoki poziom bezrobocia wśród młodzieży, nadwyżka podaży siły roboczej w grupie młodych ludzi (niewystarczająca liczba nowych miejsc pracy i brak perspektyw na stałą pracę), może stać się poważnym problemem nie tylko społecznym, ale politycznym i ekonomicznym. W zbiorowości młodych osób, poniżej 25 roku życia, które chcą pracować, ale od dłuższego czasu nie znajdują faktycznego zatrudnienia, może narastać bierność i bezradność, albo skłonność do opuszczenia miejsca zamieszkania.

W skrajnym przypadku długotrwałe pozostawanie poza rynkiem pracy prowadzi do wykluczenia społecznego, ubóstwa i marginalizacji społecznej.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy to powiaty: **m. Legnica, świdnicki i lubiński** – powiaty rozwojowe, o największych szansach wyjścia z zasobów bezrobotnych i na znalezienie pracy. Szczególnie dla młodzieży wkracającej na rynek pracy po ukończeniu edukacji ważne są duże możliwości zatrudnienia.

Trudne warunki mieszkaniowe

O złych warunkach mieszkaniowych świadczą w przekroju powiatowym znaczne wartości odsetka mieszkań bez łazienek w ogólnej liczbie mieszkań w zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych.

Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań stanowił w województwie dolnośląskim 12,6%. Najgorzej przedstawiały się warunki mieszkaniowe w powiatach przygranicznych na południu Dolnego Śląska, szczególnie w powiecie wałbrzyskim (25,2% mieszkań bez łazienek), kamiennogórskim (22,1%) i lubańskim (20,7%). Natomiast najlepsze warunki były w powiatach położonych w północno-zachodniej części województwa, tj. szczególnie w głogowskim (3,5% mieszkań bez łazienek) i następnie w powiecie lubińskim (4,3%) i polkowickim (8,0%) oraz w m. Wrocławiu (6,5%) i sąsiadującym z nim powiecie oławskim (9,4%).

Do grup społecznych, które z racji kształtowania się niekorzystnych czynników, doświadczają wykluczenia lub szczególnie silnej ekspozycji na zagrożenie ubóstwem i wykluczenie społeczne zaliczyć można m.in. osoby bezdomne. Bezdomność jest jednym z najbardziej jaskrawych przejawów marginalizacji społecznej, z powodu braku środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb (domu). Ogółem w województwie dolnośląskim w ciągu 2010 r. objęto pomocą społeczną 2,8 tys. rodzin bezdomnych. W niniejszym raporcie przyjęto do analizy zróżnicowania międzypowiatowego wskaźnik liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Najmniej rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w ciągu roku przyznały świadczenia społeczne z powodu bezdomności, braku miejsca stałego pobytu, w porównaniu do liczby mieszkańców, odnotowano głównie w powiatach leżących we wschodniej i północno-wschodniej części województwa (sąsiadujących z województwami opolskim i wielkopolskim), tj. strzelińskim, oławskim, oleśnickim, milickim i trzebnickim.

Natomiast, najwięcej rodzin zostało objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w m. Legnicy i powiecie wołowskim oraz w dwóch charakterystycznych obszarach, tj. w powiatach na południu województwa, przygranicznych (z Czechami): Jeleniej Górze, jeleniogórskim, wałbrzyskim i kamiennogórskim oraz w powiatach w północno-zachodniej części województwa (graniczących z województwem lubuskim) – bolesławieckim, głogowskim i polkowickim.

Wskaźnik ten, podobnie, jak odsetek mieszkań bez łazienki, w znaczący sposób różnicował powiaty (współczynnik zmienności wynosił 53,3%). W 2010 r. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio od 2 rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w powiatach: oławskim, trzebnickim i strzelińskim do 28 rodzin w m. Legnicy (przy przeciętnej w województwie – 10 rodzin). Częstkowy miernik w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe liczony dla poszczególnych powiatów przyjmował wartości od 0,247 do 0,855. Zróżnicowanie powiatów było mniejsze niż pod względem miernika w aspekcie – osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy – współczynnik zmienności wynosił tylko 24,6%. Miejsce 1. w rankingu powiatów przypadło powiatowi oławskiemu, a ostatnie – wałbrzyskiemu, w przypadku którego miernik cząstkowy kształtował się na poziomie trzyipółkrotnie niższym niż w powiecie oławskim.

Spośród miast na prawach powiatu najmniejszy dystans do prowadzącego w rankingu oławskiego miał Wrocław (3. lokata), w którym relatywnie, na tle innych jednostek, wystąpił najmniejszy problem (dobra sytuacja) w tym aspekcie, szczególnie niski był odsetek mieszkań bez łazienki. Miasto Jelenia Góra plasowało się na 19. lokacie, a miasto Legnica – na 28. Niskie noty Jeleniej Góry

i Legnicy wynikały przede wszystkim z relatywnie, na tle pozostałych powiatów, ograniczonym dostępie do urządzeń sanitarno-technicznych w mieszkaniach – znacznym odsetku mieszkań bez łazienki.

W wyniku klasyfikacji powiatów według cząstkowych mierników spójności społecznej/problemów społecznych w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe wyodrębniono cztery grupy poziomu wartości miernika – tabela 2.3.

Tabela 2.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - trudne warunki mieszkaniowe

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. oławski	9. strzeliński	17. bolesławiecki	26. jeleniogórski
2. lubiński	10. polkowicki	18. lwówecki	27. kamiennogórski
3. m. Wrocław	11. legnicki	19. m. Jelenia Góra	28. m. Legnica
4. oleśnicki	12. jaworski	20. górowski	29. wałbrzyski
5. wrocławski	13. średzki	21. dzierzoniowski	
6. trzebnicki	14. złotoryjski	22. kłodzki	
7. głogowski	15. zgorzelecki	23. wołowski	
8. milicki	16. ząbkowicki	24. świdnicki	
		25. lubański	
[0,718; 0,855]	[0,609; 0,718]	[0,474; 0,609]	[0,247; 0,474]

Do grupy I powiatów o wysokim poziomie cząstkowego miernika zaklasyfikowano 8 powiatów wyróżniających się wysokimi notami w aspekcie warunków mieszkaniowych, tj. wyposażenia mieszkań w łazienkę oraz dobrą sytuacją pod względem ilościowego obciążenia świadczeniami społecznymi z powodu bezdomności, braku miejsca stałego pobytu. Szczególnie wyróżnić tu można powiat lubiński oraz m. Wrocław z otaczającymi go powiatem wrocławskim i trzebnickim oraz sąsiadującym oleśnickim, w przypadku których wartości miernika osiągały poziom powyżej ¼ wartości wzorcowej.

Grupa IV o bardzo niskim poziomie wartości cząstkowego miernika, świadczącym o występowaniu, relatywnie na tle pozostałych jednostek, najbardziej problemowej sytuacji pod względem warunków życia liczyła najmniej jednostek – 4 powiaty. Należały tu: m. Legnica oraz 3 sąsiadujące ze sobą, przygraniczne powiaty na południu województwa: wałbrzyski, kamiennogórski i jeleniogórski.

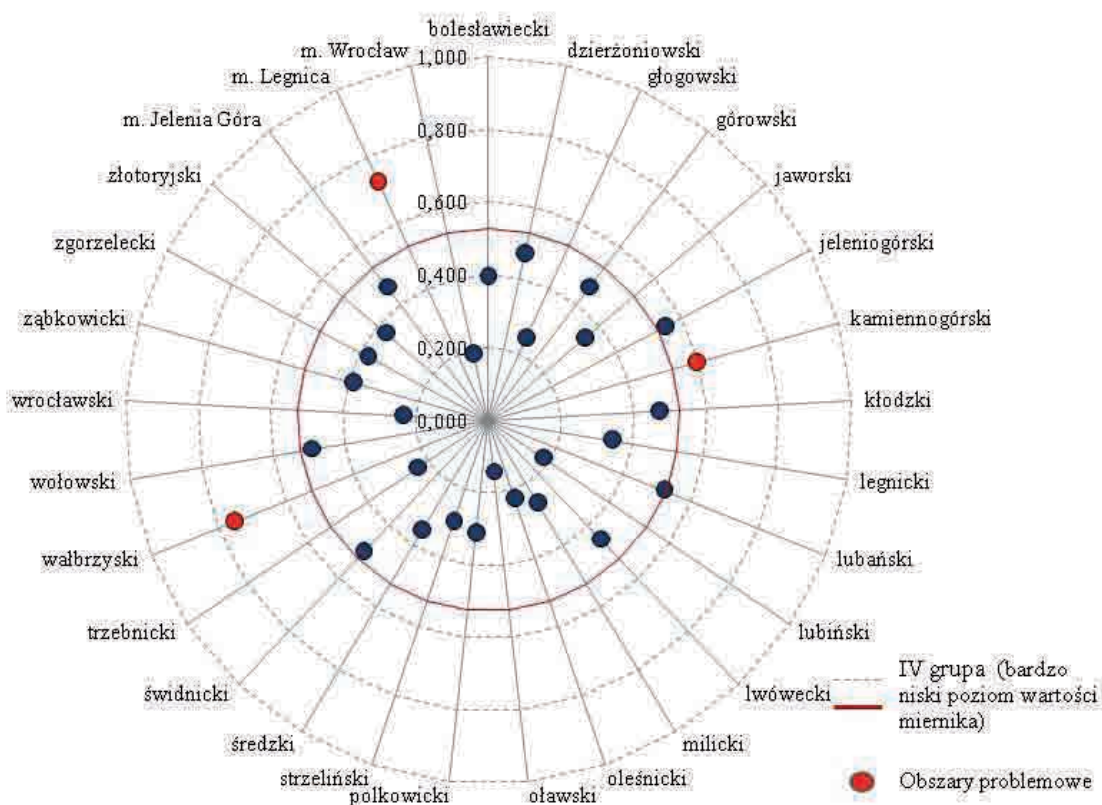
Do obszarów problemowych, w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe zaliczyć można powiaty: **wałbrzyski, m. Legnicę i kamiennogórski.**

Na obszarach tych występowała bardzo zła, problemowa sytuacja pod względem dostępności do podstawowych urządzeń sanitarno-technicznych w zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania. Ponadto, znaczącym problemem społecznym była bezdomność – brak miejsca stałego pobytu (domu), która świadczy o marginalizacji życia społecznego, wykluczeniu społecznym. Utrzymujące się w czasie duże natężenie bezdomności może prowadzić do powstawania, wzmacniania innych problemów społecznych, jak alkoholizm, przestępczość, narkomanie, choroby psychiczne, prostytucję, żebractwo, itp.

Obszary te mogą stać się mniej atrakcyjne do zamieszkania.

Potencjalne obszary wzrostu, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – trudne warunki mieszkaniowe to powiaty: **oławski, lubiński i m. Wrocław**, o relatywnie najmniejszym problemie dostępności do podstawowych urządzeń sanitarno-technicznych w zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania, a także mało znaczącym problemem bezdomności, szczególnie w powiecie oławskim.

Rys. 2.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie trudne warunki mieszkaniowe, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Zagrożenie ubóstwem materialnym

Do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zaliczyć można również takie osoby, które żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych, mają ograniczone zasoby materialne oraz ograniczone możliwości ich posiadania – osoby dotknięte ubóstwem materialnym.

Pojęcie „ubóstwo materialne” w przekroju powiatowym opisują takie zmienne, jak: odsetek pracujących, których przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto nie osiągało nawet połowy przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie oraz średnia wysokość zaległości w opłatach za mieszkanie w zasobach gminnych przypadająca na mieszkanie zalegające z opłatami. Ponadto, natężenie zjawiska ubóstwa materialnego (biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojonych podstawowych potrzeb (żywność, opał, schronienie, leki, leczenie i odzież) przedstawiono za pomocą średniej liczby rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej przyznały świadczenia społeczne z powodu ubóstwa (w przeliczeniu na liczbę ludności).

Według danych za październik 2010 r., w przypadku osób, które przepracowały cały miesiąc, miesięczne wynagrodzenie brutto w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób kształtowało się w województwie dolnośląskim na poziomie 3528 zł, przy czym 17,4% pracujących otrzymało wynagrodzenie na poziomie 50% i mniej niż wymienione przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (czyli 1765 zł i mniej). Dla 4,8% zatrudnionych, którzy przepracowali cały miesiąc, miesięczne wynagrodzenie nie przekroczyło minimalnego wynagrodzenia brutto, wynoszącego 1317 zł. Najgorsze warunki płacowe odnotowano w powiecie jeleniogórskim, w którym 40,2% pracujących otrzymało wynagrodzenie miesięczne w wysokości poniżej 1765 zł, w tym dla 20,1% osób miesięczne wynagrodzenie nie przekroczyło kwoty wynagrodzenia minimalnego – 1317 zł. Ponadto, znacznymi odsetkami pracujących (ponad 25,0%), których przeciętne miesięczne wynagrodzenie wynosiło 1765 zł i mniej charakteryzowały się powiaty: lubański, oleśnicki, legnicki, kłodzki i bolesławiecki.

Najkorzystniej przedstawiała się sytuacja pod względem wynagrodzeń za pracę w powiecie lubińskim – tylko 6,0% ogółu pracujących zarobiło poniżej 1765 zł oraz w powiecie zgorzeleckim – 8,8% i wołowskim – 8,5%.

Spośród miast na prawach powiatu, najmniejszymi odsetkami najniższej zarabiających pracujących wyróżniały się miasta Jelenia Góra oraz Wrocław, a największymi – Legnica. Na 100 zatrudnionych przypadają w Jeleniej Górze 16 osób, których miesięczne wynagrodzenie wynosiło 1765 zł i mniej, we Wrocławiu – 17 osób, a w Legnicy – 22 osoby, czyli odpowiednio o 10, 11 i 16 osób więcej niż w powiecie lubińskim.

Analizując zadłużenie dolnośląskich gospodarstw domowych w wyniku zaległości w opłatach za mieszkanie (za 2009 r.), odnotowano, iż średnia wielkość zadłużenia w przeliczeniu na 1 mieszkanie (zalegające z opłatami) w zasobie gminy wynosiła 1090 zł. Najniższą wysokość zaległości w opłatach odnotowano w przypadku lokatorów mieszkań w zasobach gmin powiatów: jaworskiego, legnickiego i lwóweckiego – średnio 401 zł, 488 zł i 519 zł w przeliczeniu na 1 mieszkanie. Najwyższa wartość zadłużenia w opłatach przypadła średnio na mieszkanie w powiatach: jeleniogórskim (2594 zł), lubińskim (2003 zł) oraz wałbrzyskim (1635 zł).

W 2010 r. ośrodki pomocy społecznej funkcjonujące na obszarze województwa dolnośląskiego przyznały 49,8 tys. rodzinom świadczenia społeczne (świadczenia pieniężne i niepieniężne) z powodu ubóstwa materialnego, biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb. Najwięcej rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa pochodziło z powiatu wałbrzyskiego (5,7 tys. rodzin), a najmniej z powiatu oławskiego (0,4 tys. rodzin).

Średnio w porównaniu do liczby mieszkańców odnotowano najmniejsze liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w powiatach podregionu wrocławskiego: oławskim, wrocławskim, średzkim, oleśnickim i strzelińskim oraz w m. Wrocławiu. Szczególnie znaczne było natężenie zjawiska ubóstwa materialnego w powiatach: wałbrzyskim, złotoryjskim, górskim i kłodzkim.

Zróznicowanie powiatów pod względem wartości tego wskaźnika było dość znaczne (zmienność 47,2%). W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadają w powiecie wałbrzyskim 320 rodzin, którym udzielono świadczeń społecznych z powodu ubóstwa, podczas gdy w powiecie oławskim tylko 55 rodzin.

Cząstkowy miernik syntetyczny obliczony na bazie wymienionych wcześniej trzech wskaźników, wskazuje, że najlepszą sytuacją w aspekcie – zagrożenie ubóstwem materialnym charakteryzował się powiat oławski (wartość miernika – 0,878), a najgorszą – jeleniogórski o czterokrotnie niższej wartości miernika (0,225).

Pod względem wartości cząstkowego miernika powiaty znalazły się w następujących grupach, według poziomu wartości miernika:

Tabela. 2.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - zagrożenie ubóstwem materialnym

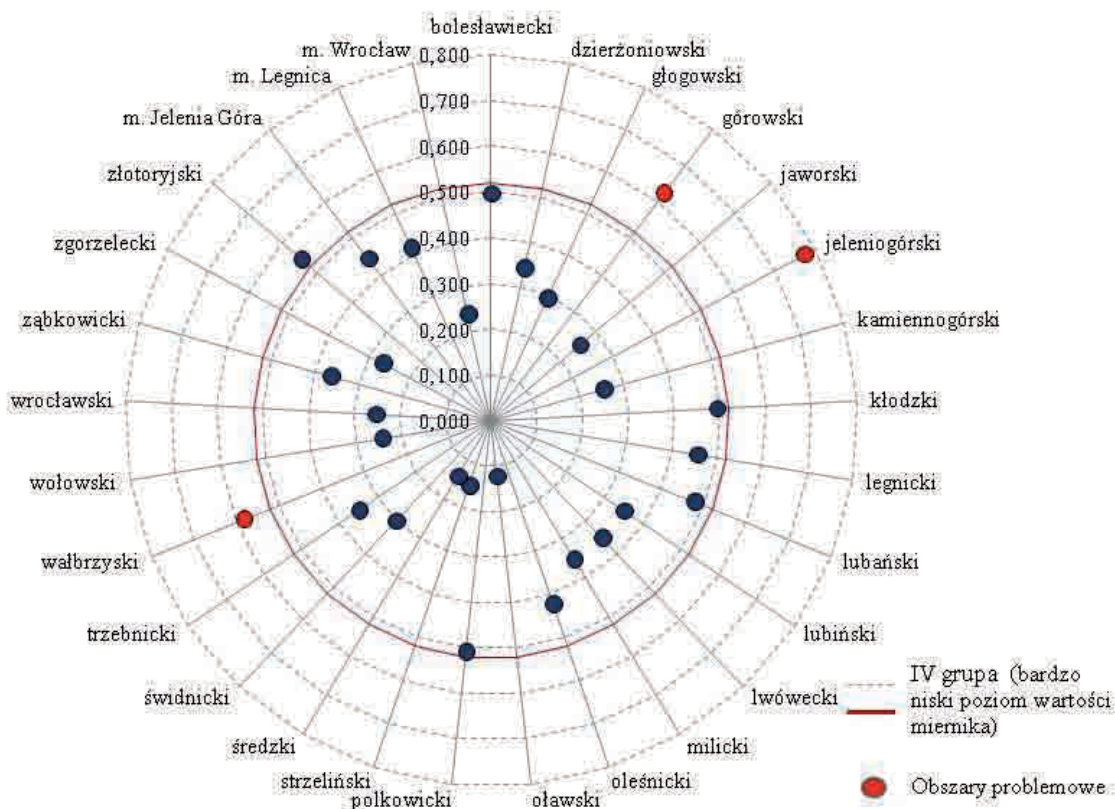
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. oławski	10. głogowski	18. m. Legnica	26. złotoryjski
2. średzki	11. świdnicki	19. oleśnicki	27. wałbrzyski
3. strzeliński	12. dzierzoniowski	20. m. Jelenia Góra	28. górski
4. m. Wrocław	13. trzebnicki	21. legnicki	29. jeleniogórski
5. wołowski	14. lubiński	22. lubański	
6. wrocławski	15. lwówecki	23. kłodzki	
7. jaworski	16. milicki	24. bolesławiecki	
8. kamiennogórski	17. ząbkowicki	25. polkowicki	
9. zgorzelecki			
(0,728; 0,878]	(0,625; 0,728]	(0,480; 0,625]	[0,225; 0,480]

Z punktu widzenia zagrożenia ubóstwem materialnym najlepsza sytuacja wystąpiła w powiatach zaklasyfikowanych do I grupy o wysokim poziomie miernika. Szczególnie wyróżniały się powiaty z podregionu wrocławskiego (oławski, średzki i strzebiński) oraz m. Wrocław. Cechą charakterystyczną powiatów z pierwszej grupy było stosunkowo najsłabsze natężenie zjawiska ubóstwa materialnego opisanego liczbą rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w relacji o liczby ludności. Ponadto odsetek pracujących, którzy za miesięczną pracę otrzymywali co najwyżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie, kształtował się na poziomie znacznie niższym od udziału w województwie (17,4%).

Wśród miast na prawach powiatu jedynie Wrocław znalazł się w grupie o wysokim poziomie miernika (najlepszej sytuacji po względem zagrożenia ubóstwem materialnym), pozostałe miasta Legnica i Jelenia Góra zostały przyporządkowane do III grupy o niskim poziomie miernika, wystąpiła tam umiarkowanie zła sytuacja po względem zagrożenia ubóstwem materialnym. Dalekie lokaty Legnicy i Jeleniej Góry w stosunku do Wrocławia wynikały głównie ze znacznej, w porównaniu do liczby mieszkańców, liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa (trzykrotnie wyższej od wielkości odnotowanej w Wrocławiu).

Ostatnia, IV grupa była najmniej liczna, składała się tylko z czterech powiatów, przy czym szczególnie wyróżniał się powiat jeleniogórski, w przypadku którego cząstkowy miernik nie osiągnął nawet ¼ wartości jednostki wzorcowej. Na niskie noty powiatu jeleniogórskiego wpływ miały odnotowane w tym powiecie najgorsze warunki płacowe (najwyższy odsetek pracujących, którzy otrzymali wynagrodzenie na poziomie 50% i mniej niż przeciętna wartość w województwie oraz największe średnie zadłużenie w opłatach za mieszkanie w przeliczeniu na 1 mieszkanie w zasobie gminy).

Rys. 2.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie zagrożenie ubóstwem materialnym, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe w aspekcie – zagrożenie ubóstwem materialnym obejmują powiaty: **jeleniogórski, górski i wałbrzyski**.

Ważnym problemem społecznym występującym na tym obszarze było relatywnie duże natężenie ubóstwa materialnego wśród mieszkańców – biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb (żywność, opał, schronienie, leki, leczenia i odzież). Utrzymująca się w czasie znacząca liczba mieszkańców objętych świadczeniami społecznymi z powodu ubóstwa materialnego świadczy o stopniu zubożenia społeczeństwa i marginalizacji społecznej. Ponadto, obszar ten wyróżniał się na tle innych powiatów bardzo złą, problemową sytuacją pod względem warunków płacowych (wysokie odsetki pracujących, którzy otrzymywali miesięczne wynagrodzenia nieprzekraczające nawet 50% przeciętnej wielkości w województwie).

Potencjalne obszary wzrostu, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – zagrożenie ubóstwem materialnym to powiaty: **oławski, średzki i strzeliński**

W świetle danych statystycznych w wymienionych powiatach, na tle pozostałych, dobra sytuacja w tym aspekcie świadczy potencjalnie o znacznie mniejszej podatności na ryzyko i zagrożenie ubóstwem, a co za tym idzie marginalizację społeczną.

Bezpieczeństwo publiczne

Poziom bezpieczeństwa jest jednym z istotnych z czynników, które poprzez kształtowanie warunków życia mogą wpływać na atrakcyjność danego obszaru. Niski poziom bezpieczeństwa może świadczyć o występowaniu deficytu kapitału społecznego, występowaniu patologii społecznych, zagrożeniu kryminogennością.

Do obliczenia miernika syntetycznego pod względem poziomu bezpieczeństwa publicznego wykorzystano dane statystyki policyjnej, głównie wskaźniki charakteryzujące poziom przestępczości, z wyróżnieniem przestępstw o największej szkodliwości społecznej, m.in. przestępstwa kryminalne przeciwko życiu i zdrowiu (zabójstwa, bójki, pobicia, nieumyślne spowodowanie śmierci), czy przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, wymuszenie rozbójnicze).

Ponadto, uwzględniono wskaźnik dotyczący zagrożenia bezpieczeństwa mieszkańców w komunikacji drogowej – charakteryzujący skalę natężenia ofiar śmiertelnych wypadków drogowych.

Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu w 2010 roku zarejestrowano 114,3 tys. przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tym 1/3 stanowiły przestępstwa, które miały miejsce w m. Wrocławiu). W zakresie poziomu przestępczości istniało znaczne zróżnicowanie pomiędzy terenami silnie i słabo zurbanizowanymi. Ogółem w województwie w przeliczeniu na 1000 ludności przypadało 40 przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, w tym najwięcej przestępstw w miastach na prawach powiatu: Legnicy – 66, Wrocławiu – 60 i Jeleniej Górze – 46 przestępstw, a spośród pozostałych powiatów – w wałbrzyskim (44 przestępstwa).

Najniższy poziom przestępczości wystąpił na obszarach słabo zurbanizowanych, na których wskaźnik przestępczości osiągał wartości znacznie niższe niż w sąsiadujących, dużych miastach – w powiecie wrocławskim – 15 przestępstw na 1000 ludności (co stanowiło 24,7% poziomu w m. Wrocławiu) oraz w legnickim – 21 przestępstw (31,4% poziomu w m. Legnicy) i w jeleniogórskim – 25 przestępstw (54,3% poziomu w m. Jeleniej Górze).

Z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa przeciętnego obywatela ważna jest skala zagrożeń przestępczością kryminalną (zabójstwa, bójki i pobicia, zgwałcenia, kradzież z włamaniem, kradzież samochodu, rozbój, wymuszenie rozbójnicze, przywłaszczenie, niszczenie lub uszkodzenie mienia, paserstwo).

Przestępstwa te stanowiły większość wszystkich stwierdzonych przez policję przestępstw. W 2010 r. na Dolnym Śląsku odnotowano 81,8 tys. przestępstw o charakterze kryminalnym, stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tym we Wrocławiu – 30,6 tys. przestępstw, czyli 37,4% ogółu przestępstw w województwie). Największy stan zagrożenia przestępczością kryminalną mierzony odsetkiem przestępstw o charakterze kryminalnym wystąpił we Wrocławiu (80,5%) oraz w powiecie wałbrzyskim (79,3%), czyli w powiatach, które w przeliczeniu na liczbę ludności wyróżniały się wysokim natężeniem przestępczości stwierdzonej w zakończonych postępowaniach przygotowawczych. Natomiast najmniejszym odsetkiem przestępstw o charakterze kryminalnym wyróżniał się powiat złotoryjski (38,1%). W pozostałych powiatach odsetek ten kształtował się w przedziale 54% - 73%.

Rozwój motoryzacji i wzrost ruchu drogowego pociągają za sobą zwiększenie liczby kolizji, kończących się zazwyczaj niewielkimi szkodami oraz wzrostem liczby wypadków, a w wyniku doznanych obrażeń – ofiar śmiertelnych. O zagrożeniu bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym szczególnie zagrożeniu śmiercią, informuje liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w stosunku do liczby ludności. W 2010 r. przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców statystyki policyjne odnotowały 8 ofiar wypadków śmiertelnych w województwie dolnośląskim. Najwyższa wartość tego wskaźnika wystąpiła w powiatach otaczających miasto Wrocław, tj. we wrocławskim (23 ofiary śmiertelne), średzkim (20 ofiar śmiertelnych) oraz trzebnickim (19 ofiar). Najbardziej bezpiecznymi (zarówno dla kierowców i pasażerów zmotoryzowanych pojazdów, rowerzystów jak i pieszych) okazały się drogi w powiatach: wałbrzyskim, głogowskim (po 2 ofiary) oraz zgorzeleckim (3 ofiary).

Cząstkowy miernik obliczony dla każdego powiatu na bazie wymienionych wcześniej trzech wskaźników diagnostycznych w aspekcie bezpieczeństwa publicznego przyjmował wartości od 0,301 w powiecie jaworskim do 0,737 w m. Wrocławiu. W porównaniu do pozostałych, omawianych aspektów zakresu tematycznego – spójności społecznej / problemów społecznych, syntetyczna ocena sytuacji w aspekcie bezpieczeństwa publicznego w najmniejszym stopniu różnicowała powiaty (współczynnik zmienności miał wartość 19,9%).

Z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego zbliżoną sytuację do m. Wrocławia w tym aspekcie miała Legnica (28. lokata). Znacznie lepsza sytuacja w aspekcie bezpieczeństwa publicznego wystąpiła w Jeleniej Górze (18. lokata).

Tabela 2.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - zagrożenie bezpieczeństwo publiczne

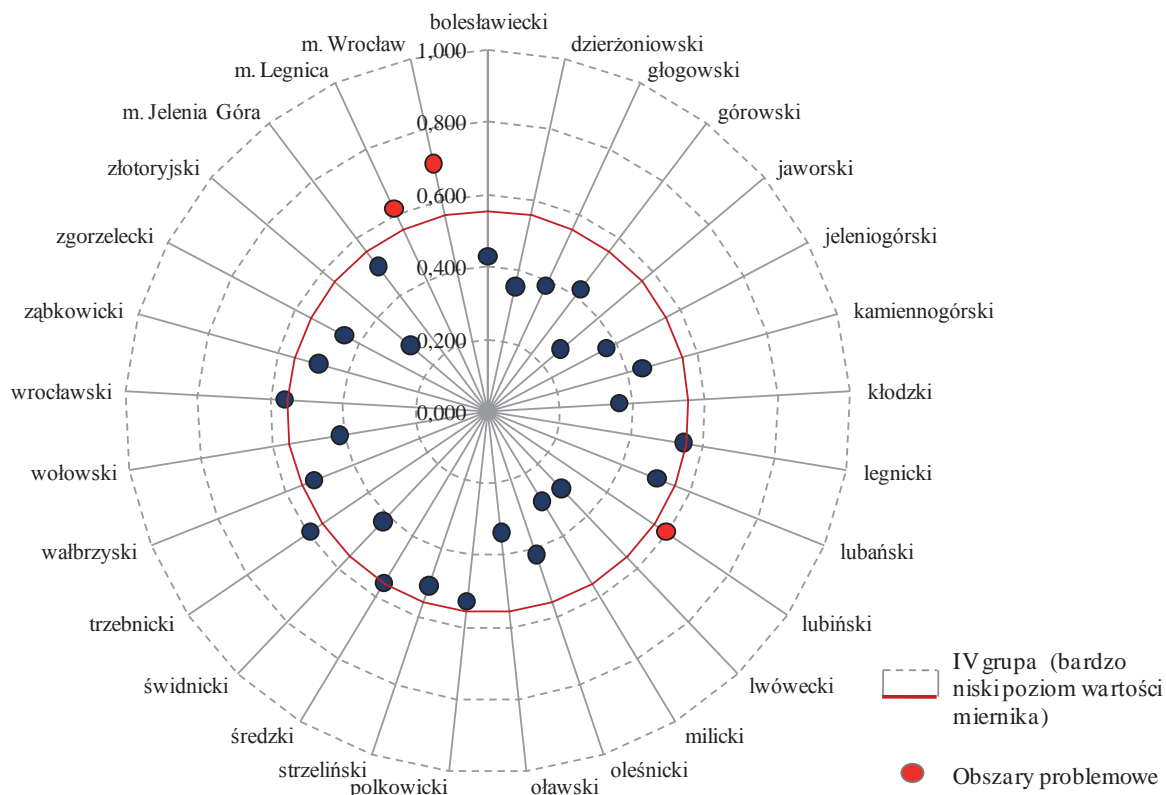
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. jaworski	9. głogowski	17. ząbkowicki	25. wrocławski
2. złotoryjski	10. wołowski	18. m. Jelenia Góra	26. trzebnicki
3. milicki	11. oleśnicki	19. lubański	27. lubiński
4. lwówecki	12. świdnicki	20. strzeliński	28. m. Legnica
5. oławski	13. górowski	21. wałbrzyski	29. m. Wrocław
6. dzierzoniowski	14. bolesławiecki	22. polkowicki	
7. kłodzki	15. kamiennogórski	23. legnicki	
8. jeleniogórski	16. zgorzelecki	24. średzki	
[0,630; 0,737]	[0,547; 0,630]	[0,446; 0,547]	[0,301; 0,446]

Do grupy o wysokich wartościach cząstkowego miernika w aspekcie bezpieczeństwa publicznego zostało zaklasyfikowane 8 powiatów. Również grupa II o średnim poziomie miernika oraz grupa III liczyły po 8 jednostek. Powiaty z I grupy o najwyższych wartościach cząstkowego miernika (szczególnie jaworski, złotoryjski, milicki i lwówecki) wyróżniały się m.in. na tle pozostałych znacznie niższym niż przeciętnie w województwie udziałem przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych.

Do grupy ostatniej – IV, o bardzo niskim poziomie miernika, zaliczono 5 powiatów charakteryzujących się występowaniem o znaczącej skali problemu przestępczości, w tym kryminalnej. W relacji do liczby

ludności stwierdzono w tych powiatach niższe liczby przestępstw, wśród których przestępstwa o największej szkodliwości społecznej stanowiły niższy odsetek niż przeciętnie w województwie.

Rys. 2.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie bezpieczeństwo publiczne, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie bezpieczeństwo publiczne to miasta na prawach powiatu **Wrocław** i **Legnica** oraz powiat **lubiński**.

Ponadto zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju ma powiat trzebnicki.

Wysoki poziom przestępczości, w tym przestępczości kryminalnej, o największej szkodliwości społecznej stwarza bardzo złą, sytuację problemową – zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie bezpieczeństwo publiczne to powiaty: **jaworski**, **złotoryjski** i **milicki**.

Ponadto, zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju ma powiat lwówecki, który formalnie zaliczono do grupy II o średnim poziomie miernika.

Wyróżniony obszar charakteryzował się najmniejszą skalą zagrożeń przestępczością, w tym szczególnie kryminalną. Poczucie bezpieczeństwa publicznego, przestrzeganie prawa, norm i zasad powszechnie przyjętych jest jednym z istotnych z czynników, które wpływają na jakość życia mieszkańców, mogą też wpływać na atrakcyjność danego regionu.

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

Do bardzo ważnych współczesnych zagrożeń społecznych – zjawisk patologicznych można zaliczyć uzależnienia od alkoholu i narkotyków, szerzące się zarówno wśród dorosłych, jak i wśród młodzieży, a nawet dzieci.

Alkoholizm i narkomania powodują wyniszczenie organizmu zarówno pod względem fizycznym jak i psychicznym oraz osobowościowym (intelektualnym, emocjonalnym), obniżają jakość i standard życia społecznego powodując marginalizację społeczną. W wielu przypadkach prowadzą do śmierci.

O skali i natężeniu zjawiska alkoholizmu oraz narkomanii wśród mieszkańców Dolnego Śląska, niezależnie od wieku, świadczyły wskaźniki budowane w oparciu o dane dotyczące liczby rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu oraz narkomanii. W 2010 r. w województwie dolnośląskim ośrodki pomocy społecznej przyznały łącznie 7,1 tys. rodzin świadczenia społeczne z powodu alkoholizmu oraz 0,4 tys. rodzin – z powodu narkomanii. Najwięcej rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu było w powiecie kłodzkim, wałbrzyskim oraz we Wrocławiu, a z powodu narkomanii – w powiecie zgorzeleckim i również we Wrocławiu, a także w pozostałych miastach na prawach powiatu.

Uwzględniając liczbę ludności, dolnośląskie powiaty pod względem natężenia zjawiska alkoholizmu charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio od 9 rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu w powiecie strzelińskim i we Wrocławiu do 64 rodzin w powiecie złotoryjskim. Przeciętna wartość tego wskaźnika kształtowała się w województwie na poziomie 25 rodzin.

W porównaniu do zjawiska alkoholizmu zarejestrowanego przez ośrodki pomocy społecznej, zjawisko narkomanii miało znacznie mniejszą skalę zagrożenia. W 2010 r. w takich powiatach jak lwówecki i milicki nie odnotowano świadczeń społecznych z powodu narkomanii, a w powiatach górowskim, strzelińskim i trzebnickim – tylko jednej rodzinie na 10 tys. mieszkańców przyznano świadczenia z powodu narkomanii.

Największe zagrożenie problemem narkomanii w przekroju powiatów wystąpiło w powiecie zgorzeleckim (6 rodzin dotkniętych problemem narkomanii na 10 tys. mieszkańców) oraz w Jeleniej Górze i Legnicy (średnio po 4 i 3 rodziny).

Kolejnym poważnym problemem społecznym, a także i zdrowotnym jest przemoc w rodzinie mogąca pociągać za sobą tragiczne konsekwencje (np. trwałe okaleczenia, zabójstwa). Najczęściej dzieci i kobiety, które nie są w stanie się bronić, są ofiarami przemocy w rodzinie, przyjmującej różne formy, np. przemocy fizycznej, emocjonalnej, seksualnej, ekonomicznej. W stosunku do dzieci problem ten może obejmować różnego rodzaju zaniedbania opiekuńcze i wychowawcze.

Ośrodki pomocy społecznej przyznały w ciągu 2010 roku świadczenia społeczne z powodu przemocy w rodzinie 1020 rodzinom. Spośród 29 powiatów szczególnie wyróżniał się Wrocław, w którym odnotowano 249 rodzin objętych wsparciem z powodu przemocy w rodzinie.

Rozpatrując świadczenia udzielone przez ośrodki pomocy społecznej pod względem celowości, otrzymano, iż w przeliczeniu na 10 tys. ludności najczęściej rodzin, w funkcjonowaniu których miejsce miała przemoc domowa przypadało w powiecie złotoryjskim – 13 rodzin. Relatywnie wysoka wartość wskaźnika wystąpiła również w powiatach wysoko zurbanizowanych, tj. dzierzoniowskim (10 rodzin), lubińskim (7) oraz Legnicy (5), natomiast, w powiatach oławskim i średzkim wskaźnik ten wyniósł odpowiednio 0,4 i 0,8.

Wartość cząstkowego miernika w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie – syntetyzującego wyróżnione 3 rodzaje patologii społecznej w rodzinach kształtowała się w przedziale od 0,192 (powiat złotoryjski) do 0,955 (powiat strzeliński). Spośród 29 powiatów 26 osiągnęło poziom przekraczający 0,500. Stolica Dolnego Śląska – Wrocław z wartością miernika cząstkowego równą 0,814 plasowała się na 11. lokacie. Niska pozycja Wrocławia na tle innych powiatów wynikała z niskich not, jakie Wrocław osiągnął pod względem wskaźników ilustrujących natężenia zjawiska narkomanii i przemocy w rodzinie, natomiast dobrą stroną Wrocławia była relatywnie mało problemowa sytuacja pod względem skali zjawiska alkoholizmu w rodzinach.

Analogicznie, jak w przypadku innych aspektów, na bazie metody trzech średnich dokonano klasyfikacji powiatów wyodrębniając 4 poziomy wartości miernika.

Tabela. 2.6 Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

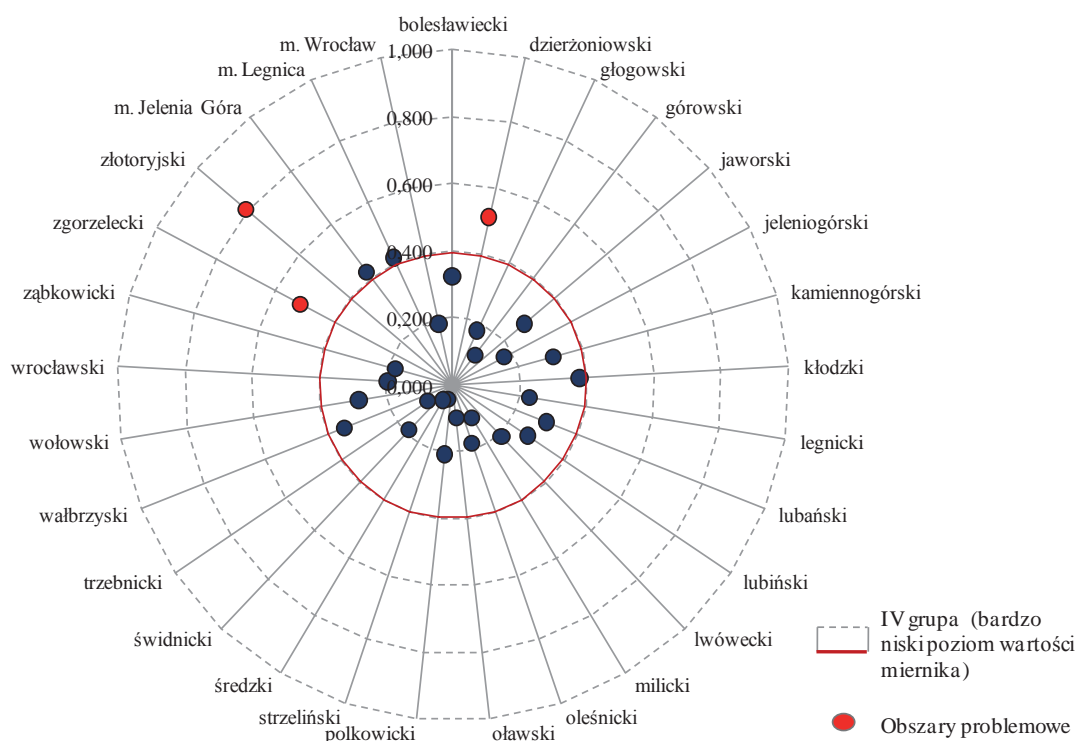
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. strzeliński	7. jeleniogórski	17. lubiński	25. m. Legnica
2. średzki	8. ząbkowicki	18. jaworski	26. m. Jelenia Góra
3. trzebnicki	9. głogowski	19. wołowski	27. zgorzelecki
4. oławski	10. oleśnicki	20. lubański	28. dzierzoniowski
5. górowski	11. m. Wrocław	21. kamiennogórski	29. złotoryjski
6. milicki	12. świdnicki	22. bolesławiecki	
	13. wrocławski	23. wałbrzyski	
	14. polkowicki	24. kłodzki	
	15. lwówecki		
	16. legnicki		
[0,847; 0,955]	[0,738; 0,847]	[0,603; 0,738]	[0,192; 0,603]

Cechą charakterystyczną otrzymanej klasyfikacji był nierównomierny rozkład liczby powiatów w poszczególnych grupach miernika cząstkowego w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie. Najbardziej liczne były grupy powiatów o średnich oraz o niskich wartościach miernika, czyli takich powiatów, na terenie których w porównaniu do pozostałych jednostek, skala zagrożenia wymienionymi 3 rodzajami sytuacji patologicznych w rodzinach miała przeciętne, umiarkowane znaczenie.

Do I grupy o wysokim poziomie wartości miernika zostało zaklasyfikowanych 6 jednostek, spośród których 5 znajduje się w podregionie wrocławskim. Wysokie pozycje tych powiatów wynikały z bardzo dobrych not pod względem potencjalnego zagrożenia zjawiskiem alkoholizmu i narkomanii w rodzinach (strzeliński i trzebnicki), a także pod względem potencjalnego zagrożenia zjawiskiem przemocy w rodzinie (oławski, średzki, trzebnicki).

Grupa IV o bardzo niskim poziomie miernika obejmowała 5 uprzemysłowionych i zurbanizowanych powiatów o relatywnie dużych wartościach wskaźnika świadczącego o problemowej sytuacji – znaczącym natężeniu zjawiska narkomanii w rodzinach. W grupie tej szczególnie wyróżniał się powiat złotoryjski, w którym odnotowano liczne, w stosunku do liczby mieszkańców, przypadki każdego z wymienionych zjawisk patologicznych.

Rys. 2.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie alkoholizm, narkomania przemoc w rodzinie, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie to powiaty: **złotyryjski, dzierzoniowski i zgorzelecki**.

Relatywnie wysoka skala zagrożeń społecznych - wysoki poziom natężenia zjawisk alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie stwarza bardzo złą, sytuację problemową w tym aspekcie.

Utrzymująca się marginalizacja społeczna, kumulacja patologicznych zjawisk (uzależnień od alkoholu czy narkotyków, przemocy w rodzinie) może mieć negatywne skutki w rozwoju społeczeństwa z danego regionu.

Patologiczne społeczności nie wypełniają podstawowych obowiązków rodzicielskich i wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, tym samym rozszerzają zjawiska patologiczne na kolejne, młodsze pokolenia.

Potencjalne obszary wzrostu, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie to powiaty: **strzeliński, średzki i trzebnicki**.

Relatywnie niska skala zagrożeń społecznych – niski poziom natężenia zjawisk alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie stwarza dobre warunki do życia.

Dostęp do usług publicznych

Dostęp do usług publicznych jest ważnym elementem rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu. W niniejszym raporcie analizą objęto wybrane usługi publiczne o charakterze społecznym, będące w gestii samorządowych jednostek organizacyjnych lub jednostek posiadających osobowość prawną, dla których organem założycielskim jest samorząd terytorialny.

Do analizy przyjęto, iż o poziomie dostępności do usług publicznych o charakterze społecznym w przekroju powiatowym świadczą wybrane wskaźniki odnoszące się do: poziomu dostępności mieszkańców do usług medycznych (w tym szczególnie do leczenia specjalistycznego), opieki nad małym dzieckiem, edukacji na poziomie szkół ponadgimnazjalnych oraz do infrastruktury społecznej w zakresie kultury.

Dostępność usług medycznych w zakresie leczenia otwartego scharakteryzowano liczbą porad lekarskich udzielonych w warunkach ambulatoryjnych lub domowych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, a dostępność do leczenia specjalistycznego – liczbą lekarzy specjalistów w przeliczeniu na liczbę mieszkańców.

W 2010 r. średnio na 1 mieszkańca przypadało od 5 udzielonych porad medycznych (w powiatach: lwóweckim, trzebnickim, jeleniogórskim i wrocławskim) do 10 we Wrocławiu.

Na Dolnym Śląsku w końcu 2010 roku pracowało 4,4 tys. lekarzy specjalistów, tj. lekarzy posiadających tytuł specjalisty w odpowiedniej dziedzinie medycyny, łącznie z osobami odbywającymi staż, przy czym dla 1,8 tys. lekarzy specjalistów (bez personelu medycznego zatrudnionego w AM we Wrocławiu) miejscem pracy był Wrocław (czyli skupiającym 39,6% ogółu specjalistów w województwie).

W porównaniu do liczby ludności największą liczbę specjalistów odnotowano we Wrocławiu – na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio 28 lekarzy specjalistów. Korzystna, na tle innych jednostek, sytuacja w zakresie dostępności do leczenia specjalistycznego wystąpiła w pozostałych miastach na prawach powiatu: m. Jeleniej Górze i m. Legnicy (odpowiednio 21 i 17 lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności) oraz w powiatach lubińskim (23 specjalistów), zgorzeleckim i wałbrzyskim (po 15 specjalistów). Najbardziej pod względem dostępności do leczenia specjalistycznego kształtowała się sytuacja w powiecie legnickim (4 specjalistów na 10 tys. ludności) oraz w średzkim i wrocławskim (po 5 specjalistów).

Do oceny dostępności do opieki nad małym dzieckiem (prowadzonej przez żłobki) wykorzystano wskaźnik wyrażający liczbę dzieci w wieku 0-3 lat przebywających w żłobkach w relacji do dzieci w tej samej grupie wieku. Wskaźnik ten w znacznym stopniu różnicował dolnośląskie powiaty. W końcu 2010 r. w 3 powiatach: górowskim, milickim i wrocławskim nie funkcjonował ani jeden żłobek. Wśród pozostałych powiatów, największy udział dzieci w wieku 0-3 lat korzystających z opieki prowadzonej

przez żłobki odnotowano w Legnicy i Wrocławiu oraz powiecie lubińskim (odpowiednio 9,1%, 7,9% oraz 5,0%), a najmniejszy w powiecie oławskim i legnickim (0,6% i 0,9%). Zatem średnio spośród 1000 dzieci w wieku 0-3 lat w powiecie oławskim jedno dziecko korzystało z opieki sprawowanej przez żłobki, podczas gdy w Legnicy – 91 dzieci (w lubińskim – 50 dzieci).

Rozpatrując możliwość dostępu młodzieży do szkół średnich (takich jak: licea ogólnokształcące, uzupełniające licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika oraz technika uzupełniające) stwierdzono, iż najlepsza sytuacja występowała w Legnicy i Jeleniej Górze (średnio na 1000 młodzieży w wieku 16-18 lat przypadało 7 i 6 szkół średnich), a najgorsza w powiecie wrocławskim i legnickim (średnio na 1000 młodzieży w wieku 16-18 lat przypadała 1 szkoła średnia).

O dysproporcjach międzypowiatowych w dostępie do infrastruktury społecznej w zakresie kultury, w tym do kin i możliwościach uczestniczenia w życiu kulturalnym świadczy m.in. liczba seansów w kinach w relacji do liczby mieszkańców. Łącznie według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na terenie województwa funkcjonowały 43 kina stałe, a w ciągu roku wyświetlono 121,5 tys. seansów filmowych, przy czym w samym Wrocławiu działało 11 kin (wyświetlono 88,6 tys. seansów, tj. 73,0% ogółu seansów w województwie). Należy tu zaznaczyć, że w 10 powiatach nie było kin, a mianowicie: jaworskim, jeleniogórskim, kamienogórskim, lwóweckim, legnickim, milickim, oleśnickim, oławskim, strzelińskim i wrocławskim.

W przeliczeniu na 10 tys. ludności najwięcej seansów filmowych w kinach odbyło się we Wrocławiu (średnio 1401 seansów) oraz w powiecie lubińskim (1070) i Legnicy (1001), natomiast najmniej seansów filmowych odnotowano w powiatach: świdnickim, ząbkowickim i trzebnickim (odpowiednio 3, 4 i 5 seansów na 10 tys. ludności).

Obliczone wartości cząstkowego miernika w aspekcie dostępności do usług publicznych wskazują na duże zróżnicowanie przestrzenne w układzie powiatowym. Najlepiej notowanym powiatem pod tym względem był Wrocław. Drugie miejsce przypadło Legnicy, natomiast najniższą wartość miernika cząstkowych odnotowano w powiatach sąsiadujących z wymienionymi miastami na prawach powiatu, tj. we wrocławskim oraz w legnickim.

W poniższej tabeli przedstawiono klasyfikacje powiatów, wyodrębniając 4 poziomy wartości miernika, w aspekcie – dostęp do usług publicznych.

Tabela. 2.7. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – dostęp do usług publicznych

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław	5. zgorzelecki	11. kłodzki	21. oleśnicki
2. m. Legnica	6. strzeliński	12. milicki	22. średzki
3. lubiński	7. ząbkowicki	13. głogowski	23. górowski
4. m. Jelenia Góra	8. wołowski	14. jaworski	24. polkowicki
	9. lubański	15. świdnicki	25. jeleniogórski
	10. wałbrzyski	16. dzierzoniowski	26. trzebnicki
		17. oławski	27. kamiennogórski
		18. bolesławiecki	28. legnicki
		19. złotoryjski	29. wrocławski
		20. lwówecki	
[0,482; 0,885]	[0,295; 0,482]	[0,196; 0,295]	[0,030; 0,196]

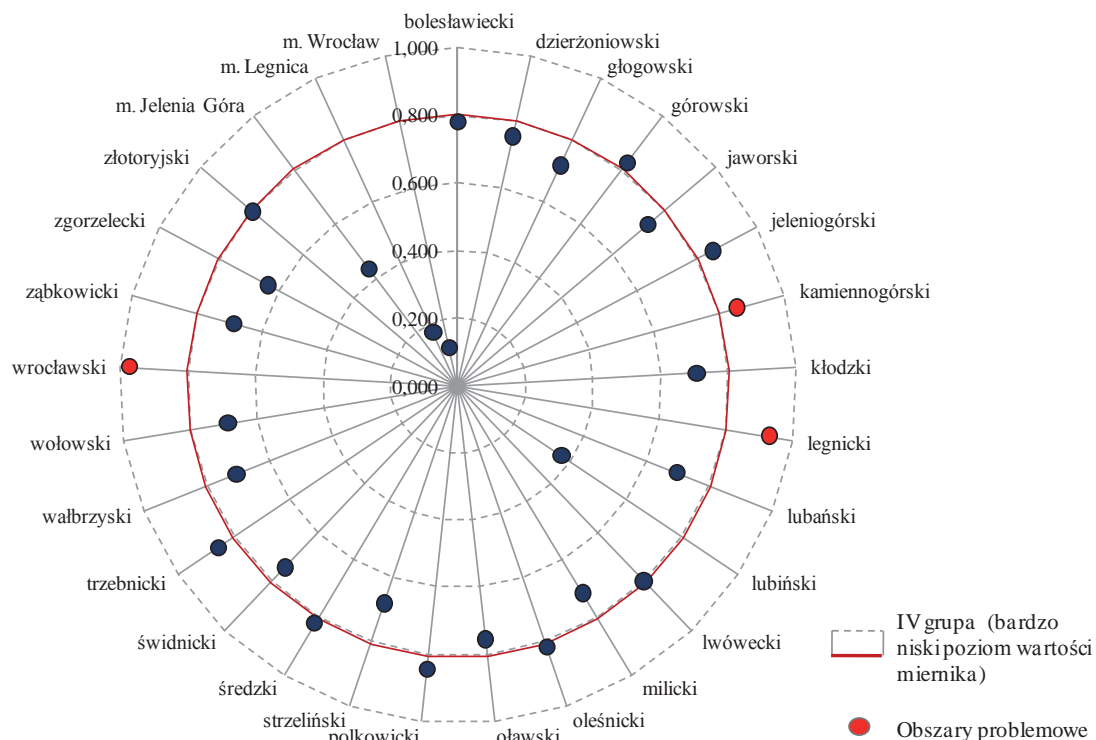
Klasyfikacja powiatów charakteryzowała się nierównomiernym rozkładem liczby powiatów w poszczególnych, wyodrębnionych grupach. Najmniej liczne były grupy powiatów o wysokich i średnich wartościach miernika, najwięcej jednostek liczyły grupy o niskim i bardzo niskim poziomie miernika. Szczególnie mocno widoczne są zróżnicowania w dostępie do usług pomiędzy dużymi miastami a powiatami położonymi w najbliższym sąsiedztwie czy słabiej rozwiniętymi peryferyjnymi jednostkami. Do grupy I o wysokim poziomie miernika należały miasta Wrocław i Legnica – liderzy pod względem poziomu dostępności do usług publicznych oraz Jelenia Góra

i powiat lubiński. Wysokie pozycje Wrocławia oraz Legnicy wynikały z wysokich wartości wskaźników charakteryzujących dostęp do usług medycznych (szczególnie dostęp do usług medycznych specjalistycznych), do opieki nad małym dzieckiem oraz do infrastruktury społecznej w zakresie kultury.

Na przeciwnym biegunie znajdowały się powiaty z IV grupy, w tym sąsiadujące z Wrocławiem: wrocławski, średzki i trzebnicki oraz z Legnicą – powiat legnicki. Jednostki z tej grupy przyjmowały jedne z najniższych wartości wskaźników charakteryzujących dostęp do usług medycznych (szczególnie do usług medycznych specjalistycznych), do opieki nad małym dzieckiem oraz do infrastruktury społecznej w zakresie kultury. I tak, np. na 1000 ludności w powiecie wrocławskim przypadało prawie 6-krotnie mniej lekarzy specjalistów niż we Wrocławiu, a w powiecie legnickim – 5-krotnie mniej.

Ponadto, bardzo niski poziom dostępności do analizowanych usług publicznych odnotowano w powiatach peryferyjnych, położonych z dala od liderów, tj. kamiennogórskim i górskim.

Rys. 2.6. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – dostęp do usług publicznych, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – dostęp do usług publicznych to powiaty: **wrocławski, legnicki i kamiennogórski**.

Ponadto zbliżone wartości cząstkowego miernika rozwoju ma powiat trzebnicki, który formalnie zaliczono do grupy III o niskim poziomie miernika.

Powiaty te charakteryzują się niską dostępnością do usług publicznych – w relacji do liczby mieszkańców, małą liczbą lekarzy specjalistów, brakiem żłobków (wrocławski), niewielką liczbą szkół średnich, brakiem kin (wrocławski, legnicki i kamiennogórski). W konsekwencji wyróżniają się także niskim potencjałem rozwojowym (szczególnie powiat kamiennogórski).

Brak, czy również niewystarczający poziom infrastruktury społecznej w zakresie opieki nad dziećmi w wieku 0 – 3 lata (żłobków) może stać się barierą, uniemożliwiającą uwolnienie rezerw zasobów pracy, które są zaangażowane w sprawy rodzinne (wychowanie dzieci).

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie – dostęp do usług publicznych to miasta na prawach powiatu Wrocław i Legnica oraz powiat lubiński.

Wzrost powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych wraz z dostępem opieki nad dziećmi w wieku od 0 – 3 lata (żłobków) oraz do edukacji i kultury, są niezbędnymi elementami rozwoju społeczno-gospodarczego i decydują w dużej mierze o poczuciu bezpieczeństwa społecznego. Dobrze funkcjonujące żłobki umożliwiają godzenie pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych.

Niepełnosprawność

Kolejną grupą osób narażoną na ryzyko wykluczenia społecznego są osoby niepełnosprawne, które często mają ograniczony dostęp do usług publicznych, społecznych (m.in. usług medycznych, edukacji, kultury). Ponadto, osoby niepełnosprawne mają ograniczone możliwości włączenia się do rynku pracy. O dostępie do rynku pracy dla osób niepełnosprawnym świadczy liczba zgłoszonych przez pracodawcę do powiatowego urzędu pracy co najmniej jednego wolnego miejsca pracy lub miejsc aktywizacji zawodowej dla tej grupy w relacji do liczby zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych. Osoba niepełnosprawna bezrobotna od momentu zarejestrowania się w odpowiednim powiatowym urzędzie pracy staje się osobą zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy, obowiązującym w danym zawodzie lub służbie.

Na terenie województwa dolnośląskiego łącznie we wszystkich urzędach pracy, według stanu w dniu 31 XII 2010 r., zarejestrowanych było 10,3 tys. niepełnosprawnych bezrobotnych. Znaczące liczby niepełnosprawnych poszukujących pracy i rejestrujących się w urzędach pracy wystąpiły we Wrocławiu (1,6 tys. osób, tj. 15,2% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych w województwie) oraz w powiecie wałbrzyskim (1,1 tys. osób, czyli 10,7%).

W rejestrach urzędów pracy, na dzień 31 XII 2010 r., łącznie figurowało 276 ofert pracy dla niepełnosprawnych zgłoszonych przez pracodawcę, w tym zdecydowana większość ofert pracy znajdowała się we Wrocławiu (179 ofert, czyli 64,9% ogółu ofert w województwie). Pozostałe 97 ofert pracy oferowały urzędy pracy w powiatach: oleśnickim, złotoryjskim, m. Jeleniej Górze, wrocławskim, kłodzkim, bolesławieckim, wałbrzyskim, lubińskim, dzierzoniowskim, lubańskim i milickim.

Na 1000 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych w województwie dolnośląskim przypadało 27 ofert pracy. Najwięcej ofert pracy w stosunku do liczby osób niepełnosprawnych było w powiecie milickim, w którym średnio na co ósmą osobę niepełnosprawną bezrobotną przypadała 1 oferta pracy, następnie we Wrocławiu – na co dziewiątą oraz w powiecie lubińskim – co dwudziestą.

Z powodu niepełnosprawności ośrodki pomocy społecznej przyznały świadczenia społeczne 28,8 tys. rodzinom z województwa dolnośląskiego, co dawało w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców 100 rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności. W stosunku do liczby ludności najwięcej rodzin otrzymało pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności w Legnicy (177 rodzin na 10 tys. mieszkańców) oraz w powiecie górowskim (162 rodziny) i wałbrzyskim (150). Znacznie mniejszymi wartościami tego wskaźnika wyróżniały się sąsiadujące ze sobą powiaty z podregionu wrocławskiego: wrocławski, oleśnicki i trzebnicki (odpowiednio 55, 67 i 73 rodziny).

Cząstkowy miernik w aspekcie – niepełnosprawność, syntezujący zaproponowane dwa wskaźniki (liczba ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych oraz liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności) w znaczący sposób różnicował powiaty - zmienność wyniosła 50,6%, czyli była wyższa niż w przypadku analizowanych wcześniej aspektów: osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, trudne warunki mieszkaniowe, zagrożenie ubóstwem mieszkaniowym, bezpieczeństwo publiczne i alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie.

Wartości miernika kształtowały się w przedziale od 0,00 (Legnica) do 0,885 (Wrocław).

Wysoka pozycja Wrocławia na tle innych powiatów wynikała z wysokich not, jakie Wrocław osiągnął pod względem wskaźnika świadczącego o dostępie do rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz pod

względem wskaźnika świadczącego o skali natężenia zjawiska niepełnosprawności, wymagającego wsparcia ze strony ośrodków pomocy społecznej. Na tle pozostałych powiatów we Wrocławiu wystąpiła najlepsza sytuacja pod względem badanego problemu społecznego – niepełnosprawności.

W tabeli 2.8. przedstawiono wyodrębnione grupy powiatów według poziomu wartości miernika cząstkowego w aspekcie – niepełnosprawność.

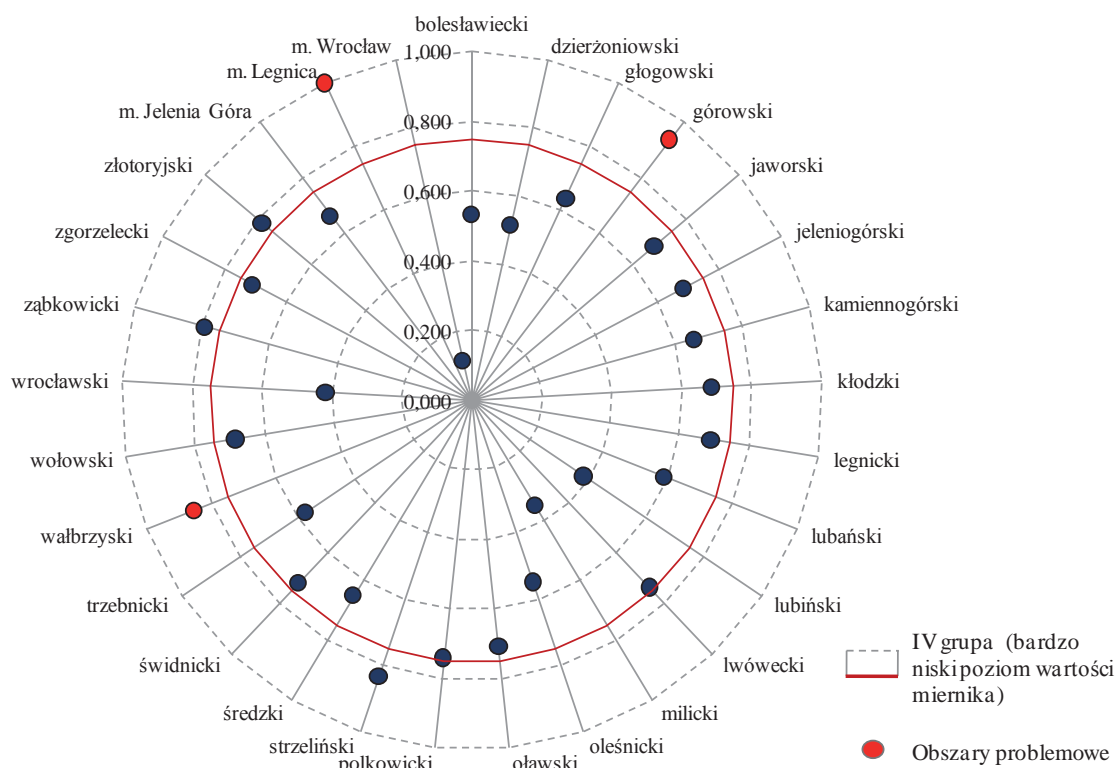
Tabela. 2.8. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie - niepełnosprawność

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m. Wrocław	5. dzierzoniowski	11. średzki	24. złotoryjski
2. milicki	6. bolesławiecki	12. kamiennogórski	25. ząbkowicki
3. lubiński	7. oleśnicki	13. m. Jelenia Góra	26. strzeliński
4. wrocławski	8. trzebnicki	14. wołowski	27. wałbrzyski
	9. lubański	15. jeleniogórski	28. górowski
	10. głogowski	16. jaworski	29. m. Legnica
		17. kłodzki	
		18. legnicki	
		19. oławski	
		20. zgorzelecki	
		21. świdnicki	
		22. lwówecki	
		23. polkowicki	
(0,532; 0,885]	(0,348; 0,532]	(0,251; 0,348]	[0,000; 0,251]

Do grupy I o wysokim poziomie wartości cząstkowego miernika w aspekcie niepełnosprawności zaklasyfikowano 4 powiaty: m. Wrocław i sąsiadujący powiat wrocławski, powiat milicki – znajdujący się w północno-wschodniej części województwa dolnośląskiego oraz powiat lubiński – w północno-zachodniej części. Korzystne pozycje powiatu wrocławskiego oraz lubińskiego wynikały, podobnie jak w przypadku Wrocławia, głównie z wysokich lokat pod względem wartości obu wskaźników diagnostycznych, uwzględnionych do obliczenia miernika syntetycznego. Powiat milicki wyróżniał się najwyższą wartością wskaźnika ilustrującego dostępność do rynku pracy dla osób niepełnosprawnych.

Powiaty plasujące się na ostatnich lokatach (grupa IV), w tym: Legnica, powiat górowski, strzeliński czy ząbkowicki wyróżniały się brakiem ofert pracy dla osób niepełnosprawnych. Ponadto, powiaty z tej grupy charakteryzowały się relatywnie znaczącą skalą problemu niepełnosprawności, wymagającego wsparcia ze strony ośrodków pomocy społecznej.

Rys. 2.7. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – niepełnosprawność, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Obszary problemowe, zgodnie z przyjętą metodologią, w aspekcie – niepełnosprawność to: **miasto Legnica** oraz powiaty **górowski** i **wałbrzyski**.

Na obszarach tych występowała bardzo zła sytuacja pod względem niepełnosprawności – brak ofert pracy, znaczna liczba rodzin wymagających opieki społecznej z powodu niepełnosprawności. Utrzymujące się w czasie duże natężenie niepełnosprawności, niewykorzystania potencjalnych wolnych zasobów pracy może stać się poważnym problemem społecznym.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie – niepełnosprawność to **m. Wrocław** oraz powiaty **milicki** i **lubiński**, tj. jednostki o relatywnie najmniejszym problemie z efektywnym wykorzystaniem potencjałów poszczególnych osób i grup społecznych, pomimo występujących deficytów i dysfunkcji.

Zróznicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych

W oparciu o zaproponowany finalny zestaw wskaźników diagnostycznych i ustalone wagi wskaźników (zależnych od wag przypisanej aspektom i wag przypisanych wskaźnikom w ramach aspektów) policzono dla każdego powiatu syntetyczny miernik rozwoju w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych. Obliczone wartości syntetycznego miernika rozwoju zawierały się w przedziale od 0,376 do 0,710 (zmiennosc kształtowała się na poziomie 14,5%). Na pierwszym miejscu w rankingu powiatów w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych plasował się Wrocław, a na ostatnim – powiat złotoryjski. Pozostałe miasta na prawach powiatu zajmowały odpowiednio 14. lokatę (Jelenia Góra) i 18. lokatę (Legnica). Na wartość syntetycznego miernika rozwoju w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych miały wpływ wartości wskaźników z wszystkich aspektów tego zakresu, tj. osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy, trudne warunki mieszkaniowe, zagrożenie ubó-

stwem materialnym, bezpieczeństwo publiczne, alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, dostęp do usług publicznych oraz niepełnosprawność.

W każdym z wymienionych aspektów spójności społecznej/problemów społecznych lokaty powiatów kształtowały się odmiennie, inne były również grupy powiatów według poziomu wartości miernika. Stwierdzono m.in., że największe dysproporcje wystąpiły pod względem aspektów – dostęp do usług publicznych oraz niepełnosprawność (współczynnik zmienności wyniósł odpowiednio 66,0% oraz 50,6%), a najmniejsze pod względem aspektu – bezpieczeństwo publiczne oraz aspektu alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie (19,9% oraz 21,7%). Największy dystans między skrajnymi powiatami, tj. powiatem znajdującym się na pierwszym i ostatnim miejscu wystąpił pod względem mierników w aspektach dostęp do usług publicznych oraz niepełnosprawność.

Wykorzystując metodę trzech średnich, podobnie jak w przypadku analizowanych szczegółowo wcześniej wyróżnionych aspektów, w odniesieniu do zakresu tematycznego – spójność społeczna/problemy społeczne dokonano klasyfikacji powiatów według wartości syntetycznego miernika rozwoju, wyodrębniając cztery grupy poziomu wartości.

Grupa I, charakteryzująca się najkorzystniejszą sytuacją pod względem analizowanych, wybranych problemów społecznych, objęła 6 powiatów (m. Wrocław, lubiński, milicki, oławski, głogowski i strzeliński). Na wysoką pozycję m. Wrocławia i powiatu lubińskiego na tle innych powiatów w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych wpłynęła dobra sytuacja w aspekcie warunków mieszkaniowych (m.in. niski odsetek mieszkań bez łazienki), dostępności do usług publicznych, (szczególnie do specjalistycznych usług medycznych), opieki nad małym dzieckiem realizowanym przez żłobki, czy pod względem uczestnictwa w życiu kulturalnym oraz w aspekcie niepełnosprawności (dostępności osób niepełnosprawnych do rynku pracy). Dobre lokaty powiatu milickiego i oławskiego wynikały z relatywnie dobrej sytuacji pod względem warunków mieszkaniowych, korzystną sytuacją ze względu na bezdomność, bezpieczeństwo publiczne (niższym od przeciętnego w województwie odsetka przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych) oraz relatywnie najmniejszym zagrożeniem takim problemem społecznym jak niepełnosprawność.

Grupę IV tworzy 6 powiatów, kłodzki, wałbrzyski i jeleniogórski leżące na południu województwa, graniczące z Czechami oraz polkowicki (północno-zachodnia część województwa kraju), górowski (leżący w północnej części – graniczący z województwem lubuskim) i złotoryjski. Odległe miejsca w rankingu powiatów złotoryjskiego, wałbrzyskiego i górowskiego spowodowane były niskimi lokatami w aspekcie problemu osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w aspekcie zagrożenia ubóstwem materialnym oraz niepełnosprawności.

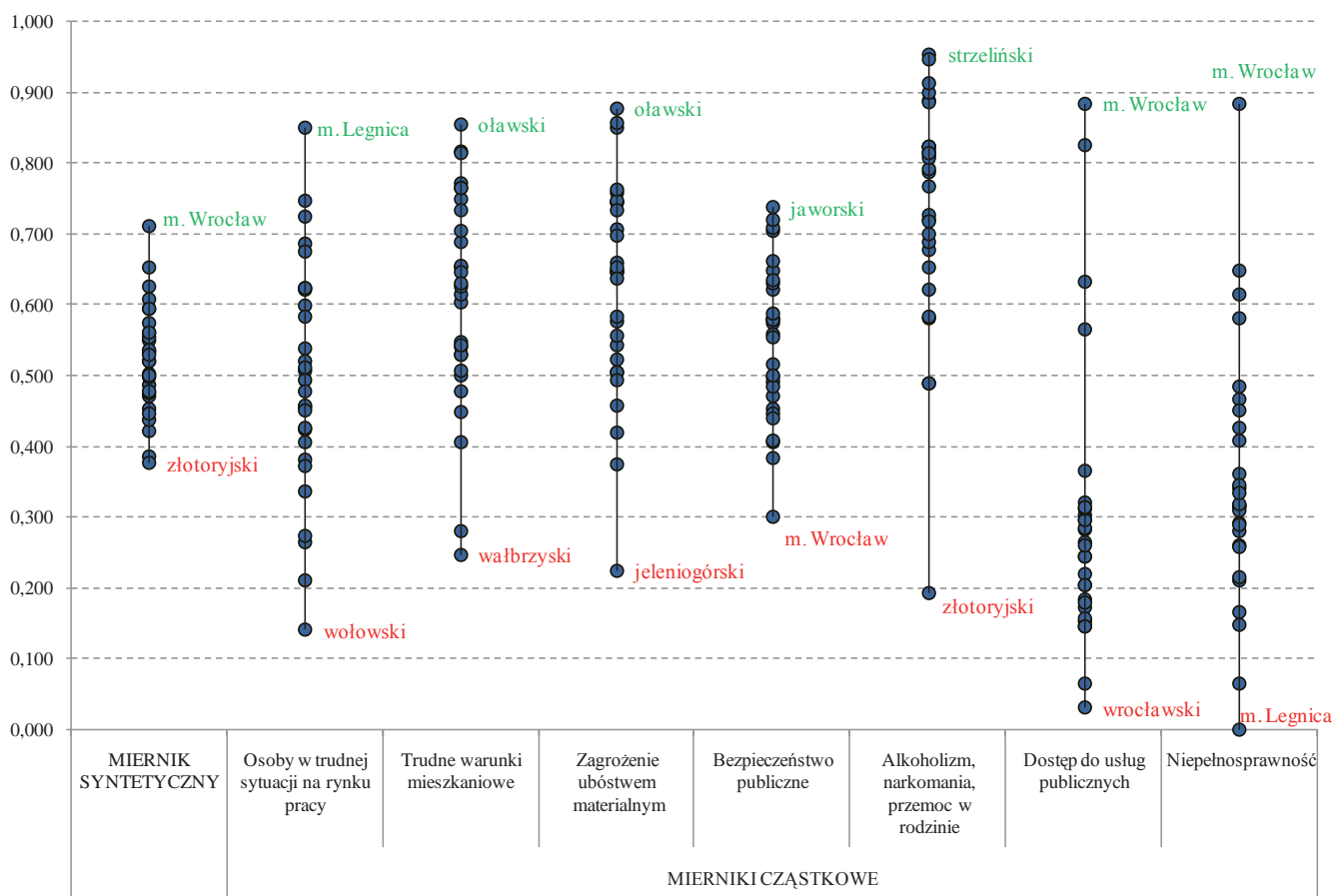
Do obszarów problemowych w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych zaklasyfikowano grupę powiatów kumulujących na swoim terenie wiele niekorzystnych zjawisk – problemów społecznych: **złotoryjski, wałbrzyski i górowski**. Utrzymujące się zagrożenia społeczne mogą stanowić barierę dla rozwoju społeczno-gospodarczego tych obszarów. Do tych niekorzystnych problemów społecznych należą m.in.:

- ✓ znaczący poziom bezrobocia, w tym długi czas pozostania w zasobach bezrobotnych, wysokie natężenie bezrobocia wśród młodzieży (złotoryjski, górowski),
- ✓ znaczący poziom natężeń patologicznych zjawisk jak alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, które mogą być przyczyną marginalizacji społecznej,
- ✓ relatywnie duże natężenie ubóstwa materialnego wśród mieszkańców – biedy, braku dostatecznych środków do życia i możliwości zaspokojonych podstawowych potrzeb,
- ✓ relatywnie problemowa sytuacja pod względem osób niepełnosprawnych (mało chłonny rynek pracy – niewykorzystane, potencjalne wolne zasoby pracy i znaczące obciążenie świadczeniami pomocy społecznej).

Potencjalne obszary wzrostu w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych to **miasto Wrocław** oraz **powiat lubiński i milicki**. Utrzymujące się na tych terenach relatywnie najmniejsze obciążenie problemami społecznymi umacnia potencjał rozwojowy. Relatywnie na tle innych jednostek w powiatach tych występowała dobra sytuacja:

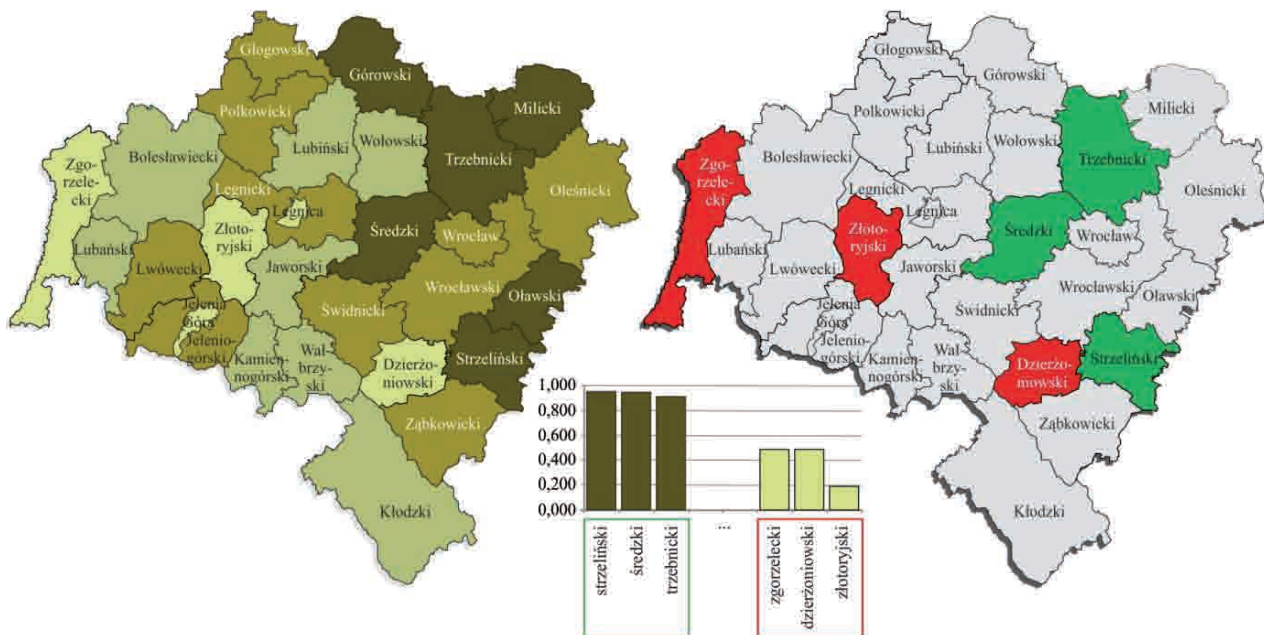
- ✓ w aspekcie warunków mieszkaniowych (m.in. niskiego odsetka mieszkań bez łazienki),
- ✓ dostępności do usług publicznych, społecznych (szczególnie do specjalistycznych usług medycznych), opieki nad małym dzieckiem realizowanym przez żłobki,
- ✓ pod względem uczestnictwa w życiu kulturalnym,
- ✓ w aspekcie niepełnosprawności (dostępności osób niepełnosprawnych do rynku pracy).

Rys. 2.8. Zróźnicowanie powiatów według wartości miernika syntetycznego w zakresie spójności społecznej/problemów społecznych oraz cząstkowych mierników dla badanych aspektów

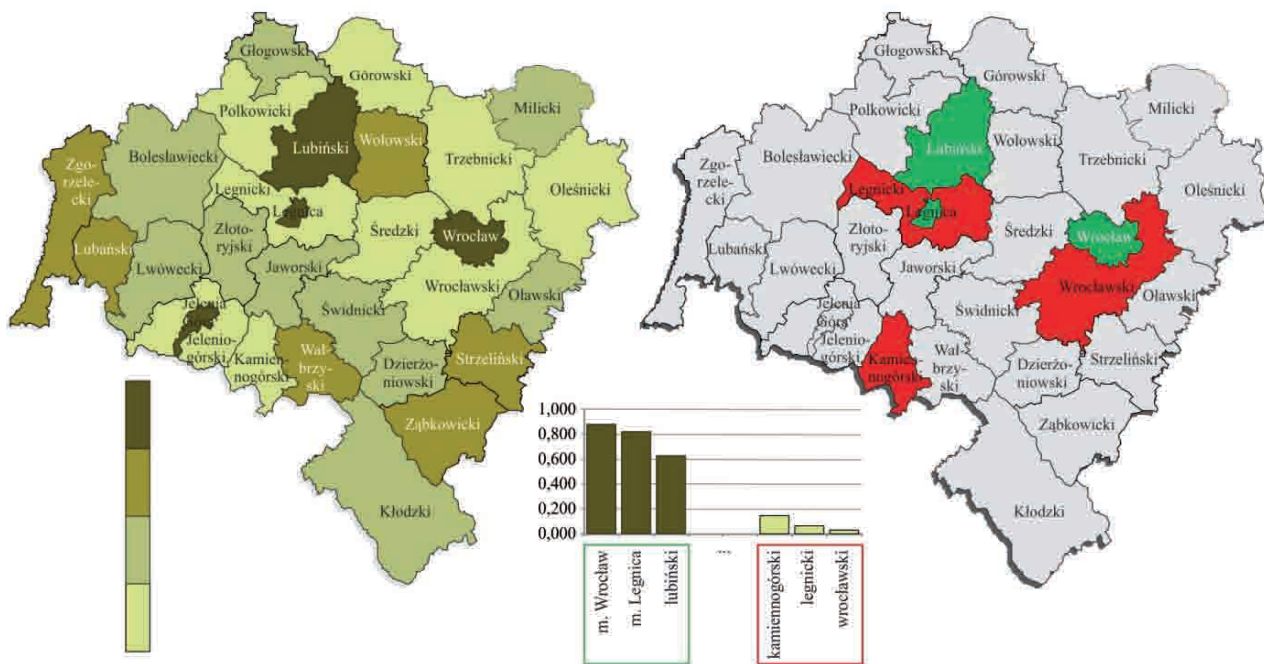

Rys. 2.9. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach spójności społecznej / problemów społecznych

Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie

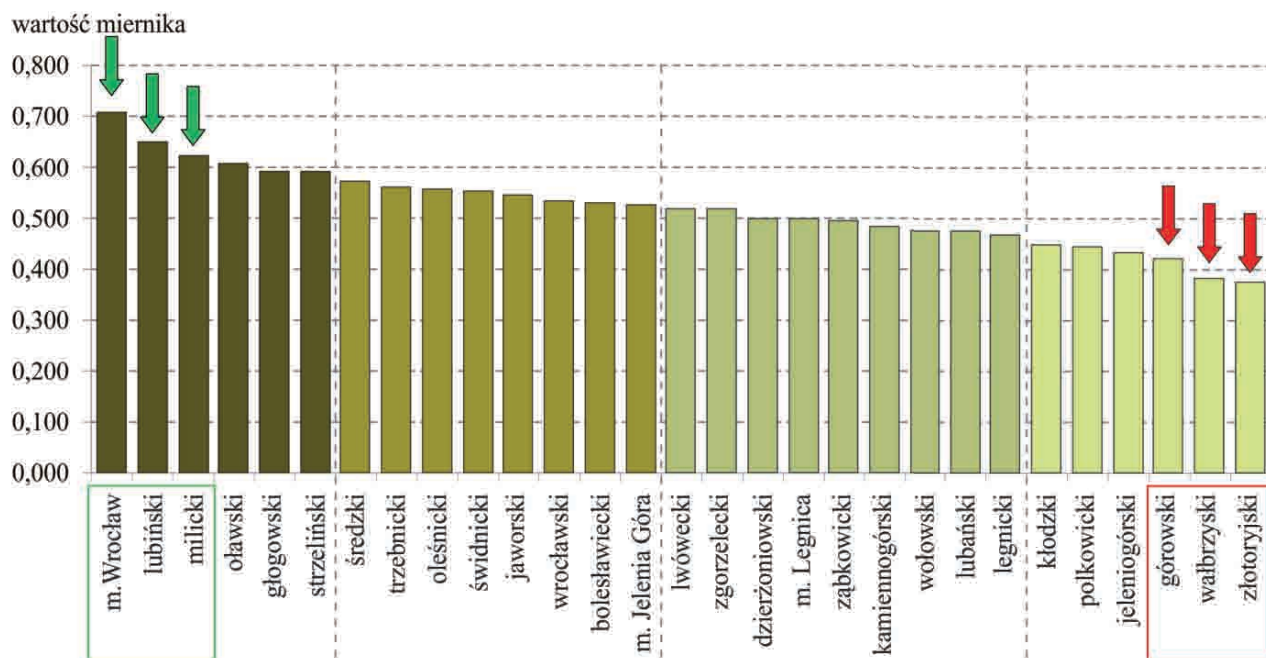
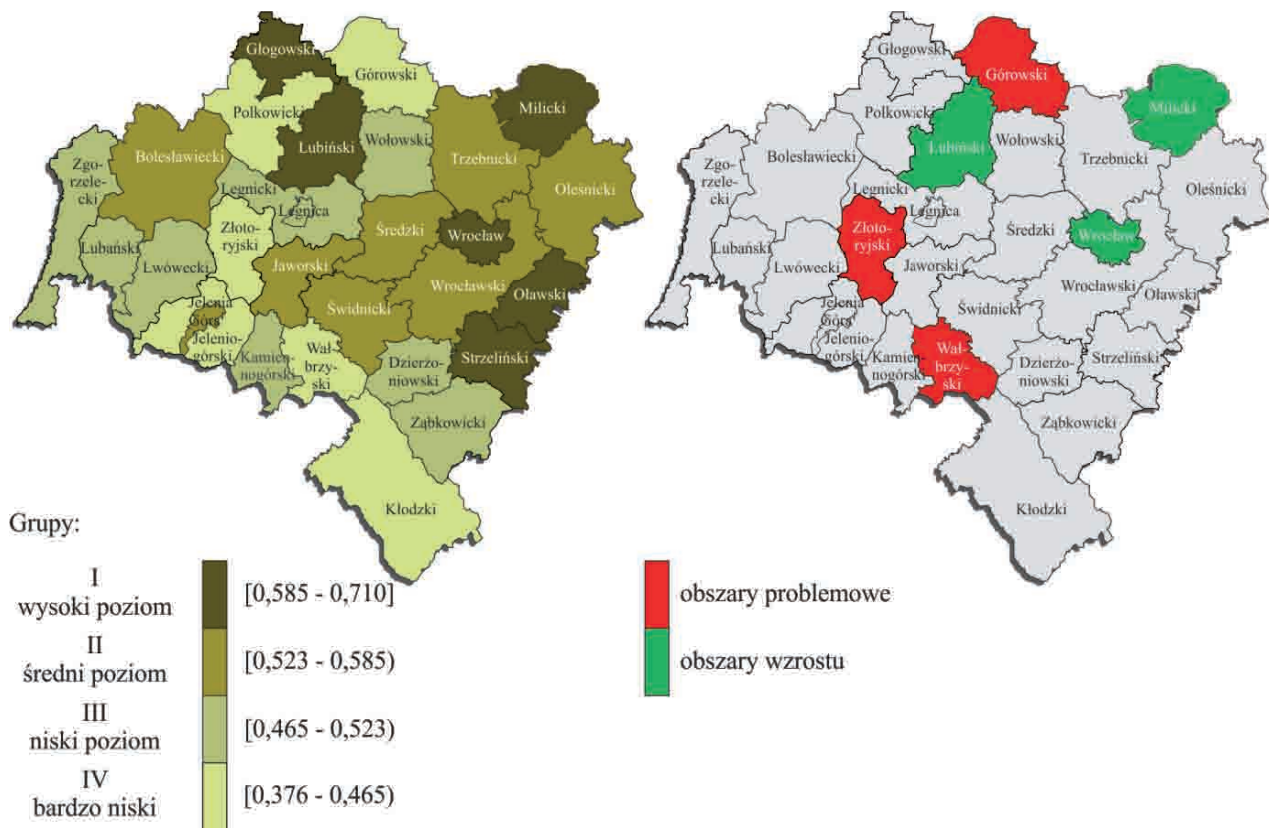

Dostęp do usług publicznych

Grupy: I II III IV
 poziom: wysoki średni niski bardzo niski
 Obszary: ■ ■
 problemowe wzrostu

Rys. 2.10. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie spójności społecznej / problemów społecznych, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 2.5. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie spójności społecznej / problemów społecznych

POWIATY	MIERNIK SYNTETYCZNY		MIERNIKI CZĄSTKOWE										dostęp do usług publicznych		niepełnosprawność	
	wartość miernika	lokata	osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy		trudne warunki mieszkaniowe		zagrożenie ubóstwem materialnym		bezpieczeństwo publiczne		alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie		wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
			wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata				
m. Wrocław	0,710	1	0,510	13	0,814	3	0,763	4	0,301	29	0,814	11	0,885	1	0,885	1
Lubiński	0,653	2	0,724	3	0,816	2	0,649	14	0,405	27	0,728	17	0,632	3	0,614	3
Milicki	0,627	3	0,478	16	0,735	8	0,647	16	0,708	3	0,886	6	0,284	12	0,648	2
Oławski	0,608	4	0,426	20	0,855	1	0,878	1	0,661	5	0,899	4	0,245	17	0,290	19
Głogowski	0,595	5	0,623	7	0,750	7	0,706	10	0,620	9	0,823	9	0,282	13	0,360	10
Strzebiński	0,595	6	0,676	5	0,705	9	0,850	3	0,490	20	0,955	1	0,321	6	0,166	26
Średzki	0,575	7	0,599	9	0,646	13	0,858	2	0,446	24	0,947	2	0,180	22	0,346	11
Trzebnicki	0,562	8	0,621	8	0,766	6	0,652	13	0,408	26	0,913	3	0,146	26	0,426	8
Oleśnicki	0,560	9	0,538	11	0,772	4	0,577	19	0,581	11	0,817	10	0,184	21	0,450	7
Świdnicki	0,554	10	0,747	2	0,501	24	0,698	11	0,579	12	0,813	12	0,259	15	0,281	21
Jaworski	0,548	11	0,406	22	0,652	12	0,745	7	0,737	1	0,719	18	0,264	14	0,315	16
Wrocławski	0,536	12	0,382	23	0,766	5	0,747	6	0,439	25	0,807	13	0,030	29	0,582	4
Bolesławiecki	0,533	13	0,686	4	0,604	17	0,504	24	0,575	14	0,677	22	0,220	18	0,465	6
m. Jelenia Góra	0,528	14	0,623	6	0,542	19	0,556	20	0,500	18	0,580	26	0,565	4	0,334	13
Lwówecki	0,521	15	0,492	15	0,548	18	0,647	15	0,704	4	0,788	15	0,203	20	0,261	22
Zgorzelecki	0,520	16	0,582	10	0,626	15	0,733	9	0,554	16	0,488	27	0,366	5	0,289	20
Dzierżoniowski	0,501	17	0,454	18	0,530	21	0,659	12	0,649	6	0,488	28	0,245	16	0,485	5
m. Legnica	0,501	18	0,850	1	0,279	28	0,584	18	0,383	28	0,583	25	0,825	2	0,000	29
Ząbkowicki	0,498	19	0,372	24	0,614	16	0,637	17	0,516	17	0,824	8	0,315	7	0,210	25
Kamiennogórski	0,486	20	0,521	12	0,405	27	0,744	8	0,558	15	0,689	21	0,144	27	0,342	12
Wrocławski	0,477	21	0,140	29	0,508	23	0,759	5	0,587	10	0,718	19	0,312	8	0,317	14
Lubański	0,476	22	0,425	21	0,479	25	0,522	22	0,498	19	0,699	20	0,304	9	0,408	9
Legnicki	0,471	23	0,506	14	0,655	11	0,543	21	0,453	23	0,767	16	0,065	28	0,308	18
Kłodzki	0,452	24	0,265	27	0,529	22	0,505	23	0,636	7	0,621	24	0,295	11	0,314	17
Polkowicki	0,447	25	0,272	26	0,688	10	0,493	25	0,471	22	0,792	14	0,157	24	0,258	23
Jeleniogórski	0,436	26	0,458	17	0,450	26	0,225	29	0,631	8	0,825	7	0,151	25	0,316	15
Górowski	0,422	27	0,335	25	0,541	20	0,375	28	0,578	13	0,889	5	0,173	23	0,064	28
Wałbrzyski	0,385	28	0,450	19	0,247	29	0,419	27	0,484	21	0,653	23	0,296	10	0,148	27
Złotoryjski	0,376	29	0,211	28	0,631	14	0,457	26	0,721	2	0,192	29	0,204	19	0,215	24

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,710	29	0,850	29	0,855	29	0,878	29	0,737	29	0,955	29	0,885	29	0,885	29
MIN	0,376	1	0,140	1	0,247	1	0,225	1	0,301	1	0,192	1	0,030	1	0,000	1
zmiennosc w %	14,5	x	32,8	x	24,6	x	23,8	x	19,9	x	21,7	x	66,0	x	50,6	x

Tabela 2.6. Spójność społeczna/problemy społeczne – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy			Trudne warunki mieszkaniowe		Zagrożenie ubóstwem materialnym		
	liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 24 lata i mniej na 100 osób w wieku 18-24 lata	udział bezrobotnych		liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców	udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)	udział pracujących otrzymujących przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto poniżej 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w województwie, (3529,13 zł)	przeciętna wysokość zaległości za mieszkanie w zasobach gminnych na 1 mieszkanie zalegające z opłatami (w zł)	liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 10 tys. mieszkańców
		bez kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)	pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych (w %)					
Powiaty:								
bolesławiecki	11,5	23,7	5,3	15,4	9,5	25,2	1363,8	199,0
dzierżoniowski	11,8	32,0	7,8	9,3	17,7	18,7	566,1	225,3
głogowski	12,2	20,5	10,0	14,9	3,5	18,3	774,7	158,4
górowski	19,6	27,0	10,3	8,3	18,1	22,6	1340,2	338,3
jaworski	16,5	27,4	9,6	7,0	14,4	14,2	400,5	209,1
jeleniogórski	9,1	32,8	9,2	13,1	18,0	40,2	2593,5	151,1
kamiennogórski	13,4	25,9	8,8	10,6	22,1	24,6	544,3	102,1
kłodzki	15,0	31,0	13,7	9,1	18,0	26,6	807,4	260,7
legnicki	10,8	27,0	10,5	4,8	16,0	27,7	487,9	260,2
lubański	15,9	24,6	11,7	8,4	20,7	29,4	1282,4	158,0
lubiński	9,5	26,8	2,9	10,6	4,3	6,0	2003,1	150,0
lwówecki	13,5	26,4	9,5	5,1	20,4	19,2	519,3	237,3
milicki	13,6	19,5	15,6	4,3	13,0	10,5	1076,8	237,2
oleśnicki	13,2	24,4	9,3	4,4	11,3	29,2	1469,1	86,0
oławski	11,2	33,3	8,3	2,3	9,4	11,3	864,0	55,1
polkowicki	12,5	36,1	11,3	12,8	8,0	17,8	1593,3	241,5
strzeliński	12,1	20,2	8,1	1,8	16,3	13,2	717,5	83,7
średzki	9,9	25,9	8,5	5,4	16,0	10,7	830,0	82,5
świdnicki	9,4	24,2	4,1	12,8	16,1	14,6	955,1	173,9
trzebnicki	9,3	26,7	7,3	2,3	13,3	13,8	1381,9	164,1
wałbrzyski	9,5	31,3	10,4	15,1	25,2	15,6	1634,7	319,6
wołowski	17,3	31,8	16,2	16,7	12,6	8,5	896,8	179,8
wrocławski	3,9	33,0	16,5	5,9	10,4	16,2	1208,8	82,2
ząbkowicki	16,8	31,6	7,3	3,5	18,9	15,9	817,0	235,5
zgorzelecki	9,0	25,6	10,1	10,8	12,3	8,8	894,2	201,1
złotoryjski	17,8	30,8	13,8	7,5	14,9	20,1	878,1	349,3
Miasta na prawach powiatu:								
Jelenia Góra	6,5	31,3	5,8	16,3	11,5	15,7	1241,5	251,3
Legnica	6,3	20,8	5,3	28,1	13,1	21,6	638,8	256,4
Wrocław	3,1	28,2	15,8	8,0	6,5	16,8	1043,7	86,0
Podstawowe parametry statystyczne:								
wartość maksymalna	19,6	36,1	16,5	28,1	25,2	40,2	2593,5	349,3
wartość minimalna	3,1	19,5	2,9	1,8	3,5	6,0	400,5	55,1
średnia wojewódzka	9,7	28,1	10,3	9,9	12,6	17,4	1090,4	172,9
zmienność (w %)	47,1	13,9	36,0	53,3	47,1	31,0	37,1	47,2

WYSZCZEGÓLNIENIE	Bezpieczeństwo publiczne			Alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie		
	liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności	udział przestępstw o charakterze kryminalnym w ogólnej liczbie przestępstw stwierdzonych (w %)	ofiary śmiertelne w wypadkach drogowych na 100 tys. ludności	liczba rodzin objętych pomocą społeczną (na 10 tys. mieszkańców) z powodu		
				alkoholizmu	narkomanii	przemocy w rodzinie
Powiaty:						
bolesławiecki	33,9	64,9	0,8	33,7	1,1	4,4
dzierżoniowski	31,1	64,0	0,5	43,2	1,0	9,6
głogowski	37,8	67,3	0,2	19,9	0,8	2,7
górowski	26,7	64,0	1,1	17,6	0,3	1,9
jaworski	26,8	54,3	0,6	38,0	1,2	1,7
jeleniogórski	24,9	68,4	0,6	22,7	1,1	1,4
kamienogórski	25,4	72,2	0,9	41,4	1,3	1,8
kłodzki	35,2	57,1	0,7	47,7	1,1	3,4
legnicki	20,7	73,2	1,7	33,7	0,6	2,2
lubański	39,0	75,6	0,5	39,3	1,6	1,3
lubiński	38,6	75,3	1,1	21,4	0,3	7,0
lwówecki	26,9	57,3	0,6	39,1	-	1,5
milicki	23,8	55,9	0,8	19,7	-	2,2
oleśnicki	27,6	54,0	1,5	19,2	1,0	2,8
oławski	28,8	62,9	0,6	21,3	0,4	0,4
polkowicki	34,9	70,2	1,1	22,4	1,3	2,3
strzeliński	29,4	62,9	1,6	8,7	0,2	1,6
średzki	27,6	62,1	2,0	9,9	0,6	0,8
świdnicki	31,0	66,2	0,8	19,8	0,9	2,9
trzebnicki	26,8	69,6	1,9	18,1	0,1	1,3
wałbrzyski	44,2	79,3	0,2	37,6	1,0	4,6
wołowski	34,1	66,4	0,6	30,2	2,1	1,5
wrocławski	14,9	67,0	2,3	22,3	0,5	3,4
ząbkowicki	32,3	68,9	1,0	18,6	0,3	4,1
zgorzelecki	38,2	73,4	0,3	31,4	5,7	1,9
złotoryjski	41,4	38,1	0,9	63,9	2,4	12,8
Miasta na prawach powiatu:						
Jelenia Góra	45,9	68,5	0,6	31,0	4,2	2,0
Legnica	65,9	70,8	0,4	28,4	3,1	4,8
Wrocław	60,1	80,5	0,7	9,2	1,5	3,9
Podstawowe parametry statystyczne:						
wartość maksymalna	65,9	80,5	2,3	63,9	5,7	12,8
wartość minimalna	14,9	38,1	0,2	8,7	-	0,4
średnia wojewódzka	39,7	71,5	0,8	24,8	1,3	3,5
zmiennosc (w %)	35,38	12,95	60,46	52,21	85,85	60,93

WYSZCZEGÓLNIENIE	Dostęp do usług publicznych					Niepełnosprawność	
	liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. mieszkańców	przeciętna liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca	liczba			ofert pracy na 100 zarejestrowanych niepełnosprawnych bezrobotnych	rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 10 tys. ludności
			dzieci przebywających w żłobkach na 100 dzieci w wieku 0-3 lata	szkół średnich na 1000 ludności w wieku 16-18 lat	seansów w kinach na 1000 ludności		
Powiaty:							
bolesławiecki	11,9	6,1	1,0	2,6	12,6	3,2	96,0
dzierżoniowski	11,8	6,5	1,8	2,8	3,5	2,5	84,3
głogowski	11,2	7,2	1,4	3,2	9,0	-	89,0
górowski	10,8	6,5	-	1,9	6,8	-	161,6
jaworski	8,1	7,5	2,1	3,0	-	-	100,0
jeleniogórski	12,0	5,0	1,5	2,1	-	-	99,9
kamiennogórski	12,1	5,2	1,3	1,8	-	-	93,5
kłodzki	11,6	6,9	2,4	3,4	3,2	0,9	109,4
legnicki	3,9	5,9	0,9	0,9	-	-	101,7
lubański	10,9	7,3	1,9	3,6	6,1	4,2	119,7
lubiński	22,8	8,1	5,0	3,1	106,9	4,9	76,8
lwówecki	7,2	4,8	2,0	4,9	-	-	113,4
milicki	13,5	8,6	-	2,3	-	12,1	140,8
oleśnicki	8,3	6,2	1,1	2,8	-	0,3	69,7
oławski	11,4	7,5	0,6	2,6	-	-	106,2
polkowicki	5,8	5,9	3,1	1,4	7,8	-	114,0
strzeliński	13,0	7,3	3,3	2,9	-	-	136,6
średzki	4,6	6,0	3,1	2,5	2,9	-	92,5
świdnicki	11,7	6,6	2,2	3,0	0,3	-	108,4
trzebnicki	9,8	4,8	2,4	2,2	0,5	-	72,8
wałbrzyski	15,0	6,8	1,5	2,5	22,7	0,9	150,2
wołowski	13,1	6,9	1,4	4,3	1,8	-	99,5
wrocławski	4,6	5,0	-	1,3	-	2,0	54,8
ząbkowicki	8,4	7,7	2,9	3,6	0,4	-	125,8
zgorzelecki	15,4	6,7	2,9	4,6	4,7	-	106,4
złotoryjski	11,5	5,9	2,8	1,6	5,8	0,4	128,9
Miasta na prawach powiatu:							
Jelenia Góra	17,3	9,3	3,3	5,7	26,2	0,3	98,2
Legnica	20,9	8,2	9,1	6,9	100,1	-	177,2
Wrocław	27,7	9,7	7,9	4,2	140,1	11,4	76,3
Podstawowe parametry statystyczne:							
wartość maksymalna	27,7	9,7	9,1	6,9	140,1	12,1	177,2
wartość minimalna	3,9	4,8	-	0,9	-	-	54,8
średnia wojewódzka	15,4	7,4	3,5	3,2	42,2	2,7	100,1
zmienność (w %)	17,5	21,2	77,2	38,7	129,5	155,2	899,6

3 | KAPITAŁ INTELEKTUALNY I SPOŁECZNY

Czynnikiem napędzającym rozwój społeczno-gospodarczy oraz wywierającym istotny wpływ na dobrobyt społeczny (poprawę jakości życia i wyrównywanie dysproporcji społecznych) jest kapitał intelektualny i społeczny. Istnieje wiele definicji kapitału intelektualnego. Wspólnym wątkiem wielu z nich jest założenie, że o kapitale intelektualnym stanowi zdobyta wiedza fachowa, doświadczenie i umiejętności. Wielkość kapitału intelektualnego determinowana jest dostępem do edukacji, poziomem kształcenia i systemem oświaty, umiejętnym wykorzystaniem indywidualnych predyspozycji, stwarzaniem warunków do rozwoju umiejętności i zgłębiania wiedzy specjalistycznej.

Kapitał społeczny odnosi się do cech społecznego zorganizowania, takich jak tworzenie relacji społecznych, jasnych reguł, ustanawianie norm i budowanie społecznego zaufania. Ułatwiają one koordynację działań i współpracę w celu osiągania obopólnych korzyści. Współdziałanie sprzyja podejmowaniu działań społecznie istotnych na drodze do rozwiązywania ważnych problemów (np. walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym). Partycypacja społeczności lokalnych w rozwiązywaniu problemów społecznych jest wyznacznikiem społeczeństwa obywatelskiego.

Kapitał intelektualny i społeczny odnosi się do przedsiębiorstw i społeczeństwa, jego filarem są zaś instytucje państwowe. Niski poziom zasobów kapitału intelektualnego i społecznego może stanowić barierę w rozwoju społeczno-gospodarczym, co nie sprzyja poprawie jakości życia. W zależności od skali i rodzaju zdiagnozowanego problemu polityka władz może:

- wspierać rozwój kwalifikacji i umiejętności ludności lokalnej, np. poprzez dofinansowanie specjalistycznych szkoleń dla osób starszych, bądź zajęć wyrównawczych dla słabszych uczniów,
- zachęcać do budowania społeczeństwa obywatelskiego, m.in. tworząc nowe obiekty użyteczności publicznej (np. adaptując nieużytkowane budynki i grunty w celu utworzenia centrum kultury, placu zabaw), organizowanie wydarzeń integrujących społeczność lokalną (np. festynów),
- wpływać na wzrost kondycji zdrowotnej ludności lokalnej, np. poprzez zwiększenie dostępności nowoczesnych technologii diagnostyczno-terapeutycznych w placówkach opieki zdrowotnej, promowanie zdrowszego stylu życia (np. poprzez organizowanie turniejów sportowych).

Diagnoza kapitału intelektualnego i społecznego nie jest zadaniem łatwym, ponieważ są to zjawiska wieloaspektowe i trudno mierzalne. Określając jego poziom należy wziąć pod uwagę nie tylko ilość (dostępność), ale i jakość zasobów ludzkich. Ocena dokonywana na podstawie danych statystycznych nie wyczerpuje tematu i ma charakter w dużej mierze jedynie pogładowy.

W opisie kapitału intelektualnego i społecznego wzięto pod uwagę zestaw wskaźników obrazujących takie aspekty, jak kwalifikacje siły roboczej, efektywność kształcenia, znajomość języków obcych, społeczeństwo obywatelskie i kondycję zdrowotną ludności (tab. 3.1).

Ocena sytuacji powiatów województwa dolnośląskiego w ujęciu przestrzennym ma na celu:

- określenie czynników, które mogą przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego,
- a także tych które stanowią barierę rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego,
- ocenę stopnia zróżnicowania powiatów pod względem jakości zasobów ludzkich i kompetencji społecznych,
- identyfikację obszarów problemowych, w których kumulują się niekorzystne zjawiska oraz obszarów posiadających potencjał rozwojowy w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego.

Tabela 3.1. Kapitał intelektualny i społeczny – wstępny zestaw potencjalnych wskaźników diagnostycznych

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
7.1. Kwalifikacje siły roboczej			
7.1.1. Odsetek pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym w liczbie pracujących ogółem (w %)	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, którzy przepracowali cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób	S	Świadczy o kwalifikacjach zawodowych zasobów pracy mierzonych formalnie stwierdzonym wykształceniem w ogólnej liczbie pracujących
7.1.2. Liczba pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Jak wyżej	S	Świadczy o kwalifikacjach zawodowych zasobów pracy mierzonych formalnie standardowym wykształceniem na 100 osób w wieku produkcyjnym
7.1.3. Odsetek przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników oraz specjalistów w ogólnej liczbie pracujących (w %)	Dane dotyczą osób pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych, którzy przepracowali cały miesiąc październik (2010 r.) w podmiotach gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Strukturę wynagrodzeń podano według „Klasyfikacji zawodów i specjalności”, wprowadzonej na podstawie Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w 2010 r.	S	Charakteryzuje strukturę zawodową pracujących
7.2. Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)			
7.2.1. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część humanistyczna; w pkt.)	Średni wynik uzyskany przez gimnazjalistów podczas ogólnopolskiego egzaminu z części humanistycznej	S	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty na poziomie szkół gimnazjalnych oraz umiejętności humanistycznych młodzieży
7.2.2. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza; w pkt.)	Średni wynik uzyskany przez gimnazjalistów podczas ogólnopolskiego egzaminu z części matematyczno-przyrodniczej	S	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty na poziomie szkół gimnazjalnych oraz umiejętności analitycznych i wiedzy przyrodniczej młodzieży
7.2.3. Zdawalność matur w liceach ogólnokształcących - udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)	Liczba absolwentów liceów ogólnokształcących, którzy nie zdali egzaminu dojrzałości w porównaniu do liczby absolwentów przystępujących do egzaminu dojrzałości	D	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty – na poziomie szkół ogólnokształcących
7.2.4. Zdawalność matur w liceach profilowanych - udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)	Liczba absolwentów liceów profilowanych, którzy nie zdali egzaminu dojrzałości w porównaniu do liczby absolwentów przystępujących do egzaminu dojrzałości	D	Ocena jakości lokalnego systemu oświaty – na poziomie liceów profilowanych
7.3. Nauka języków obcych			
7.3.1. Liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów	Edukacja w zakresie języka obcego, jako przedmiotu dodatkowego, prowadzona jest w ramach tzw. godzin do dyspozycji dyrektora szkoły podstawowej. Dane dotyczą szkół podstawowych łącznie ze szkołami filialnymi, szkołami podstawowymi sportowymi i szkołami mistrzostwa sportowego. Prezentowane dane o szkołach podstawowych podane są według stanu na początek roku szkolnego 2010/2011	S	Świadczy o możliwości doksztalcenia się uczniów w zakresie języka obcego w swojej szkole podstawowej
7.3.2. Liczba uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów	Edukacja w zakresie języka obcego, jako przedmiotu dodatkowego, prowadzona jest w ramach tzw. godzin do dyspozycji dyrektora szkoły gimnazjalnej. Do szkół na poziomie gimnazjalnym zaliczono: gimnazja, gimnazja dwujęzyczne, gimnazja sportowe i gimnazja mistrzostwa	S	Świadczy o możliwości doksztalcenia się uczniów w zakresie języka obcego w swoim gimnazjum

Grupy wskaźników	Definicja wskaźnika	Charakter wskaźnika	Uzasadnienie wyboru wskaźnika
	sportowego, a także gimnazja specjalne oraz gimnazja z oddziałami przysposabiającymi do pracy. Prezentowane dane o szkołach gimnazjalnych, podane są według stanu na początek roku szkolnego 2010/2011		
7.4. Kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie			
7.4.1. Liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON, fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców	Liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców (stan w dniu 31 XII)	S	Jeden z kluczowych wskaźników monitorowania Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego w zakresie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym. Świadczy o postawach i kompetencjach prospołecznych mieszkańców
7.4.2. Frekwencja w wyborach samorządowych - 2010(w %)	Określa udział osób, które oddały ważne karty do głosowania w wyborach samorządowych w ogólnej liczbie mieszkańców uprawnionych do głosowania	S	Wskaźnik pokazuje jaki odsetek obywateli korzysta z prawa wyborczego. Jest wyznacznikiem rzeczywistego uczestnictwa w życiu kraju i społeczności lokalnej. Frekwencja wyborcza jest również jednym z kluczowych mierzalnych wskaźników zaufania do instytucji publicznych (wskaźnik monitorowania Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego
7.5. Kondycja zdrowotna ludności			
7.5.1. Liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod stałą opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży ¹	Liczba chorych przewlekle dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat pozostających pod stałą, czynną opieką lekarza POZ w przeliczeniu na 1000 dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat. Pod pojęciem chore rozumie się pacjentów leczonych ogółem, będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej	D	Świadczy o stanie zdrowia dzieci i młodzieży. Stan zdrowia dzieci i młodzieży determinuje stan zdrowia populacji w przyszłości
7.5.2. Leczeni w poradniach zdrowia psychicznego na 10 tys. ludności ¹	Liczba leczonych w poradniach według powiatów odnosi się do osób zarejestrowanych w poradni funkcjonującej na terenie danego powiatu	D	Zły stan zdrowia psychicznego może przyczynić się do gwałtownego obniżenia jakości życia dotkniętych nim osób i ich rodzin
7.5.3. Współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)	Liczba urodzeń martwych i zgonów niemowląt w wieku 0-6 dni na 1000 urodzeń żywych i martwych	D	Wzrost umieralności okołoporodowej świadczy m.in. o jakości opieki nad kobietą w ciąży i dzieckiem
7.5.4. Liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory na 100 tys. ludności	Przy opracowywaniu danych o zgonach według przyczyn przyjmuje się wyjściową przyczynę zgonu (dane o zgonach za 2009 r.). Za przyczynę wyjściową uważa się chorobę stanowiącą początek procesu chorobowego, który doprowadził do zgonu albo uraz czy zatrucie, w wyniku którego nastąpił zgon. Dane dotyczące zgonów według przyczyn podano zgodnie z zasadami Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych - X Rewizja	D	Umożliwia identyfikację zagrożeń zdrowotnych, (obciążenia chorobami nowotworowymi) występujących na danym obszarze. W chorobach nowotworowych poważnym problemem jest zbyt późne zdiagnozowanie, co pogarsza skuteczność leczenia i zwiększa koszty społeczne
7.5.5. Liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności	W przeliczeniu na liczbę ludności (według stałego miejsca zamieszkania, stan w dniu 30 VI) liczba stwierdzonych w ciągu roku zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia	D	Umożliwia identyfikację występujących zagrożeń zdrowotnych - obciążenia chorobami układu krążenia.
7.5.6. Różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w sto-sunku roku badanym i roku wcześniejszym	W porównaniu do roku poprzedniego zmiana wartości wskaźnika: liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory lub choroby układu krążenia na 100 tys. ludności	D	Świadczy o poprawie/ pogorszeniu sytuacji w zakresie natężenia umieralności z powodu chorób układu krążenia i nowotworów

Po wyeliminowaniu zmiennych, nieistotnych z punktu przyjętej metodologii, z wstępnego zestawu potencjalnych zmiennych diagnostycznych wyłoniono finalny zestaw wskaźników diagnostycznych:

Kwalifikacje siły roboczej

- odsetek pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym w liczbie pracujących ogółem (w %)
- liczba pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (w %)

Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)

- średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza) w pkt.
- zdawalność matur w liceach ogólnokształcących (w %) – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego

Nauka języków obcych

- liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów
- liczba uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów

Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie

- liczba zarejestrowanych w systemie rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców
- frekwencja w wyborach samorządowych - 2010 (w %)

Kondycja zdrowotna społeczeństwa

- liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży
- współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)
- liczba zgonów, których przyczyną były nowotwory na 100 tys. ludności
- liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności
- różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w roku badanym i roku wcześniejszym

Kwalifikacje siły roboczej

Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa jest jednym z podstawowych czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy. Podjęcie studiów wyższych umożliwia zdobywanie wiedzy specjalistycznej, łatwiejszą adaptację do zmieniającego się otoczenia (np. absorpcji nowych technologii, rozwoju nowych specjalności), a także rozwijanie umiejętności interpersonalnych i innych, związanych z danym profilem zawodowym. Liczba uczelni wyższych w kraju wzrosła o 1/3 w stosunku do 2000 roku. Podobna tendencja cechuje województwo dolnośląskie, w którym w 2010 roku funkcjonowało 38 uczelni wyższych.

Reforma szkolnictwa wyższego, w związku z podpisaniem przez Polskę tzw. Deklaracji Bolońskiej, wprowadziła system oparty na trzech stopniach: bakałarz, magister i doktor. Studia I stopnia trwają trzy lata, kończą się obroną pracy dyplomowej i uzyskaniem tytułu licencjata lub inżyniera. Chcąc uzyskać tytuł magistra lub równorzędnym (lekarza, lekarza dentystry, lekarza weterynarii) należy przystąpić do studiów II stopnia (po ukończeniu studiów I stopnia) albo podjąć jednolite studia magisterskie i obronić pracę magisterską. W celu uzyskania stopnia naukowego doktora należy ukończyć czteroletnie studia III stopnia oraz zaliczyć egzaminy doktorskie i obronić rozprawę doktorską.

Kwalifikacje zawodowe i strukturę wykształcenia zasobów pracy obrazuje wskaźnik udziału pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra

lub równorzędnym) w liczbie pracujących ogółem. Pod tym względem dominuje powiat górowski, w którym połowa ludności pracującej posiada wykształcenie wyższe. Wysoki odsetek charakteryzuje również powiat strzeliński (46,1%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowią około 1/3 ludności pracującej we Wrocławiu (34,1%) i powiecie lwóweckim (31,3%).

Najmniejszą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie kamiennogórskim (12,3%). Niski udział charakteryzuje także powiat oleśnicki (15,5%) oraz oławski (17,0%) i jeleniogórski (17,6%).

Najliczniejszą grupę wykonującą pracę zawodową stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny, czyli wiek zdolności do pracy, obejmuje młodzież i osoby dorosłe, które nie osiągnęły jeszcze wieku emerytalnego, tj. mężczyźni w wieku 18-64 lat i kobiety w wieku 18-59 lat.

Najwyższą wartość wskaźnika obrazującego liczbę pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza i równorzędnym) przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym odnotowano we Wrocławiu. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada tu 19 osób pracujących z wykształceniem wyższym. Dostatecznie wysoką wartość uzyskał również powiat polkowicki (14,7). W pozostałych powiatach wskaźnik przyjmował wartości poniżej 10,0; przy czym najniższą osiągnął w powiecie kamiennogórskim (2,8). Niskie wartości dotyczyły również powiatów lubańskiego (3,4), jeleniogórskiego i oleśnickiego (po 3,5), ząbkowickiego (3,6), średzkiego i legnickiego (po 3,7) oraz milickiego 3,9.

Na podstawie obu przedstawionych wskaźników dla każdego powiatu wyznaczono wartość miary cząstkowej, a następnie dokonano podziału powiatów na klasy charakteryzujące się zbliżonym poziomem kwalifikacji siły roboczej (tab.3.2).

Tabela 3.2. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kwalifikacje siły roboczej

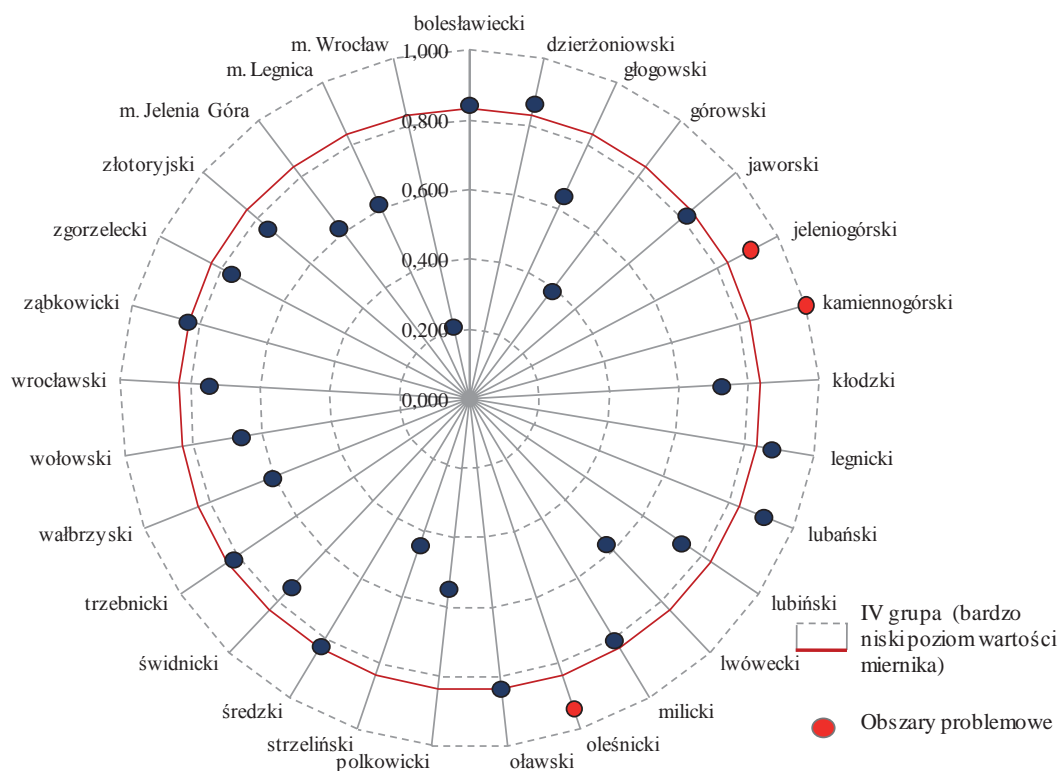
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m.Wrocław	5. lwówecki	12. lubiński	22. ząbkowicki
2. górowski	6. wałbrzyski	13. świdnicki	23. bolesławiecki
3. strzeliński	7. m.JeleniaGóra	14. wrocławski	24. dzierzoniowski
4. polkowicki	8. m.Legnica	15. złotoryjski	25. legnicki
	9. głogowski	16. zgorzelecki	26. lubański
	10. wołowski	17. milicki	27. jeleniogórski
	11. kłodzki	18. trzebnicki	28. oleśnicki
		19. jaworski	29. kamiennogórski
		20. średzki	
		21. oławski	
[0,452; 0,785]	[0,274; 0,452]	[0,166; 0,274]	[0,000; 0,166]

Do pierwszych dwóch grup zakwalifikowana została zaledwie 1/3 powiatów, w tym 3 miasta na prawach powiatu. Do grupy I, w której liderem jest m. Wrocław, należą powiaty cechujące się szczególnie wysokim odsetkiem osób z wykształceniem wyższym w strukturze pracujących. Grupę II tworzą powiaty, cechujące się przeciętnymi wartościami obu rozpatrywanych wskaźników. Należą do nich miasta Jelenia Góra i Legnica.

W grupie III znalazły się powiaty zlokalizowane głównie w podregionie wrocławskim i jeleniogórskim. Cechują się one relatywnie niskimi kwalifikacjami siły roboczej. Najtrudniejsza sytuacja w tym aspekcie charakteryzuje powiaty ostatniej grupy, z których połowa znajduje się w podregionie jeleniogórskim. Rozrzut wartości miernika cząstkowego oraz dystans powiatów do wzorca - zaprezentowano na rys. 3.1.

Rys. 3.1. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – kwalifikacje siły roboczej, z wyróżnieniem obszarów problemowych.

Powiaty województwa dolnośląskiego cechuje silne zróżnicowanie w zakresie kwalifikacji siły roboczej (wartość współczynnika zmienności dla miary cząstkowej wyniosła blisko 63,0%). Większość powiatów osiągnęła wartości miary cząstkowej niższe niż 0,6.

Do obszarów problemowych w aspekcie kwalifikacji siły roboczej zaliczyć można w szczególności powiat **kamiennogórski**, a także powiaty **oleśnicki** i **jeleniogórski**.

Powiat kamiennogórski zajął ostatnie lokaty w zakresie obu rozpatrywanych wskaźników.

Bardzo niskie wartości obu wskaźników opisujących ten aspekt charakteryzowały również powiat oleśnicki. Oba wskaźniki przyjmują relatywnie niski poziom w powiatach jeleniogórskim i lubańskim.

Potencjalnym obszarem wzrostu w aspekcie kwalifikacji siły roboczej są **Wrocław** oraz powiaty **górowski** i **strzeliński**.

We Wrocławiu wystąpiła najwyższa liczba pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra lub równorzędnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym, a także wysoki udział osób z wykształceniem wyższym wśród pracujących. Wrocław należy do największych w Polsce ośrodków uniwersyteckich i naukowych.

Efektywność kształcenia

Ocena lokalnego systemu oświaty powinna obejmować dostęp do edukacji i powszechność nauczania, jakość kształcenia oraz poziom zdobytej wiedzy i umiejętności. Efektywność kształcenia jest zatem pojęciem szerokim, ale jednocześnie trudno mierzalnym. Wśród mierników rzucających pewne światło na ten aspekt można ująć wyniki egzaminów gimnazjalnych i maturalnych.

Egzamin gimnazjalny składa się z trzech części, tj. humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej i językowej. Z każdej części egzaminu można uzyskać maksymalnie 50 punktów. Zróżnicowanie powiatów ze względu na średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych jest niewielkie.

Średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej w powiatach województwa dolnośląskiego oscyływały wokół 22,5 pkt¹. Najlepsze wyniki uzyskiwali uczyący się we Wrocławiu (27,9 pkt.), relatywnie wysokie również uczniowie zdający w Legnicy (24,3 pkt.). Powyżej 23 pkt. uzyskiwali średnio także gimnazjaliści z Jeleniej Góry (23,7 pkt.), powiatów wrocławskiego (23,6 pkt.), oławskiego i lubińskiego (po 23,5 pkt.), oleśnickiego (23,2 pkt.) i bolesławieckiego (23,1 pkt.).

Najmniejszą średnią liczbę punktów odnotowano w powiecie jeleniogórskim i lubańskim (po 21,1 pkt.), a także złotoryjskim (21,2 pkt.). Pułapu 22 punktów nie przekroczyły również powiaty strzeliński (21,4 pkt.), milicki (21,5 pkt.), polkowicki i lwówecki (po 21,6 pkt.), zgorzelecki, jaworski i legnicki (21,8 pkt.) oraz wałbrzyski i kamiennogórski (po 21,9 pkt.).

Bardzo istotnym etapem edukacji jest uzyskanie świadectwa maturalnego, ponieważ stanowi ono przepustkę do aplikowania na studia wyższe.

W 2010 roku zmianie uległa struktura egzaminu maturalnego w porównaniu do lat poprzednich. Aby uzyskać świadectwo dojrzałości, maturzyści musieli zdać egzaminy na poziomie podstawowym z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, języka obcego nowożytnego i matematyki. Zdający, którzy chcieli przystąpić do egzaminów z przedmiotów obowiązkowych na poziomie rozszerzonym, deklarowali je również jako dodatkowo wybrane. Pozostałe przedmioty mogły być zdawane tylko jako przedmioty dodatkowe (na poziomie podstawowym lub rozszerzonym).

Zdawalność matur w powiatach województwa dolnośląskiego była dosyć zróżnicowana. Największy odsetek osób, które nie zdały egzaminu dojrzałości, tj. uzyskały mniej niż 30% maksymalnej liczby punktów, dotyczył uczniów powiatu strzelińskiego (19,0% osób). Jeden na pięciu uczniów nie otrzymał świadectwa dojrzałości. Wysoki odsetek w tym zakresie cechował także powiat polkowicki (18,5%). Ponad 10%-owy udział osób, które nie zaliczyły tego egzaminu, odnotowano również w powiatach jeleniogórskim (12,1%), głogowskim (11,4%) i górowskim (10,7%).

Najwyższą zdawalnością cechowały się powiaty średzki i legnicki, w których niewielki odsetek uczniów nie zaliczył egzaminu maturalnego (odpowiednio 1,7% i 1,9%). Dosyć dobra sytuacja charakteryzowała powiaty trzebnicki i kamiennogórski, gdzie egzaminu nie zdało tylko 2,9% osób, a także powiat ząbkowicki (3,1%).

Biorąc pod uwagę zaprezentowane wskaźniki, dla każdego powiatu określono wartość miary cząstkowej i na jej podstawie wyodrębniono grupy powiatów o podobnej sytuacji w zakresie efektywności kształcenia (tab. 3.3.).

Tabela 3.3. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – efektywność kształcenia

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. m.Wrocław	6. bolesławiecki	16. lubiński	26. górowski
2. m.JeleniaGóra	7. legnicki	17. zgorzelecki	27. jeleniogórski
3. m.Legnica	8. trzebnicki	18. oleśnicki	28. polkowicki
4. średzki	9. kamiennogórski	19. milicki	29. strzeliński
5. ząbkowicki	10. dzierzoniowski	20. wałbrzyski	
	11. wołowski	21. świdnicki	
	12. oławski	22. lubański	
	13. jaworski	23. lwówecki	
	14. wrocławski	24. złotoryjski	
	15. kłodzki	25. głogowski	
[0,562; 0,913]	[0,444; 0,562]	[0,317; 0,444]	[0,027; 0,317]

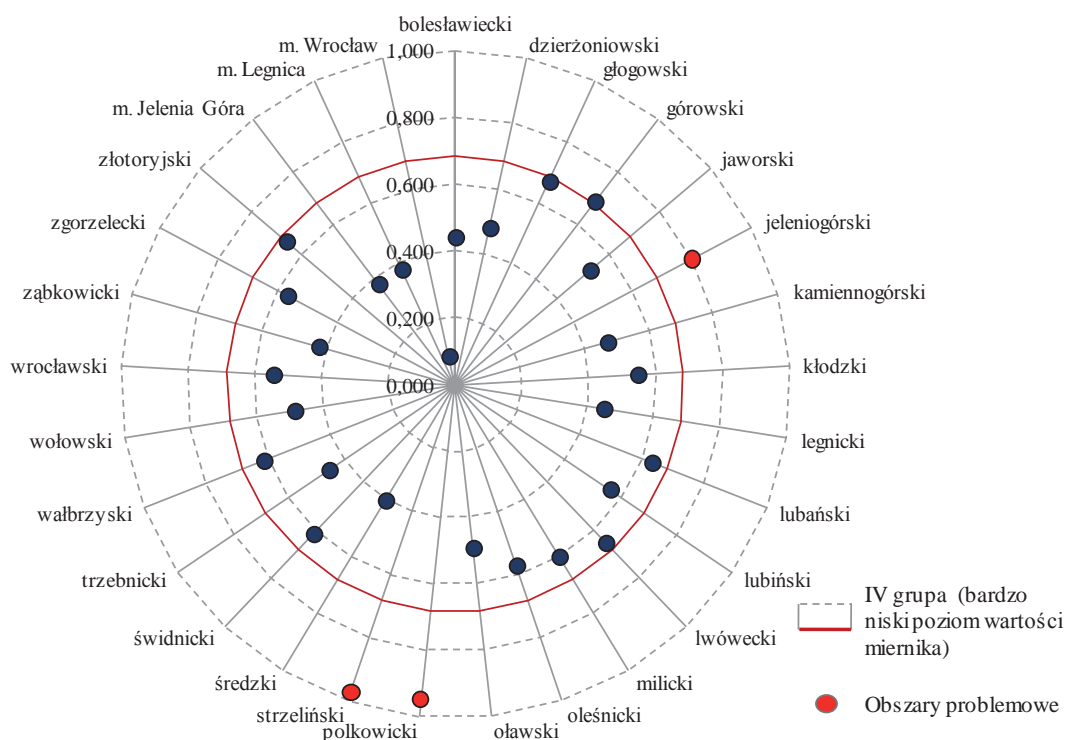
¹ We wszystkich powiatach wyniki osiągnięte przez gimnazjalistów w części matematyczno-przyrodniczej były znacznie niższe od tych uzyskiwanych z części humanistycznej, średnio o około 7 pkt. Największa różnica charakteryzowała powiaty kamiennogórski (8,4 pkt.), jeleniogórski (8,2 pkt.), legnicki (8,1 pkt.) i złotoryjski (8,0 pkt.).

Najwyższa efektywność kształcenia cechowała powiaty grupy I, w szczególności trzy miasta na prawach powiatu (Wrocław, Jelenią Górę i Legnicę). Powiaty grupy II wykazały średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej, a także wysoką zdawalność egzaminu maturalnego.

Powiaty grupy III cechowały się relatywnie niską liczbą punktów uzyskiwanych przez gimnazjalistów i dosyć wysokim odsetkiem uczniów, którzy nie otrzymali świadectwa maturalnego. Powiaty grupy IV stanowią najmniej liczną grupę. Wyróżniły się w szczególności niską zdawalnością egzaminów maturalnych oraz niskim pułapem punktów zdobywanych przez uczniów z egzaminów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej.

Dystans powiatów do wzorca - punkt (1,0) zaprezentowano na rys. 3.2.

Rys. 3.2. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie - efektywność kształcenia, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Powiaty cechują się umiarkowanym zróżnicowaniem w zakresie efektywności kształcenia, znacznie niższym niż w aspekcie obejmującym kwalifikacje siły roboczej (współczynnik zmienności wyniósł 38,2% wobec 62,9%). Od pozostałych wyraźnie odstaje, największe w województwie, miasto Wrocław.

Do obszarów problemowych w aspekcie efektywność kształcenia zaliczyć można w szczególności powiaty: **strzeliński i polkowicki**.

Odnotowano w nich najniższą zdawalność matur, a także jeden z najniższych wyników w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Nienajlepszą sytuacją cechował się również powiat **jeleniogórski**, w którym uczniowie gimnazjów osiągnęli najsłabsze wyniki w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Potencjalnym obszarem wzrostu w aspekcie efektywność kształcenia jest **miasto Wrocław**.

Jest on niekwestionowanym liderem w tym zakresie (szczególnie pod względem wyników z egzaminów gimnazjalnych), a ponadto **Jelenia Góra i Legnica**.

Nauka języków obcych

W warunkach globalizacji, napływu kapitału zagranicznego i otwierania się rynków pracy, szczególnie istotna staje się nauka języków obcych. Znajomość języków otwiera nowe horyzonty poznawcze i towarzyskie, a przede wszystkim zawodowe. Im szybciej rozpocznie się naukę języków obcych, tym szybciej można dostrzec jej efekty. Szczególnie ważna jest edukacja językowa zapewniana w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, w których dzieci i młodzież nabywają podstawowych umiejętności językowych nie tylko w ramach programów obowiązkowych, ale także na zajęciach dodatkowych organizowanych przez szkoły.

Sytuacja w powiatach jest bardzo zróżnicowana w zakresie odsetka dzieci i młodzieży uczącej się języków obcych w szkołach podstawowych i gimnazjach jako przedmiotu dodatkowego. Pod względem kształcenia uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) w zakresie języków wyróżniają się powiaty średzki (31,3%) i jeleniogórski (31,1%). W powiatach tych co 3 uczeń szkoły podstawowej uczy się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego. Jeden na czterech uczniów powiatów kamiennogórskiego, dzierzoniowskiego, złotoryjskiego, wrocławskiego i wołowskiego uczęszcza na zajęcia dodatkowe z języka obcego. Relatywnie wysoką wartość wskaźnika odnotowano również w powiatach milickim (22,8%), kłodzkim (22,2%), lubińskim (21,7%) i świdnickim (20,7%). Bardzo słabo na tle pozostałych wypadł powiat polkowicki (0,4%). Niskimi wartościami wskaźnika cechowały się również powiaty głogowski (1,0%), górowski (3,0%) i Legnica (3,2%).

W szkołach gimnazjalnych sytuacja wyglądała nieco inaczej. Ekstremalnie wysoki odsetek uczniów szkół gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego odnotowano w powiecie oławskim (76,5%). W powiecie tym trzech na czterech uczniów gimnazjów uczęszcza na zajęcia z języka obcego jako przedmiotu dodatkowego. Relatywnie wysokim udziałem cechowały się także powiaty jaworski (45,6%) i świdnicki (43,6%). Co trzeci gimnazjalista w powiatach strzelińskim (37,1%), kłodzkim (35,9%), wołowskim (34,7%), trzebnickim (34,6%), m. Legnicy (32,1%) i wałbrzyskim (30,1%) uczy się w szkole dodatkowo języka obcego.

Z kolei w powiecie górowskim tylko jeden na stu uczniów uczęszcza na takie zajęcia. Bardzo niską wartością wskaźnika charakteryzują się również powiaty oleśnicki (6,2%), bolesławiecki (8,3%) oraz lwówecki (10,1%) i miasto Jelenia Góra (12,5%).

Na podstawie wartości obu rozpatrywanych wskaźników dla każdego powiatu określono wielkość miary cząstkowej, a następnie dokonano podziału powiatów na grupy o podobnej sytuacji w aspekcie nauki języków obcych (tab. 3.4.).

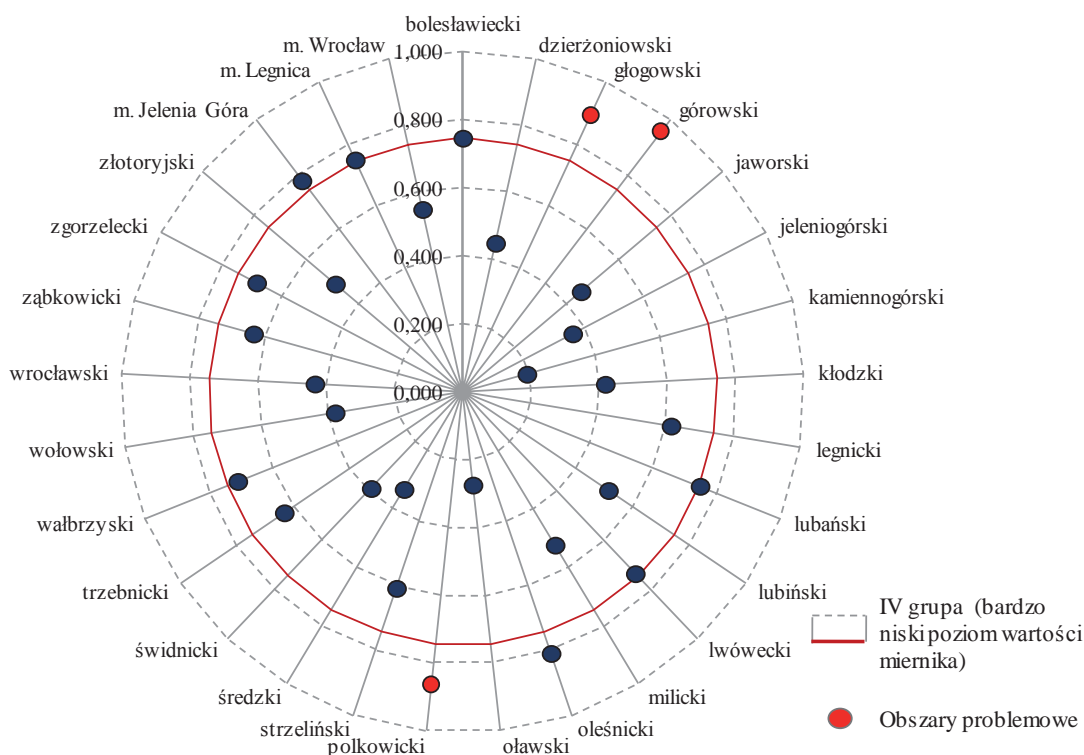
Tabela 3.4. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – nauka języków obcych

I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. kamiennogórski	7. kłodzki	15. strzeliński	22. bolesławiecki
2. oławski	8. wrocławski	16. legnicki	23. lubański
3. średzki	9. dzierzoniowski	17. trzebnicki	24. m. Legnica
4. jeleniogórski	10. jaworski	18. ząbkowicki	25. m. Jelenia Góra
5. wołowski	11. złotoryjski	19. zgorzelecki	26. oleśnicki
6. świdnicki	12. lubiński	20. wałbrzyski	27. polkowicki
	13. milicki	21. lwówecki	28. głogowski
	14. m. Wrocław		29. górowski
(0,588; 0,805]	(0,416; 0,588]	(0,256; 0,416]	[0,041; 0,256]

Do grupy I, najmniejszej liczebnie, należą powiaty o wysokim odsetku dzieci i młodzieży uczęszczających w szkołach na dodatkowe zajęcia z języka obcego. Mniejszym odsetkiem cechują się powiaty grupy II, do których zaliczany jest m.in. Wrocław. W powiatach grupy III na zajęcia dodatkowe z języka obcego uczęszcza zdecydowanie większy odsetek gimnazjalistów niż uczniów szkół podstawowych. Powiaty grupy IV odnotowały jedne z najniższych wartości obu rozpatrywanych wskaźników.

Dystans powiatów do wzorca – punkt (0, 1) obrazuje rys. 3.3.

Rys. 3.3. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – nauka języków obcych, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Sytuacja powiatów w zakresie nauki języków obcych jest umiarkowanie zróżnicowana. Od pozostałych nieco odbiegają powiat kamiennogórski i górowski. Należy jednak zauważyć, powiat kamiennogórski dzieli dosyć duży dystans w stosunku do wzorca.

Obszarem problemowym w aspekcie nauka języków obcych jest w szczególności powiat **górowski**. Charakteryzuje się on najniższym odsetkiem gimnazjalistów i bardzo niskim odsetkiem uczniów szkół podstawowych uczęszczających na zajęcia dodatkowe z języka obcego.

Wśród pozostałych powiatów jako obszary problemowe można wymienić **głogowski** i **polkowicki**. W powiatach tych niewielki odsetek uczniów szkół podstawowych uczy się dodatkowo języka obcego.

Potencjalnym obszarem wzrostu w aspekcie nauka języków obcych jest powiat **kamiennogórski**, **oławski** i **średzki**. Powiat kamiennogórski zajął 2. pozycję w zakresie odsetka uczniów uczących się dodatkowo języka obcego w gimnazjach i 3. lokatę w zakresie szkół podstawowych. W powiecie oławskim odnotowano najwyższy odsetek w szkołach gimnazjalnych, a powiecie średzkim w szkołach podstawowych.

Mimo, że dzieli go dość znaczny dystans do wzorca wyróżnił się on 2. pozycją w zakresie odsetka uczniów uczących się dodatkowo języka obcego w szkołach gimnazjalnych i 3. lokatą w zakresie szkół podstawowych.

Kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie

Jak podkreślono w Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007-2015, czynnikiem nabierającym współcześnie coraz większego znaczenia dla rozwoju społeczno-gospodarczego jest kapitał społeczny. Jednym z przejawów tworzenia się takiego kapitału jest zaangażowanie obywateli w pracę stowarzyszeń i organizacji społecznych. Istotna jest także świadomość ludności o możliwości współdecydowania w ważnych dla społeczeństwa sprawach (gospodarczych, społecznych i politycznych). Społeczeństwo obywatelskie

charakteryzuje się bowiem aktywnością w życiu społecznym i zdolnością do samoorganizacji oraz określania i osiągnięcia wyznaczonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej.

Jako miernik charakteryzujący aktywność społeczno-gospodarczą przyjęto wskaźnik liczby zarejestrowanych w rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wskaźnik osiągnął najwyższą wartość we Wrocławiu (39,1). Relatywnie wysokie wartości wskaźnika odnotowano również w m. Jelenia Góra (38,2) i w powiatach złotoryjskim (32,6), jeleniogórskim (32,4) i polkowickim (30,0). Wskaźnik przyjął relatywnie niskie wartości w powiatach oławskim (17,4) i oleśnickim (18,1) oraz górowskim (19,3) i bolesławieckim (19,4). Dostyc niskie wartości cechowały również powiaty świdnicki (22,1), glogowski (22,2) i dzierzoniowski (22,8).

Organizacją społeczności lokalnej, utworzoną w celu realizacji zadań publicznych, wynikających ze zbiorowych potrzeb wspólnoty (pod określonym ustawowo nadzorem administracji rządowej) jest samorząd terytorialny. Swoje zadania wykonuje on za pośrednictwem organów samorządu terytorialnego. Raz na 4 lata, w drodze demokratycznych wyborów, społeczność lokalna wybiera swoich przedstawicieli w jednostkach samorządowych.

Najwyższą frekwencją w wyborach samorządowych w 2010 roku może poszczycić się powiat polkowicki (53,0%), relatywnie wysoką również zgorzelecki (52,3%). W wyborach uczestniczyła ponad połowa uprawnionych do tego mieszkańców powiatów kamiennogórskiego (51,6%), trzebnickiego (51,5%), wołowskiego (51,0%), górowskiego (50,9%), ząbkowickiego (50,2%) i milickiego (50,1%).

Znacznie mniejszym zaangażowaniem obywateli charakteryzowały się miasta na prawach powiatu: Legnica (38,4%), Wrocław (39,4%) i Jelenia Góra (40,0%). Relatywnie niskie wartości wskaźnika uzyskały też powiaty wałbrzyski (41,9%) i dzierzoniowski (42,0%). W powiatach tych tylko 4 na 10 osób uprawnionych do głosowania uczestniczyło w wyborach samorządowych.

Wartości obu rozpatrywanych wskaźników posłużyły do wyznaczenia dla każdego powiatu wartości miary cząstkowej, na podstawie której dokonano podziału powiatów na grupy o podobnej sytuacji w zakresie kapitału społecznego (tab. 3.5.).

Tabela 3.5. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie

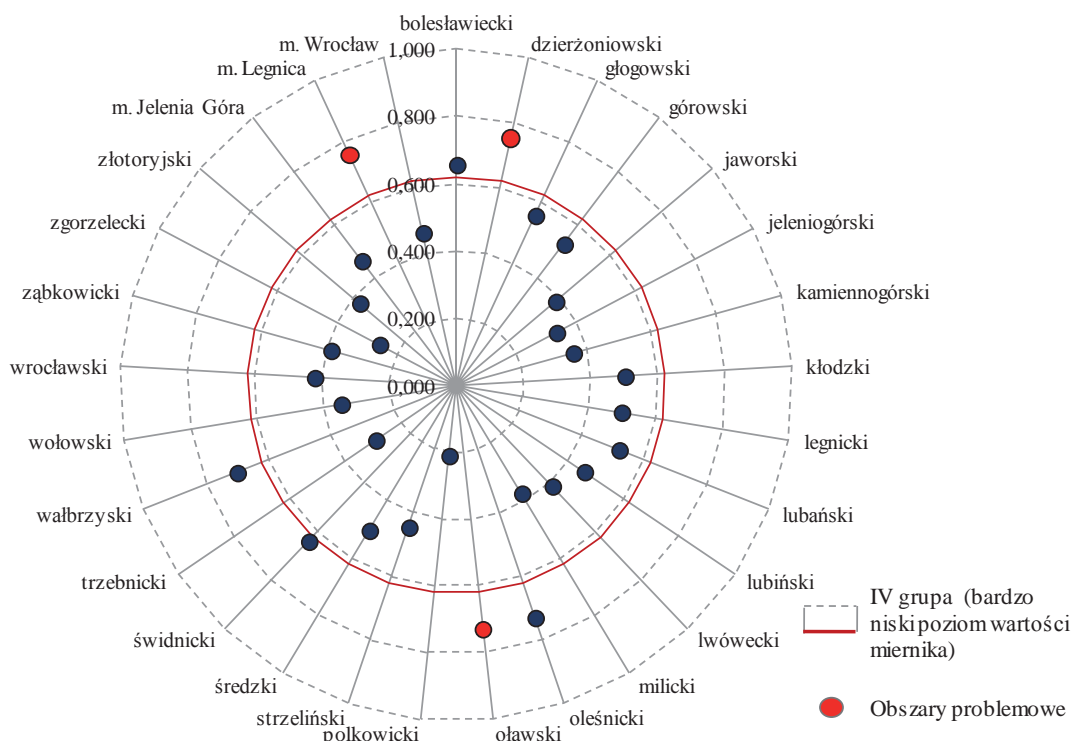
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. polkowicki	8. złotoryjski	17. legnicki	23. świdnicki
2. zgorzelecki	9. jaworski	18. kłodzki	24. bolesławiecki
3. trzebnicki	10. ząbkowicki	19. średzki	25. wałbrzyski
4. jeleniogórski	11. lwówecki	20. lubański	26. oleśnicki
5. wołowski	12. wrocławski	21. górowski	27. oławski
6. kamiennogórski	13. strzeliński	22. glogowski	28. dzierzoniowski
7. milicki	14. lubiński		29. m. Legnica
	15. m. Wrocław		
	16. m. JeleniaGóra		
[0,625; 0,789]	[0,515; 0,625]	[0,379; 0,515]	[0,247; 0,379]

Do pierwszych dwóch grup zaliczone zostały w szczególności powiaty podregionu jeleniogórskiego i wrocławskiego, w tym dwa miasta powiatowe. Powiaty grupy I cechowały się wysoką frekwencją wyborczą oraz średnią liczbą zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Grupa II skupia 1/3 powiatów, w których odnotowano dostyc niską frekwencję wyborczą, ale przeciętną wartość wskaźnika obrazującego skalę występowania organizacji pozarządowych.

Grupa III cechuje się przeciętnym zaangażowaniem obywateli w wybory samorządowe oraz dostyc niskim wskaźnikiem w zakresie funkcjonowania organizacji pozarządowych. W ostatniej grupie (IV) oba rozpatrywane wskaźniki osiągają relatywnie niskie wartości.

Powiaty charakteryzowały się umiarkowanym zróżnicowaniem w zakresie kapitału społecznego. Dystans powiatów w stosunku do wzorca ilustruje rys. 3.4.

Rys. 3.4. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Za obszary problemowe w aspekcie kapitał społeczny– społeczeństwo obywatelskie można uznać w szczególności miasto **Legnicę** i powiat **dzierżoniowski**, a także powiat **oławski**.

Legnica wyróżniła się najniższą frekwencją wyborczą. Powiat dzierżoniowski wypadł słabo zarówno pod względem udziału społeczności w wyborach samorządowych, jak i działalności organizacji społecznych. Powiat oławski cechowała najmniejsza liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Potencjalne obszary wzrostu w aspekcie kapitał społeczny – społeczeństwo obywatelskie stanowią powiaty: w szczególności **polkowicki**, a także **zgorzelecki** i **trzebnicki**.

Powiat polkowicki wyróżnił się najwyższą lokatą w zakresie frekwencji w wyborach samorządowych, a także dosyć dużą wartością wskaźnika obrazującego funkcjonowanie organizacji pozarządowych, natomiast powiaty zgorzelecki i trzebnicki – wysoką frekwencją i średnim wskaźnikiem obrazującym liczbę organizacji pozarządowych.

Kondycja zdrowotna społeczeństwa

Zależność między poziomem zdrowia a wzrostem gospodarczym jest relacją o charakterze dwustronnym. Z jednej strony zdrowie jest ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, z drugiej zaś wzrost gospodarczy wywiera znaczący, dodatni wpływ na poziom zdrowotności społeczeństwa. Wzrost gospodarczy ma charakter przede wszystkim endogeniczny i zależy w głównej mierze od dwóch czynników: innowacji oraz kapitału ludzkiego.

Stan zdrowia ludności wpływa na jakość i wielkość kapitału ludzkiego, dlatego jest istotnym czynnikiem oddziałującym na wzrost gospodarczy. Zdrowie warunkuje możliwość osobistego rozwoju i zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego. Wraz z edukacją stanowi podstawę kapitału ludzkiego, decydującego o ekonomicznej produktywności ludności. Jest także czynnikiem determinującym wysoką wydajność pracy, efektywne uczenie się oraz rozwój fizyczny, emocjonalny i intelektualny czło-

wieka. Tym samym wpływa na wzrost aktywności społeczeństwa w wielu wymiarach: gospodarczym, społecznym, zawodowym itp. Pozytywnie wpływa na rozwój gospodarczy, poprzez poprawę jakości świadczonych usług oraz wzrost wydajności zatrudnionych w skali całej gospodarki².

Stan zdrowotny młodego pokolenia obrazuje wskaźnik liczby chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ przypadających na 1000 dzieci i młodzieży. Wskaźnik przyjmuje w powiatach wartości z zakresu [108,4; 325,7]. Najzdrowsza młodzież i dzieci charakteryzuje powiat górowski (108,4), relatywnie dobra sytuacja dotyczy również powiatów średzkiego (126,4), wołowskiego (129,3) i głogowskiego (129,4). Wskaźnik osiągnął nieco wyższe wartości w powiatach: wrocławskim (140,2), legnickim (142,2), lwóweckim (156,4) i polkowickim (159,6). Około trzykrotnie większą wartość wskaźnika, w porównaniu do powiatu górowskiego, odnotowano w powiatach lubińskim (325,7) i jaworskim (320,4). Bardzo wysokie wartości dotyczyły także Legnicy (306,4), nieco niższe powiatów strzelińskiego (284,7), milickiego (281,1) i oleśnickiego (278,9).

Jednym ze wskaźników opisujących stan zdrowia kobiet w wieku rozrodczym i jakość służby zdrowia jest współczynnik umieralności okołoporodowej. Wyraża on liczbę urodzeń martwych i zgonów niemowląt w wieku do 6 dni przypadającą na 1000 urodzeń żywych i martwych. Powiaty wykazują umiarkowane zróżnicowanie w tym zakresie. Najkorzystniejszą sytuacją cechuje się powiat kamiennogórski, który uzyskał wartość współczynnika na poziomie 2,2. Dobre wyniki osiągnęły również powiaty kłodzki (3,3) i jeleniogórski (3,5). Wartości nie przekraczające 5,0 uzyskały powiaty: złotoryjski (4,0), bolesławiecki (4,3), zgorzelecki (4,4), milicki (4,6) i głogowski (4,7). Najwyższe wartości współczynnika umieralności okołoporodowej uzyskały powiaty lwówecki (13,9) i oławski (13,1). Wysokie wartości charakteryzowały również powiaty jaworski (12,7) i średzki (10,8).

Narastający problem zdrowotny i ekonomiczny społeczeństwa polskiego stanowią choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe. Skalą umieralności z powodu chorób nowotworowych obrazuje wskaźnik liczby zgonów, których przyczyną były nowotwory w przeliczeniu na 100 tys. ludności. Najniższą wartość wskaźnika uzyskał powiat wrocławski (203,4), relatywnie niskie wartości obserwowano również w powiatach lwóweckim (214,6) i głogowskim (217,9). Najwyższą umieralnością cechuje się Jelenia Góra, w której na 100 tys. ludności przypada 329 zgonów z powodu nowotworu. Wysokie wartości uzyskały również powiaty wałbrzyski (320,8) i złotoryjski (301,8).

Z kolei w przypadku chorób układu krążenia, najwyższą umieralność, wyrażoną jako liczba zgonów, których przyczyną były choroby układu krążenia na 100 tys. ludności, cechuje się powiat lubański (682,4). Poziom wskaźnika przekraczający wartość 600,0 odnotowano również w powiatach dzierzoniowskim (651,9), strzelińskim (643,3), lwóweckim (633,4) i górowskim (625,9). Znacznie niższe wartości wskaźnika (nie przekraczające 300,0) cechowały powiaty lubiński (317,5), głogowski (359,7) i polkowicki (365,5).

Ogólne tendencje w zakresie umieralności z powodu chorób cywilizacyjnych obrazuje miernik wyrażający różnicę wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów i chorób układu krążenia w roku badanym i roku poprzednim. W tym przypadku wyróżnia się powiat wołowski, w którym wystąpiła największa zmiana na korzyść (spadek o 98,8). Relatywnie niskie wartości uzyskały także powiaty legnicki (spadek o 63,1) i świdnicki (spadek o 61,3). Za niepokojącą można uznać sytuację powiatu górowskiego, w którym w 2009 roku umieralność wzrosła o 224,8 w stosunku do 2008 roku. Znaczny wzrost odnotowały powiaty złotoryjski (wzrost o 174,3) i jaworski (wzrost o 123,6).

Zestaw omówionych wskaźników posłużył do wyznaczenia wartości miary cząstkowej oraz grup powiatów o zbliżonej kondycji zdrowotnej społeczności lokalnej (tab. 3.6.).

Grupa I skupia przede wszystkim powiaty położone w północnej części województwa. Należy zauważyć, że zalicza się tutaj również powiat zgorzelecki, który został określony obszarem problemowym w zakresie środowiska naturalnego. Stan zdrowia dzieci i młodzieży tych powiatów jest dosyć dobry, a umieralność okołoporodowa oraz z powodu nowotworów i chorób układu krążenia jest dosyć niska.

² Artykuł pod tytułem *Wpływ zdrowia na kształtowanie się społecznego dobrobytu*, Portal ekonomiczny Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie *Gospodarka i administracja publiczna*, http://www.e-gap.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=17&PHPSESSID=83b8ab14617e9da93540931b210bc1c6.

Tabela 3.6. Powiaty i ich lokaty według poziomu wartości miernika w aspekcie – kondycja zdrowotna społeczeństwa

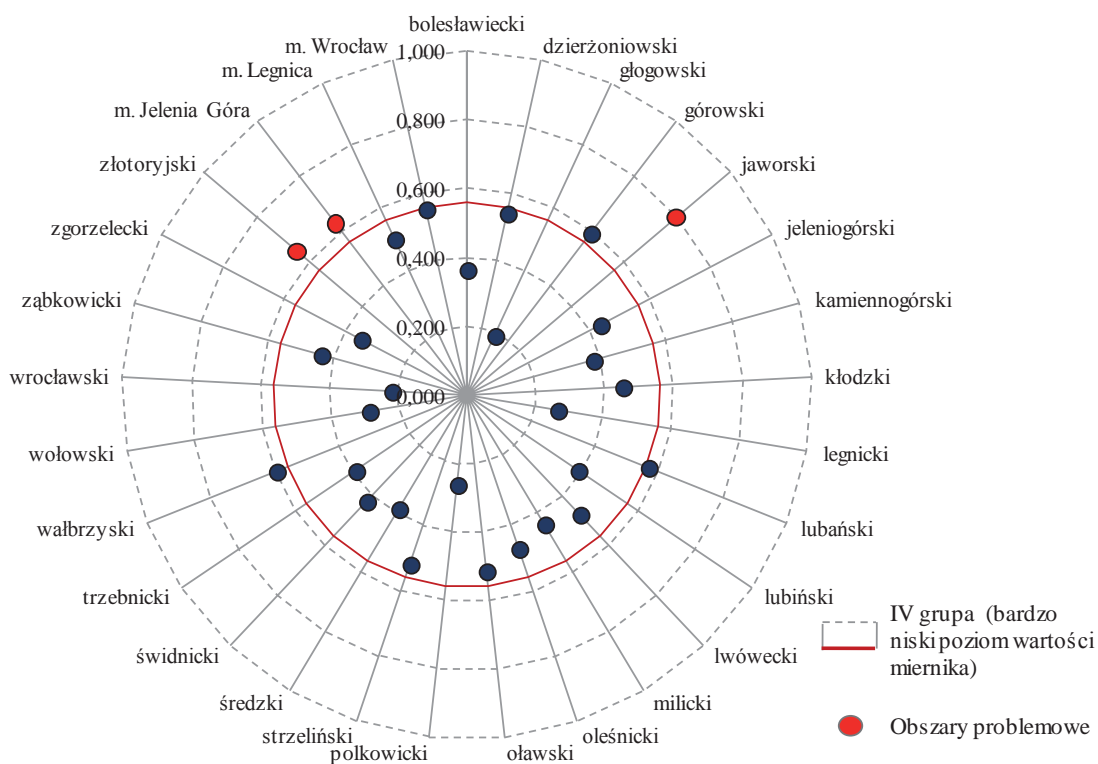
I grupa wysoki poziom	II grupa średni poziom	III grupa niski poziom	IV grupa bardzo niski poziom
1. głogowski	7. bolesławiecki	16. kłodzki	24. lubański
2. wrocławski	8. kamiennogórski	17. oleśnicki	25. górowski
3. polkowicki	9. średzki	18. lwówecki	26. wałbrzyski
4. legnicki	10. lubiński	19. m. Legnica	27. m. JeleniaGóra
5. wołowski	11. trzebnicki	20. oławski	28. złotoryjski
6. zgorzelecki	12. świdnicki	21. strzeliński	29. jaworski
	13. milicki	22. dzierzoniowski	
	14. jeleniogórski	23. m.Wrocław	
	15. ząbkowicki		
[0,652; 0,808]	[0,549; 0,652]	[0,439; 0,549]	[0,204; 0,439]

Do grupy II zakwalifikowały się powiaty o umiarkowanym stanie zdrowia ludzi młodych oraz poziomie umieralności. Powiaty grupy III cechuje nieco wyższa umieralność niż w grupie drugiej oraz dosyć słaby stan zdrowia dzieci i młodzieży. Należą tutaj dwa najbardziej zurbanizowane miasta województwa dolnośląskiego Legnica i Wrocław. Ostatnia grupa (IV) powiatów cechuje się relatywnie wysoką umieralnością oraz niekorzystnymi tendencjami w tym zakresie (porównując do roku poprzedniego) i umiarkowanym stanem zdrowia dzieci i młodzieży. Należą do niej przede wszystkim powiaty zlokalizowane w podregionie jeleniogórskim, z Jelenią Górą włącznie.

Wartość miary cząstkowej, obrazującej sytuację pod względem kondycji zdrowotnej społeczności lokalnej, jest na umiarkowanym poziomie – w większości powiatów zawiera się w przedziale [0,35; 0,65] i trudno jednocześnie określić czy jest on bardzo dobry czy bardzo zły.

Wysoką wartość miary syntetycznej, choć dosyć odległą od wartości wzorcowej (oscylującą wokół 0,80) otrzymały powiaty głogowski i wrocławski. Od pozostałych wyraźnie odstaje powiat jaworski, dla którego wartość miary cząstkowej była najniższa i wyniosła 0,20.

Rys. 7.5. Dystans powiatów do jednostki wzorcowej (o wartości miernika równej 1) w aspekcie – kondycja zdrowia społeczeństwa, z wyróżnieniem obszarów problemowych

Jako obszar problemowy w aspekcie kondycja zdrowotna społeczeństwa można wskazać powiaty: **jaworski, złotoryjski i Jelenia Góra**.

Ostatni w rankingu powiat jaworski uzyskał niskie lokaty w zakresie stanu zdrowia dzieci i młodzieży, umieralności okołoporodowej oraz z powodu chorób nowotworowych. Cechuje się także niekorzystną, wzrostową tendencją w zakresie umieralności z powodu chorób układu krążenia i nowotworowych.

Potencjalnym obszarami wzrostu w aspekcie kondycja zdrowotna społeczeństwa są powiaty: **głogowski, wrocławski i polkowicki**.

Powiat głogowski nie uzyskał co prawda pierwszej lokaty w żadnym z rozpatrywanych aspektów, ale na tle pozostałych powiatów wyróżnia się relatywnie dobrym stanem zdrowia dzieci i młodzieży oraz niską umieralnością okołoporodową i z powodu chorób cywilizacyjnych takich jak nowotwory (3. lokata) i choroby układu krążenia (2. lokata).

Powiat wrocławski wykazał się najmniejszą umieralnością z powodu nowotworów oraz relatywnie niską z powodu chorób układu krążenia (4. lokata) i korzystnymi tendencjami w tym zakresie, a także dosyć dobrą sytuacją zdrowotną wśród dzieci i młodzieży, natomiast powiat polkowicki charakteryzował się średnimi wartościami wszystkich badanych wskaźników dotyczących aspektu.

Zróznicowanie powiatów pod względem wartości syntetycznego miernika rozwoju w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego.

Na podstawie wartości wskaźników opisujących zasoby kapitału intelektualnego i społecznego oraz ustalonego poziomu ważności każdego wskaźnika i aspektu, dla każdego powiatu obliczono wartość miary syntetycznej. Wśród powiatów nie można wskazać wyraźnego lidera, który osiągnął wysokie pozycje w zakresie wszystkich rozpatrywanych aspektów. Sytuacja powiatów zajmujących wysokie (lub niskie) lokaty w rankingu nie jest wyrównana i do ich atutów (lub barier) zaliczyć można tylko wybrane aspekty. Na przykład powiat kamiennogórski, który figuruje na 4. pozycji w rankingu ogólnym, zajął ostatnią lokatę pod względem kwalifikacji siły roboczej. Z kolei powiat polkowicki znajdujący się na 14. miejscu wykazał się wieloma przewagami, ale i wieloma barierami. Uzyskał najwyższą lokatę w zakresie kapitału społecznego, a także wysoką pozycję w zakresie stanu zdrowia ludności (3. lokata) i kwalifikacji siły roboczej (4. lokata), zajął natomiast bardzo niskie pozycje pod względem efektywności kształcenia (28. lokata) i nauki języków obcych (27. lokata).

Mimo, że powiaty cechowało dosyć duże zróznicowanie w większości aspektów (np. kwalifikacji siły roboczej i nauki języków obcych oraz efektywności kształcenia), to miernik syntetyczny przyjął wartości z przedziału [0,3; 0,6], a zmienność była niewielka (15,4%).

W grupie I znalazły się dwa powiaty podregionu wrocławskiego oraz m. Wrocław. Sytuacja powiatów w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego jest relatywnie dobra, pod względem efektywności kształcenia i nauki języków obcych oraz stanu zdrowia ludności, a we Wrocławiu szczególnie dobra pod względem kwalifikacji siły roboczej. Do grupy II trafiły powiaty, które wyróżniają się pod względem kapitału społecznego i kondycji zdrowotnej ludności, ale słabo wypadły w zakresie kwalifikacji siły roboczej.

III grupa obejmuje głównie powiaty zlokalizowane w południowo zachodniej części województwa, w szczególności zaliczane do podregionu jeleniogórskiego (w tym m. Jelenia Góra) i legnicko-głogowskiego (w tym m. Legnica). Cechują się one dosyć dobrymi kwalifikacjami siły roboczej, ale relatywnie niską efektywnością kształcenia i stanem zdrowia społeczności lokalnych.

Ostania grupa (IV) wypadła niekorzystnie w szczególności pod względem kapitału społecznego oraz nauki języków obcych. Stan zdrowia ludności jest zbliżony do powiatów grupy trzeciej, a poziom kwalifikacji siły roboczej jest podobny jak w grupie drugiej.

Obszarem problemowym w zakresie środowiska naturalnego można określić powiat **oleśnicki** oraz **lubański** i **wałbrzyski**.

Do słabych punktów powiatów można zaliczyć:

- ✓ niskie kwalifikacje siły roboczej (z wyjątkiem powiatu wałbrzyskiego),
- ✓ mało powszechną naukę języków obcych w szkołach, głównie gimnazjalnych,
- ✓ bardzo małą liczbę zarejestrowanych fundacji stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców,
- ✓ nienajlepszą kondycję zdrowotną ludności, w szczególności w zakresie relatywnie słabego stanu zdrowia dzieci i młodzieży oraz wysokiej umieralności z powodu chorób układu krążenia.

Potencjalnym obszarem wzrostu w zakresie środowiska naturalnego jest powiat: **m. Wrocław**.

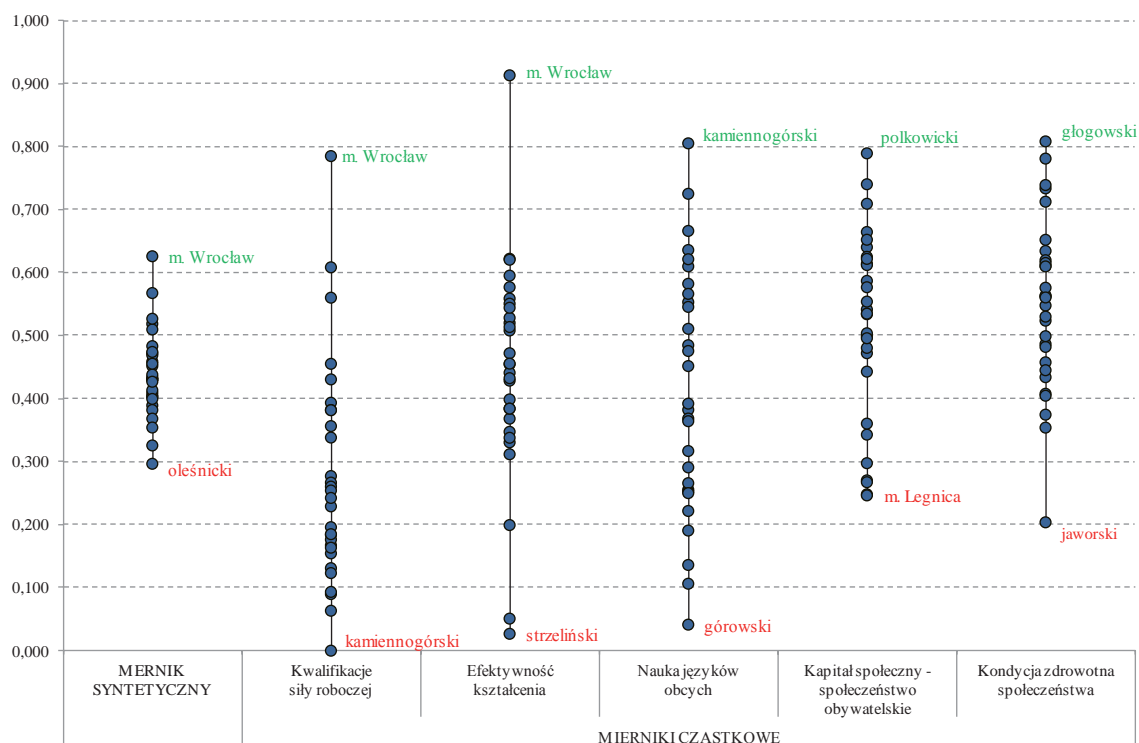
Od wzorca dzieli go bardzo duża odległość ale zajął 1. lokatę w rankingu powiatów.

Uzyskał on najwyższe lokaty w zakresie:

- ✓ kwalifikacji siły roboczej, gdzie wykazał się największą liczbą pracujących z wykształceniem wyższym (ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra lub równorzędnym) w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym. Około 1/3 pracujących we Wrocławiu to osoby z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza i równorzędnym,
- ✓ efektywności kształcenia - młodzież tego powiatu uzyskała najwyższe wyniki z egzaminów gimnazjalnych, dotyczyło to zarówno części matematyczno-przyrodniczej, jak i humanistycznej. Wrocław należy do grupy powiatów o najwyższej zdawalności egzaminów maturalnych.
- ✓ liczby zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

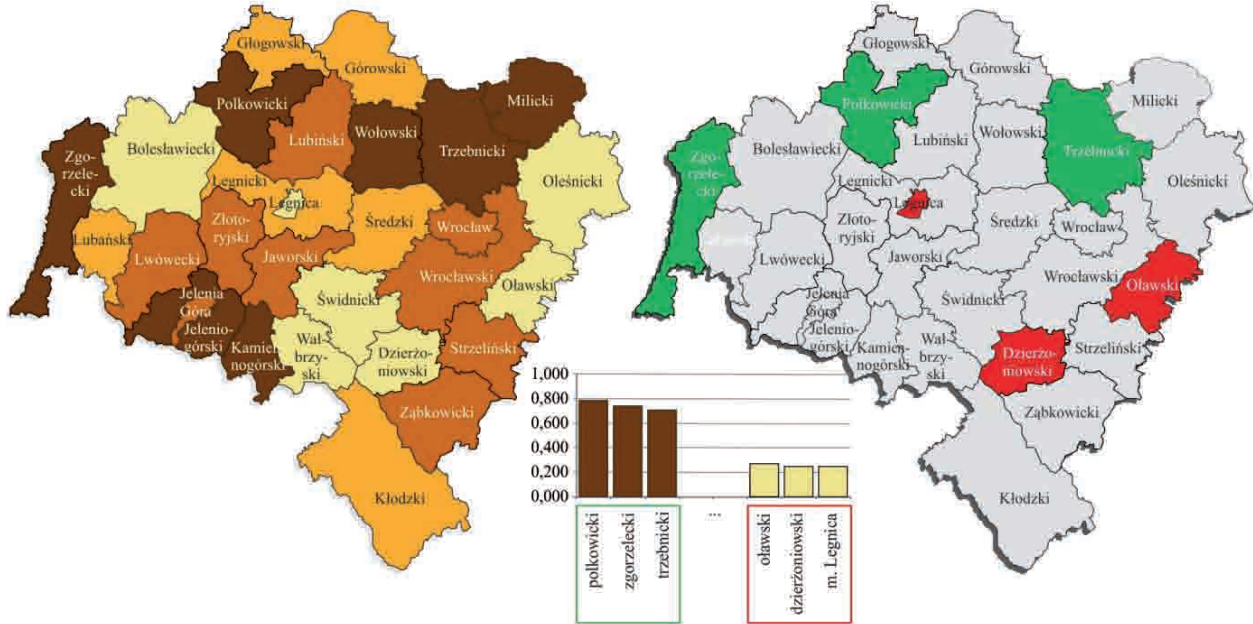
Ponadto, zgodnie z przyjętą metodologią do obszarów wzrostu zaliczyć można również powiaty: **wołowski** i **wrocławski**, przede wszystkim z uwagi na dobrą kondycję zdrowotną i naukę języków obcych.

Rys. 3.6. Rozrzut wartości miernika syntetycznego oraz miar cząstkowych w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego

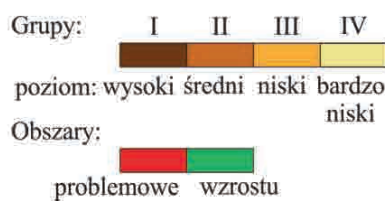
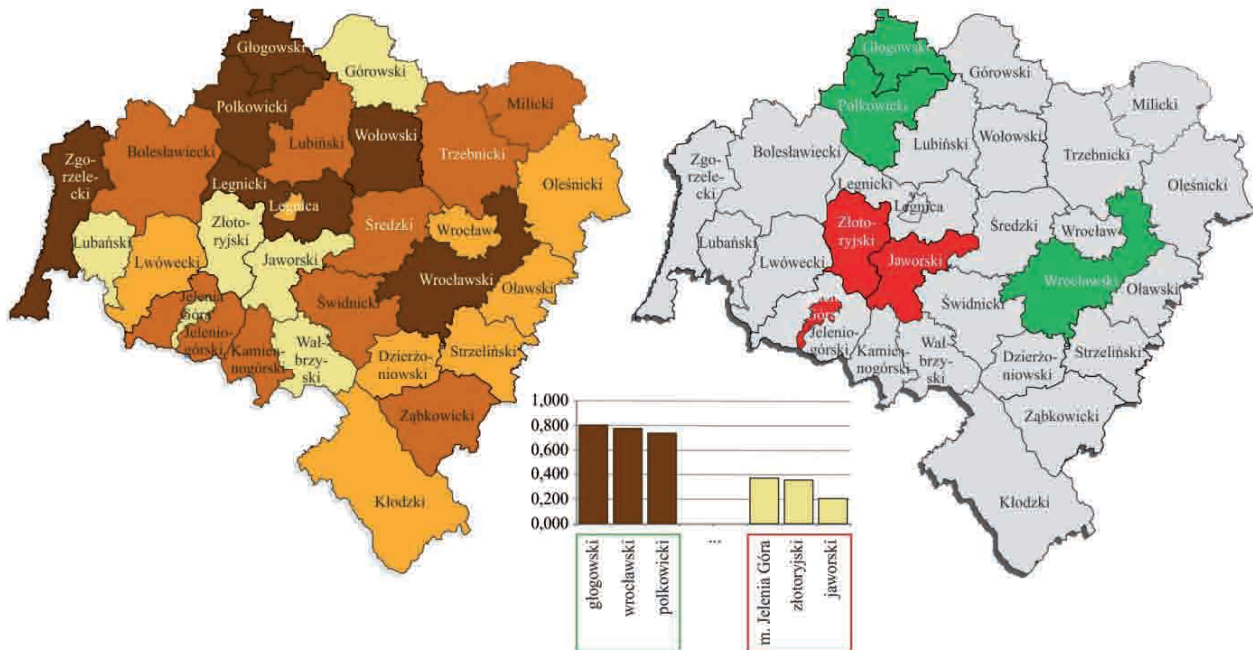

Rys. 3.7. Powiaty według grup poziomu wartości cząstkowych mierników w wybranych aspektach kapitału intelektualnego i społecznego

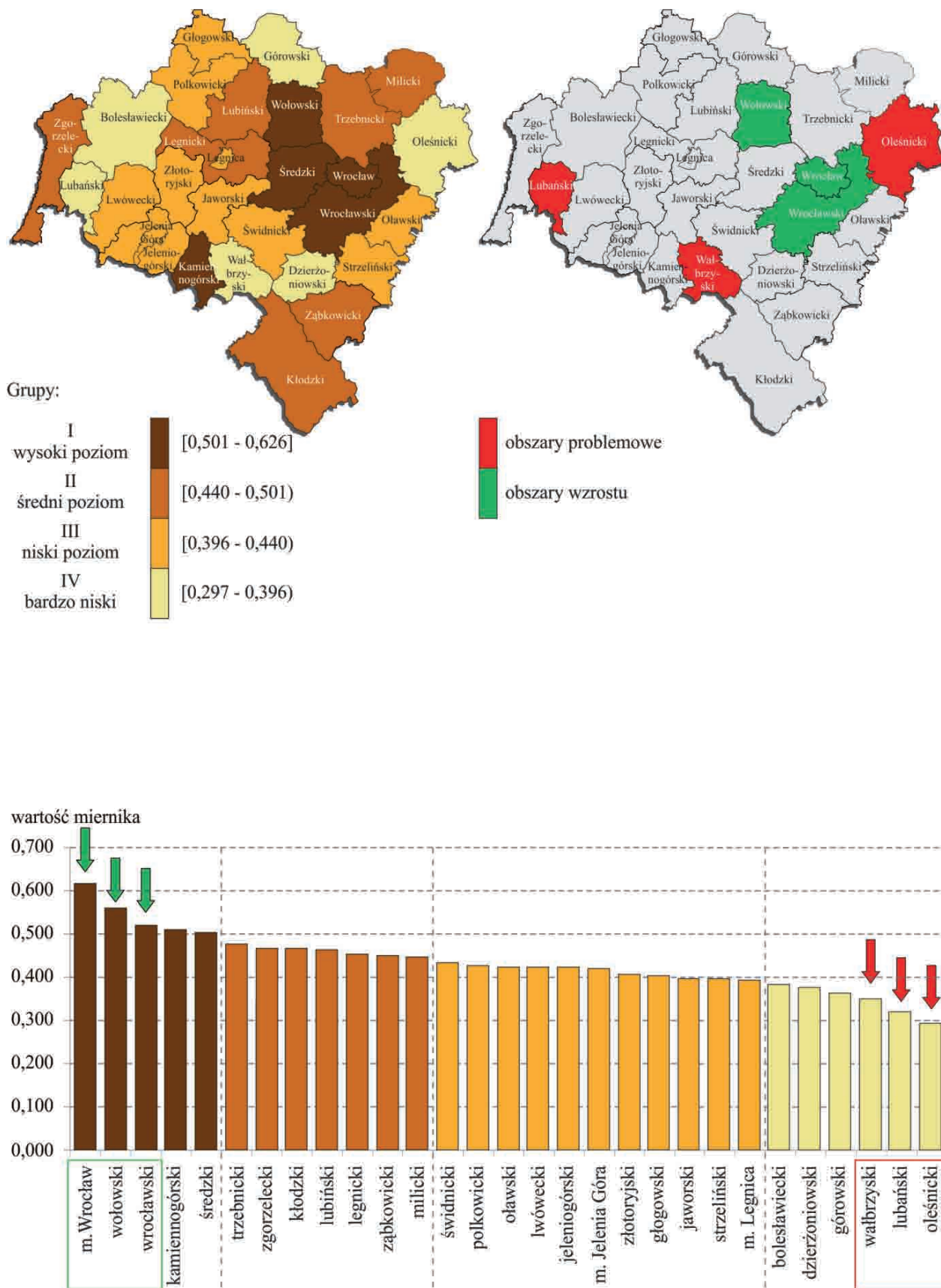
Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie

Kondycja zdrowotna

Rys. 3.8. Powiaty według grup poziomu wartości miernika syntetycznego w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego, z wyróżnieniem obszarów problemowych i obszarów wzrostu

Tabl. 3.7. Powiaty uporządkowane według miernika syntetycznego w zakresie kapitału intelektualnego i społecznego

POWIATY	MERNIK SYNTETYCZNY						MERNIKI CZĄSTKOWE							
	wartość miernika		lokata		kwalifikacyjnej roboczej		efektywności kształcenia		nauka języków obcych		kapitał społeczny - społeczność obywatelskie		kondycja zdrowotna społeczeństwa	
	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata	wartość miernika	lokata
m. Wrocław	0,626	1	0,785	1	0,913	1	0,452	14	0,535	15	0,445	23		
Wrocławski	0,568	2	0,338	10	0,514	11	0,621	5	0,652	5	0,713	5		
Wrocławski	0,527	3	0,254	14	0,456	14	0,566	8	0,577	12	0,781	2		
Kamiennogórski	0,519	4	0,000	29	0,528	9	0,805	1	0,641	6	0,620	8		
Średzki	0,510	5	0,176	20	0,595	4	0,666	3	0,496	19	0,615	9		
Trzebnicki	0,483	6	0,185	18	0,544	8	0,369	17	0,709	3	0,610	11		
Zgorzelecki	0,474	7	0,229	16	0,433	17	0,317	19	0,740	2	0,652	6		
Kłodzki	0,472	8	0,277	11	0,455	15	0,582	7	0,499	18	0,548	16		
Lubiński	0,469	9	0,267	12	0,441	16	0,485	12	0,542	14	0,611	10		
Legnicki	0,459	10	0,123	25	0,551	7	0,382	16	0,504	17	0,734	4		
Ząbkowicki	0,456	11	0,164	22	0,577	5	0,364	18	0,612	10	0,561	15		
Milicki	0,452	12	0,196	17	0,399	19	0,476	13	0,625	7	0,564	13		
Świdnicki	0,438	13	0,260	13	0,384	21	0,610	6	0,360	23	0,576	12		
Polkowicki	0,434	14	0,455	4	0,051	28	0,136	27	0,789	1	0,739	3		
Olawski	0,431	15	0,167	21	0,508	12	0,725	2	0,267	27	0,487	20		
Lwówecki	0,431	16	0,431	5	0,347	23	0,266	21	0,587	11	0,524	18		
Jeleniogórski	0,430	17	0,090	27	0,199	27	0,636	4	0,665	4	0,562	14		
m. Jelenia góra	0,427	18	0,382	7	0,622	2	0,222	25	0,534	16	0,375	27		
Złotoryjski	0,413	19	0,243	15	0,338	24	0,511	11	0,622	8	0,354	28		
Głogowski	0,409	20	0,356	9	0,331	25	0,106	28	0,443	22	0,808	1		
Jaworski	0,404	21	0,184	19	0,472	13	0,546	10	0,614	9	0,204	29		
Strzeziński	0,403	22	0,560	3	0,027	29	0,392	15	0,554	13	0,482	21		
m. Legnica	0,400	23	0,382	8	0,621	3	0,250	24	0,247	29	0,499	19		
Bolesławiecki	0,389	24	0,154	23	0,559	6	0,256	22	0,343	24	0,635	7		
Dzierżoniowski	0,382	25	0,131	24	0,520	10	0,553	9	0,248	28	0,458	22		
Górowski	0,368	26	0,609	2	0,312	26	0,041	29	0,472	21	0,408	25		
Wałbrzyski	0,354	27	0,394	6	0,384	20	0,291	20	0,298	25	0,405	26		
Lubański	0,326	28	0,093	26	0,368	22	0,252	23	0,481	20	0,434	24		
Oleśnicki	0,297	29	0,063	28	0,429	18	0,191	26	0,270	26	0,530	17		

Podstawowe parametry statystyczne:

MAX	0,626	29	0,785	29	0,913	29	0,805	29	0,789	29	0,808	29
MIN	0,297	1	0,000	1	0,027	1	0,041	1	0,247	1	0,204	1
zmiennosc w %	15,4	x	62,9	x	38,2	x	46,4	x	29,1	x	24,5	x

Tabela 3.8. Kapitał intelektualny i społeczny – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Kwalifikacje siły roboczej		Efektywność kształcenia (na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej)		Nauka języków obcych	
	odsetek liczby pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym (w %)	liczba pracujących z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza; w pkt.)	zdawalność matur w liceach ogólnokształcących – udział uczniów, którzy nie zdali egzaminu maturalnego (w %)	liczba uczniów szkół	
					podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów	gimnazjalnych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) uczących się języka obcego jako przedmiotu dodatkowego na 100 uczniów
Powiaty:						
bolesławiecki	18,9	5,0	23,1	4,8	13,3	8,3
dzierżoniowski	19,0	4,2	22,7	5,1	27,2	19,2
głogowski	26,8	8,2	22,6	11,4	1,0	15,9
górowski	50,4	6,3	22,0	10,7	3,0	1,2
jaworski	23,3	4,1	21,8	4,6	15,9	45,6
jeleniogórski	17,6	3,5	21,1	12,1	31,1	22,2
kamiennogórski	12,3	2,8	21,9	2,9	27,3	56,8
kłodzki	27,2	5,4	22,3	6,5	22,2	35,9
legnicki	19,5	3,7	21,8	1,9	13,3	27,3
lubański	18,0	3,4	21,1	6,4	6,8	23,7
lubiński	23,2	6,8	23,5	9,9	21,7	22,4
lwówecki	31,3	8,7	21,6	8,3	13,2	10,1
milicki	24,7	3,9	21,5	6,3	22,8	18,4
oleśnicki	15,5	3,5	23,2	9,6	10,2	6,2
oławski	17,0	6,2	23,5	7,6	14,3	76,5
polkowicki	18,9	14,7	21,6	18,5	0,4	21,7
strzeliński	46,1	6,6	21,4	19,0	9,9	37,1
średzki	23,7	3,7	22,4	1,7	31,3	26,3
świdnicki	23,7	6,4	22,0	8,1	20,7	43,6
trzebnicki	19,3	5,8	22,1	2,9	9,5	34,6
wałbrzyski	28,2	8,8	21,9	7,9	6,5	30,1
wołowski	24,3	8,6	22,2	4,0	25,1	34,7
wrocławski	20,3	7,6	23,6	9,6	26,3	23,5
ząbkowicki	22,9	3,6	22,7	3,1	16,0	18,1
zgorzelecki	22,0	6,1	21,8	5,9	11,9	20,9
złotoryjski	25,1	5,2	21,2	7,7	26,6	14,3
Miasta na prawach powiatu:						
Jelenia Góra	25,4	9,6	23,7	4,2	9,5	12,5
Legnica	25,0	9,8	24,3	5,7	3,2	32,1
Wrocław	34,1	19,0	27,9	4,7	17,8	26,8
Podstawowe parametry statystyczne:						
wartość maksymalna	50,4	19,0	27,9	19,0	31,3	76,5
wartość minimalna	12,3	2,8	21,1	1,7	0,4	1,2
średnia wojewódzka	26,9	9,2	23,4	10,3	15,8	26,7
zmiennosc (w %)	25,2	61,6	9,3	46,6	51,0	50,5

Tabela 3.9. Kapitał intelektualny i społeczny – wartości finalnych wskaźników diagnostycznych dla powiatów w 2010 r. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Kapitał społeczny - społeczeństwo obywatelskie		Kondycja zdrowotna społeczeństwa				
	liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców	frekwencja w wyborach samorządowych w 2010 (w %)	liczba chorych dzieci i młodzieży pozostających pod opieką lekarza POZ na 1000 dzieci i młodzieży	współczynnik umieralności okołoporodowej (w %)	liczba zgonów, których przyczyną były		różnica wartości wskaźnika natężenia umieralności z powodu nowotworów lub chorób układu krążenia w roku badanym i roku wcześniejszym
					nowotwory na 100 tys. ludności	choroby układu krążenia na 100 tys. ludności	
Powiaty:							
bolesławiecki	19,4	47,1	193,4	4,3	245,6	475,5	57,1
dzierżoniowski	22,8	42,0	192,7	5,2	290,0	651,9	49,1
głogowski	22,2	48,1	129,4	4,7	217,9	359,7	35,1
górowski	19,3	50,9	108,4	9,3	266,7	625,9	224,8
jaworski	28,9	48,6	320,4	12,7	291,6	577,4	123,6
jeleniogórski	32,4	47,7	173,9	3,5	285,5	596,1	15,2
kamienogórski	25,6	51,6	229,9	2,2	251,1	528,2	25,6
kłodzki	27,7	46,1	200,1	3,3	298,1	584,0	-16,1
legnicki	23,8	48,8	142,2	6,8	238,6	458,5	-63,1
lubański	24,5	47,7	189,6	5,8	274,3	682,4	88,7
lubiński	26,6	48,1	325,7	8,0	230,3	317,5	-23,4
lwówecki	29,5	47,4	156,4	13,9	214,6	633,4	-32,6
milicki	27,2	50,1	281,1	4,6	227,4	552,3	11,7
oleśnicki	18,1	45,8	278,9	5,7	233,1	517,1	56,1
oławski	17,4	46,2	220,8	13,1	234,2	463,0	53,5
polkowicki	30,0	53,0	159,6	6,8	237,2	365,5	-9,6
strzeliński	26,9	48,2	284,7	6,3	231,9	643,3	1,5
średzki	24,0	48,5	126,4	10,8	247,7	519,4	-34,7
świdnicki	22,1	45,8	199,6	8,3	274,9	496,5	-61,3
trzebnicki	28,8	51,5	165,5	8,0	273,0	467,3	-25,8
wałbrzyski	25,0	41,9	208,6	9,2	320,8	588,6	-22,8
wołowski	27,0	51,0	129,3	6,7	233,8	577,1	-98,8
wrocławski	25,5	49,8	140,2	8,0	203,4	414,2	-39,6
ząbkowicki	26,5	50,2	166,2	9,8	252,6	573,5	-38,4
zgorzelecki	28,9	52,3	177,2	4,4	249,4	516,9	5,9
złotoryjski	32,6	46,3	259,6	4,0	301,8	590,5	174,3
Miasta na prawach powiatu:							
Jelenia Góra	38,2	40,0	193,6	9,6	329,0	532,9	66,9
Legnica	28,1	38,4	306,4	7,6	277,3	444,2	-35,3
Wrocław	39,1	39,4	251,8	7,0	286,4	539,5	41,3
Podstawowe parametry statystyczne:							
wartość maksymalna	39,1	53,0	325,7	13,9	329,0	682,4	224,8
wartość minimalna	17,4	38,4	108,4	2,2	203,4	317,5	-98,8
średnia wojewódzka	28,7	45,2	212,6	7,1	268,4	523,0	14,2
zmienność (w %)	23,7	9,9	26,1	33,9	11,9	15,4	384,8

**DOLNY
ŚLĄSK**

**URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO**

Wybrzeże J. Słowackiego 12-14, 50-411 Wrocław
tel. +48 71 776 90 00, www.umwd.dolnyslask.pl